

जिल्हा परिषद अहमदनगर

नवोदय व पूर्व उच्च प्राथमिक शिष्यवृत्ती पूर्वतयारी परीक्षा

इयत्ता ३ री

मार्गदर्शिका

पेपर क्र. 1

प्रथम भाषा (मराठी) व गणित

प्रस्तावना

‘नवोदय व पूर्व उच्च प्राथमिक शिष्यवृत्ती पूर्वतयारी परीक्षा मार्गदर्शिका’ आपल्या हाती देताना मला मनस्वी आनंद होत आहे. आपल्याला माहीतच आहे, की दरवर्षी महाराष्ट्र राज्य परीक्षा परिषद, पुणे यांचेमार्फत पूर्व उच्च प्राथमिक (इ.5 वी) व पूर्व माध्यमिक (इ.8 वी) शिष्यवृत्ती परीक्षा व इ. 5 वी च्या विद्यार्थ्यांसाठी नवोदय विद्यालयामार्फत परीक्षा घेतली जाते.

या परीक्षांमध्ये यश मिळविण्यासाठी सातत्यपूर्ण अभ्यास व योग्य मार्गदर्शनाची आवश्यकता असते. तसेच या परीक्षांची तयारी अगोदरच्या काही इयत्तांपासून सुरु केल्यास यश मिळण्याची शाश्वती अधिक असते. त्यामुळे यावर्षी आपण इयत्ता 3 री पासूनच तयारी करण्याचे ठरविले आहे. **‘नवोदय व पूर्व उच्च प्राथमिक शिष्यवृत्ती पूर्वतयारी परीक्षा मार्गदर्शिका’** अहमदनगर जिल्ह्यातील तज्ज्ञ शिक्षकांच्या मार्गदर्शनाखाली तयार करण्यात आल्या आहेत. तसेच विद्यार्थ्यांना नवोदय व शिष्यवृत्ती परीक्षेच्या तयारीसाठी आणि स्वयंमूल्यमापनासाठी या पुस्तिकेच्या शेवटी दोन नमुना प्रश्नपत्रिका उत्तरसूचीसह देण्यात आल्या आहेत.

सदर मार्गदर्शक पुस्तिका जिल्हापरिषद शाळेतील इयत्ता 3 री व 4 थी च्या विद्यार्थ्यांची तयारी होण्यासाठी निश्चितच उपयोगी ठरतील. सदरच्या उपक्रमामुळे राज्य व जिल्हा गुणवत्ता यादीत जिल्हा परिषद शाळांतील विद्यार्थ्यांची संख्या वाढून निकालाची टक्केवारी वाढेल. नवोदय परीक्षांमध्ये सर्वसामान्य कुटुंबातील विद्यार्थ्यांची संख्या वाढेल. या मार्गदर्शिका विद्यार्थी, शिक्षक व पालक यांना दिशादर्शक ठरतील. विद्यार्थ्यांना परीक्षेत यश मिळण्याकरिता सदरील मार्गदर्शिका संदर्भपुस्तिका म्हणून उपयुक्त ठरतील तसेच विद्यार्थ्यांमध्ये स्पर्धा परीक्षांची ओळख व आवड निर्माण होऊन त्यांची मानसिक तयारी होण्यासाठी नक्कीच मदत करतील. विद्यार्थ्यांच्या वाचन व लेखन या मुलभूत क्षमतांचा विकास होऊन वास्तव जगात वावरताना व भावी आयुष्यात योग्य निर्णयक्षमता वृद्धिंगत होण्यासाठी मार्गदर्शिकेचा निश्चितच उपयोग होईल, ही अपेक्षा!

आशिष येरेकर (भा.प्र.से.)

मुख्य कार्यकारी अधिकारी
जिल्हा परिषद अहमदनगर

नवोदय व पूर्व उच्च प्राथमिक शिष्यवृत्ती पूर्वतयारी परीक्षा (इ. ३ री) मार्गदर्शिका

अनुक्रमणिका

विभाग - I

विषय : प्रथम भाषा (मराठी)

अ.क्र.	घटक	उपघटक	पृष्ठ क्र.
1.	वाचून कल्पना व संकल्पना स्पष्ट करणे	1.1 उतारा व त्यावर आधारित प्रश्न	01
		1.2 कविता व त्यावर आधारित प्रश्न	03
		1.3 बातमी व त्यावर आधारित प्रश्न	05
		1.4 वृत्तपत्रातील जाहिरात व त्यावर आधारीत प्रश्न	07
2.	कार्यात्मक व्याकरण	2.1 शब्दांच्या जाती	09
		2.1.1 नाम	09
		2.1.2 सर्वनाम	11
		2.1.3 विशेषण	13
		2.1.4 क्रियापद	15
		2.2 लिंग	17
		2.3 वचन	20
		2.4 काळ	22
		2.5 विरामचिन्हे	25
		3.	भाषेचा व्यवहारात उपयोग
3.2 म्हणी	30		
3.3 संवादावर आधारित प्रश्न	32		
3.4 निर्देश	34		
अ) योग्य शब्दांचा वापर करून वाक्य पूर्ण करणे.	34		
आ) सुसंगत वाक्यांचा परिच्छेद	35		
इ) वाक्यांच्या वेगवेगळ्या भागातील चुकीचा भाग ओळखणे	37		
ई) माहिती तंत्रज्ञान विषयक व मराठी भाषेत वापरल्या जाणाऱ्या इंग्रजी शब्दांना पर्यायी मराठी शब्द शोधणे.	38		

मराठी

अ.क्र.	घटक	उपघटक	पृष्ठ क्र.
4.	शब्दसंपत्तीवरील प्रभुत्व	4.1 समानार्थी शब्द	40
		4.2 विरुद्धार्थी शब्द	43
		4.3 जोडशब्द	45
		4.4 शब्द कोडी	46
		4.5 आलंकारिक शब्द	48
		4.6 शब्दसमूहाबद्दल एक शब्द	50
		4.7 समूहदर्शक शब्द	52
		4.8 पिल्लूदर्शक शब्द	53
		4.9 घरदर्शक शब्द	54
		4.10 अक्षरे जुळवून अर्थपूर्ण शब्द तयार करणे.	55
		4.11 वर्णानुक्रमे शब्दक्रम लावणे.	57
		4.12 एका शब्दाचे भिन्न अर्थ शोधणे.	59
		4.13 भाषा विषयक सामान्य ज्ञान -	61
			लेखक, कवी, संत, शास्त्रज्ञ, खेळाडू, राष्ट्रीय प्रतिके, दिनविशेष, शौर्य पदके, पुरस्कार, ग्रंथ, खेळ, रंगछटा, चव आणि प्रसिद्ध संबोधने
उत्तरसूची : प्रथम भाषा (मराठी)			63

विभाग - II : गणित

अ.क्र.	घटक	घटक - उपघटक	पृष्ठ क्र.
1.	संख्याज्ञान	1.1 तीन - चार अंकी संख्यांचे वाचन व लेखन	69
		1.2 लहान मोठ्या संख्यांची ओळख	71
		1.3 संख्यांचा चढता व उतरता क्रम	72
		1.4 मोठ्यात मोठी व लहानात लहान संख्या तयार करणे	73
		1.5 स्थानिक किंमत व विस्तारित रूप	74
		1.6 सम - विषम संख्या	76
2	संख्यावरील क्रिया	2.1 बेरीज	80
		2.2 वजाबाकी	81
		2.3 गुणाकार	82
		2.4 भागाकार	84
3	अपूर्णांक	अपूर्णांक	86
		3.1 अर्धा	87
		3.2 पाव	87
		3.3 पाऊण	87
4	मापन	3.4 पूर्ण, अर्धा, पाव आणि पाऊण भाग	87
		4.1 दशमान परिमाणे	90
		4.2 कालमापन	92
		4.3 दिनदर्शिका	94
5	व्यावहारिक गणित	5.1 नाणी व नोटा	96
		5.2 नफा-तोटा	98
		5.3 बँकेची ओळख	100
6	भूमिती	6.1 भौमितिक आकार	102
		6.2 कोन	104
		6.3 समांतर व लंब रेषा	108

अ.क्र.	घटक	घटक - उपघटक	पृष्ठ क्र.
7	सममिती	6.4 त्रिकोण व चौरस (बाजू व शिरोबिंदू)	113
		6.5 वर्तुळ	118
		6.6 परिमिती (त्रिकोण, आयत, चौरव व बहुभुजाकृती)	122
		6.7 क्षेत्रफळ : आयत व चौरस	126
		6.8 त्रिमिती वस्तू व घडणी	130
		6.9 आकृतिबंध	133
		6.10 चिती	137
		6.11 चित्ररूप माहितीचे संकलन	142
		7.1 सममित व असममित	145
		सराव संच - उत्तरसूची : गणित	147
		नमुना प्रश्नपत्रिका क्र. 1	152
		नमुना प्रश्नपत्रिका क्र. 1 : उत्तरपत्रिका	158
		नमुना प्रश्नपत्रिका क्र. 2	159
		नमुना प्रश्नपत्रिका क्र. 1 : उत्तरपत्रिका	165
		नमुना प्रश्नपत्रिका क्र. 1 : उत्तरसूची	166
नमुना प्रश्नपत्रिका क्र. 2 : उत्तरसूची	167		

विभाग - I
विषय : प्रथम भाषा (मराठी)

घटक 1 : वाचून कल्पना व संकल्पना स्पष्ट करणे

1.1 उतारा व त्यावर आधारित प्रश्न

सूचना : दिलेला उतारा अथवा परिच्छेद काळजीपूर्वक वाचावा. उताऱ्याचा आशय समजून घ्यावा. या घटकात दिलेल्या उताऱ्यावर आधारित प्रश्न विचारलेले असतात. त्यामुळे प्रश्नांच्या उत्तरांचा संदर्भ उताऱ्यात शोधा. प्रत्येक प्रश्नाचे चार पर्याय दिलेले असतात. वरवर पाहता हे चारही पर्याय एकसारखेच भासतात. परंतु प्रश्न काळजीपूर्वक वाचून योग्य पर्याय क्रमांकाची निवड करा.

सरावसंच - 1

उतारा - 1

मल्हारी आज सकाळपासूनच शेतात होता. त्याचे काम सतत चालले होते .भरदुपार झाल्यावर त्याने काम थांबविले. खूप कष्ट केल्यामुळे त्याला भूक लागली होती. काम थांबवून हात-पाय धुवून तो झाडाखाली बसला. बायकोने दिलेली भाकरी, पिठले व चटणी त्याने खाल्ली, तोंड धुवून तो झाडाखाली आडवा झाला. कष्ट केलेल्या शरीराला दगडाची उशी घेवूनही शांत झोप लागते. मल्हारीच्या चेहऱ्यावर शांत, समाधानी व तृप्त भाव दिसत होते.

1. मल्हारीला खूप भूक कशामुळे लागली ? ○○○○
 - 1) कष्ट केल्यामुळे
 - 2) झाडाखाली झोपल्यामुळे
 - 3) दुपार झाल्यामुळे
 - 4) पायी चालल्यामुळे
2. मल्हारीच्या डब्यामध्ये काय काय होते ? ○○○○
 - 1) पुरण-पोळी
 - 2) चवदार ताजे जेवण
 - 3) भाकरी, पिठले व चटणी
 - 4) मिरची ठेचा, चटणी
3. जेवणाच्या बाबतीत मल्हारीची कोणती सवय चांगली होती ? ○○○○
 - 1) खाली बसून जेवणे
 - 2) हातपाय धुवून जेवणे
 - 3) भराभरा जेवणे
 - 4) उभे राहूनच खाणे
4. भाकरी, पिठले व चटणी त्याने खाल्ली या वाक्यावरून मल्हारीची कोणती परिस्थिती लक्षात येते ? ○○○○
 - 1) तो खूप श्रीमंत होता
 - 2) चंगळवादी होता
 - 3) खूप गरीब होता
 - 4) कष्ट करून पोट भरण्याइतपत साधारण होता

5. मल्हारीने दगडाची उशी का घेतली असेल ? ○○○○

- 1) त्याच्याकडे दुसरी नव्हती 2) त्याला तीच आवडत होती
3) आरामासाठी तीच उशी घेणे शक्य हाते 4) घरी त्याच्या तीच उशी होती

6. मल्हारी केव्हापासून कामाला लागला होता ? ○○○○

- 1) रात्रौपासून 2) दुपारपासून
3) सायंकाळपासून 4) सकाळपासून

उतारा - 2

अजितचा वाढदिवस होता. त्याचे सर्व मित्र आणि नातेवाईक जमले होते. त्याला अनेक भेटी मिळाल्या. पुस्तके, खेळणी आणि कपडे. अजितच्या आत्याने त्याला एक नवलाईची भेट दिली. एक गुलाबाचे रोप ही आत्याची भेट अजितला सगळ्यात आवडली. तो लगेच बागेत पळाला आणि त्याने ते रोप लावून टाकले. त्या रोपाला अजितने रोज पाणी घातले. सकाळी उठल्याबरोबर तो ते रोप किती वाढले ते जाऊन पाहू लागला. एके दिवशी त्याला गुलाबाच्या दोन कळ्या डोकावताना दिसल्या. तो निरीक्षण करीत राहिला. त्या कळ्या उमलल्या आणि त्यांचे सुंदर पिवळे गुलाब झाले. त्याला आनंद झाला आणि तो उत्तेजित झाला. आईच्या मदतीने त्याने ती फुले खुडली. त्याने पहिले दोन गुलाब आईला आणि बहिणीला भेट दिले. अजितने आपल्या बागेत आणखी रोपे रोवण्याचे ठरविले.

1. अजितला गुलाबाचे रोप कोणी भेट दिले ? ○○○○

- 1) आईने 2) बहिणीने 3) आजोबाने 4) आत्याने

2. अजितला कोणती भेट सर्वात जास्त आवडली ? ○○○○

- 1) पुस्तके 2) खेळणी 3) गुलाबाचे रोप 4) कपडे

3. गुलाबाच्या रोपाला किती कळ्या डोकावताना अजितला दिसल्या ? ○○○○

- 1) दोन 2) सात 3) पाच 4) चार

4. सुंदर पिवळे गुलाबाचे फूल अजितने भेट म्हणून कोणाला दिले ? ○○○○

- 1) आजीला 2) आई आणि बहिणीला
3) आत्याला 4) वडिलाला

5. गुलाबाच्या रोपाला कालांतराने सुंदर गुलाब आलेले पाहून अजितने काय ठरविले ? ○○○○

- 1) आणखी रोपे भेट मागण्याचे 2) बागेत आणखी रोपे रोवण्याचे
3) मित्राना बागेत बोलावण्याचे 4) फुलाचे निरीक्षण करीत राहण्याचे

1.2 कविता व त्यावर आधारित प्रश्न

सूचना : प्रथम कविता काळजीपूर्वक दोन-तीन वेळा वाचावी. कवितेचा अर्थ कवितेतील आशय, भाषा, प्रसंग आणि वर्णन समजून घ्यावा. कवितेत असलेल्या विशेष शब्दाकडे लक्ष द्यावे. प्रश्नाचे वाचन करून प्रश्न समजून घ्यावा. उत्तराचा अचूक पर्याय निवडावा.

सरावसंच - 2

कविता - 1

ते देशासाठी लढले
ते अमर हुतात्मे झाले ॥१॥
सोडिले सर्व घरदार
त्यागिला सुखी संसार
ज्योतीसम जीवन जगले
ते देशासाठी लढले ! ॥१॥

तो तुरुंग, ते उपवास
सोसला किती वनवास
कुणि फासावरती चढले
ते देशासाठी लढले ! ॥२॥

झगडली, झुंजली जनता
मग स्वतंत्र झाली 'माता'
हिमशिखरी ध्वज फडफडले
ते देशासाठी लढले ! ॥३॥

हा राष्ट्रध्वज साक्षीला
करु आपण वंदन याला
जयगीत गाउया अपुले
ते देशासाठी लढले ! ॥४॥
- वि.म. कुलकर्णी

1. या कवितेत अमर हुतात्मे कोणाला म्हटले आहे ? ○○○○
1) जनतेला 2) स्वातंत्र्य सैनिकांना 3) इंग्रजांना 4) कामगारांना
2. या कवितेत 'माता' ही उपमा कोणाला दिली आहे ? ○○○○
1) स्वतःच्या आईला 2) ध्वजाला
3) सैनिकांच्या मातेला 4) भारतभूमीला
3. स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी अमर हुतात्मांना काय काय सोसावे लागले ? ○○○○
1) तुरुंग व उपवास 2) आरामदायक जीवन
3) कष्ट 4) हालअपेष्टा
4. देश स्वतंत्र करण्यासाठी अमर हुतात्म्यांनी कशाचा त्याग केला ? ○○○○
1) घराचा 2) पैशाचा 3) आरामाचा 4) सुखी संसाराचा

कविता - 2

ऐरणीच्या देवा तुला
ठिणगी ठिणगी वाहू दे
आभाळागत माया तुझी
आम्हांवरी न्हाउ दे ॥1॥

लेऊ लेनं गरिबीचं
चनं खाऊ लोखंडाच
जिनं व्हाव आबरुचं
धनी मातुर माजा देवा
वाघावानी असू दे ॥2॥

लक्ष्मीच्या हातातली
चवरी व्हावी वर-खाली
इडापीडा जाईल, आली
किरपा तुझी, भातातल्या
सुरासंग गाउ दे ॥3॥

सुख थोडं दुःख भारी
दुनिया ही भली-बुरी
घाव बसलं घावावरी, सोसायला
झुंजायला अंगी बळ येऊ दे ॥4॥

1. ऐरणीच्या देवाला काय मागणी कवी मागते ? ○○○○
1) धन, वैभव 2) सुख 3) आभाळागत माया 4) देवाची कृपा
2. 'माया' या शब्दासाठी इतर समानार्थी शब्द सांगा ? ○○○○
1) प्रेम 2) शत्रूत्व 3) अधिर 4) गरीबी
3. अंगी बळ कशासाठी पाहीजे ? ○○○○
1) वाघासंगे लढण्यासाठी 2) दुःखाचे घाव सोसण्यासाठी
3) इडापीडा घालवण्यासाठी 4) धन्याच्या सुखासाठी
4. ऐरणीच्या देवाला काय वाहायचे आहे ? ○○○○
1) फुले 2) ठिणगी 3) चनं 4) नैवेद्य

1.3 बातमी व त्यावर आधारित प्रश्न

सरावसंच - 3

सूचना : बातमी काळजीपूर्वक वाचावी. बातमीचा आशय समजून घ्यावा.

बातमी - 1

प्रश्न : पुढील बातमी काळजीपूर्वक वाचून विचारलेल्या प्रश्नांच्या उत्तरांचे योग्य पर्यायाचे वर्तुळ रंगवा

राष्ट्रीय स्मारकांमध्ये प्लास्टिकबंदी

नवी दिल्ली - 2 ऑक्टोबर 2021

'स्वच्छ भारत स्वच्छ स्मारक' मोहिमेचा भाग म्हणून देशातील सर्व राष्ट्रीय स्मारके तसेच पर्यटन स्थळांवर प्लास्टिक बंदीची घोषणा करण्यात आली. काल दिल्ली येथे केंद्रीय पर्यटनमंत्र्यांनी महात्मा गांधी जयंतीचा मुहूर्त साधून ही घोषणा केली.

सर्व राष्ट्रीय स्मारकांच्या परिसरात संपूर्ण प्लास्टिकबंदीची अंमलबजावणी महिनाभरात करण्याचे तसेच या ठिकाणी स्वच्छतागृह व उपहारगृहांची सुविधा पुरविण्याचे निर्देशही त्यांनी दिले.

1. स्मारक परिसरात प्लास्टिकबंदी हा कोणत्या योजनेचा भाग आहे ? ○○○○
 - 1) स्वच्छ भारत सुंदर भारत
 - 2) प्लास्टिकमुक्त भारत
 - 3) स्वच्छ भारत स्वच्छ स्मारक
 - 4) स्वच्छ स्मारक स्वच्छ पर्यटक
2. 'स्वच्छ भारत स्वच्छ स्मारक' या योजनेची घोषणा कोणाच्या हस्ते करण्यात आली ? ○○○○
 - 1) केंद्रीय आरोग्यमंत्री
 - 2) प्रधानमंत्री
 - 3) केंद्रीय रक्षामंत्री
 - 4) केंद्रीय पर्यटनमंत्री
3. स्मारक परिसरात कोणत्या सुविधा पुरविण्याचे निर्देश देण्यात आले ? ○○○○
 - 1) पाण्याची
 - 2) वाहनांची
 - 3) फोटोग्राफीची
 - 4) स्वच्छतागृह व उपहारगृहांची
4. प्लास्टिकबंदीची घोषणा का करण्यात आली ? ○○○○
 - 1) पैशाची बचत करण्यासाठी
 - 2) पर्यावरण रक्षणासाठी
 - 3) मंत्र्यांना प्लास्टिक आवडत नाही म्हणून
 - 4) लोकांना प्लास्टिक नको आहे म्हणून

बातमी - 2

प्रश्न : खालील बातमी काळजीपूर्वक वाचून, खाली दिलेल्या प्रश्नांच्या उत्तरांचा योग्य पर्याय वर्तुळ रंगवा.

गाव करील ते राव काय करील ?

मुंबई - दिनांक 27 जानेवारी - प्रजासत्ताक दिनाच्या निमित्ताने मुंबई येथील श्री छत्रपती शिवाजी महाराज शाळेमध्ये 100 विद्यार्थ्यांनी काल श्रमदान केले. विद्यालयातील क्रीडा शिक्षक श्री. परशुराम यांनी शिबिराचे नेतृत्व केले. शिबिराचा कार्यक्रम येथील सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे अधिकारी श्री अजमिरे यांच्या मार्गदर्शनाखाली तयार करण्यात आला होता. या विभागाच्या कामगारांनी विद्यार्थ्यांना मदत केली व सर्व अवजारे व साहित्य पुरवले.

संध्याकाळी शिबिराचा समारोप करण्यासाठी आचार्य स्वतः आले होते .त्यांनी विद्यार्थ्यांना शाबासकी दिली व नंतर श्रमपरिहाराची मेजवानी होऊन, कार्यक्रम संपला विद्यार्थ्यांना आपल्या कर्तृत्वाचा नवा साक्षात्कार झाला.

1. श्रमदान शिबिरात श्री छत्रपती शिवाजी महाराज शाळेतील किती विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला ? ○○○○
1) 200 विद्यार्थी 2) 500 विद्यार्थी 3) 100 विद्यार्थी 4) 50 विद्यार्थी
2. शिबिराचा कार्यक्रम कोणाच्या मार्गदर्शनाखाली तयार करण्यात आला ? ○○○○
1) शाळेचे आचार्य 2) सहाय्यक शिक्षक
3) स्वयंसेवी संस्था 4) बांधकाम विभागाचे अधिकारी
3. शिबिरातून विद्यार्थ्यांना कशाचा साक्षात्कार झाला ? ○○○○
1) कर्तृत्वाचा 2) श्रमाचा 3) मेहनतीचा 4) सहकार्याचा

1.4 वृत्तपत्रातील जाहिरात व त्यावर आधारित प्रश्न

सरावसंच - 4

सूचना : विद्यार्थ्यांनी जाहिरात कशासंबंधीत आहे ते काळजीपूर्वक वाचावे. जाहिरातीतील मजकूर समजून घ्यावा.

प्रश्न : खालील जाहिरात वाचून त्याखालील प्रश्नाच्या उत्तरांचा योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

जाहिरात - 1

या मुलांनो या रे या, लवकर सारे नाटक पहा !
धमाल विनोदी बालनाट्य - माशाचं घोरणं पहायला विसरू नका.

चौकस चिंगी आणि घोरणारा मासा

उद्या शनिवार दिनांक : २२ एप्रिल
दुपारी : ३.३० वाजता
स्थळ : रंगकला नाट्यगृह, रेणापूर

लेखक - योगेश डिखले
दिग्दर्शक - रजनी चिपलकट्टी
निर्माती - लता वानखेडे
कलाकार - २२ तडाखेबाज बालकलाकार
आणि घोरणारा मासा

तिकीटविक्री नाट्यगृहावर रात्री ८ वाजेपर्यंत
आजच तिकीट खरेदी करा. दर रुपये ५०/-, ३०/-

प्रत्येक तिकिटावर
एक चिवडा-पाकीट चक्क मोफत !

- बालनाट्यात किती कलाकार सहभागी आहेत ? ○○○○○
 - 30 कलाकार
 - 20 कलाकार
 - 40 कलाकार
 - 22 बालकलाकार व घोरणारा मासा
- विनोदी बालनाट्याचे तिकीटदर किती ? ○○○○○
 - 100/-, 50/-
 - 80/-, 90/-
 - 50/-, 30/-
 - 10/-, 20/-
- प्रत्येक तिकिटावर कोणती स्पेशल ऑफर ठेवण्यात आली ? ○○○○○
 - एक चिवडा पॉकेट मोफत
 - एक पर एक फ्री
 - तिकिट अर्ध्या किमतीला
 - पैसे परत

प्रश्न : खालील जाहिरात वाचून त्याखालील प्रश्नाच्या उत्तरांचा योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

जाहिरात - 2

खुश खबर ! खुश खबर ! खुश खबर !
शब्दगंगा येऊ द्या घरोघरी

पुस्तकांचे भव्य प्रदर्शन

प्रदर्शनाची वैशिष्ट्ये :

- छोट्यांसाठी व मोठ्यांसाठी स्वतंत्र दालन
- नामवंत साहित्यकांची पुस्तके
- विविध विषयावरील पुस्तके
- मुलांसाठी गोष्टीची पुस्तके
- साहित्यिक आपल्या भेटिला

कालावधी : 15 ते 20 ऑक्टोबर 2021

वेळ : सकाळी 10.00 ते सायं. 6.00

स्थळ : सरस्वती विद्यालय, अहमदनगर

**पुस्तक खरेदीवर
20% सवलत**

उद्घाटन समारंभ : 15 आक्टोबर 2021 सकाळी 8.00 वाजता

उद्घाटक : शाळेचे प्राचार्य श्री देवेन्द्र देशमुख

त्वरा करा
आपला पुस्तक संग्रह
समृद्ध करा.

1. वरील जाहिरात कशाशी संबंधीत आहे ? ○○○○
 - 1) नाटकासंबंधीत
 - 2) रोजगार संबंधीत
 - 3) व्यवसायासंबंधीत
 - 4) पुस्तकाचे प्रदर्शनासंबंधीत
2. पुस्तकाचे प्रदर्शन कोणत्या कालावधीत आयोजित केले आहे ? ○○○○
 - 1) 15 ते 20 आक्टोबर
 - 2) 15 ते 20 सप्टेंबर
 - 3) 10 ते 15 ऑगस्ट
 - 4) 9 ते 15 आक्टोबर
- 3) पुस्तक प्रदर्शनाचे आकर्षण काय आहे ? ○○○○
 - 1) आकर्षक पुस्तके
 - 2) पुस्तक खरेदीवर 20% सवलत
 - 3) नवनवीन पुस्तके
 - 4) भरपूर पुस्तके
- 4) प्रदर्शनात मुलांसाठी कोणते खास वैशिष्ट्ये ठेवलेले आहेत ?
 - 1) स्वस्त पुस्तके
 - 2) अभ्यासासाठीची पुस्तके
 - 3) पाठ्यपुस्तके
 - 4) मुलांसाठी गोष्टीची पुस्तके

घटक - 2 : कार्यात्मक व्याकरण

2.1 शब्दांच्या जाती

2.1.1 नाम

1) शंकर नावाचा एक मुलगा होता.

2) झाड खूप उंच आहे.

3) पाटी काळ्या रंगाची आहे.

वरील वाक्यात शंकर, मुलगा, झाड, पाटी ही नामे आहेत.

कोणत्याही दृश्य-अदृश्य, सजीव-निर्जीव वस्तूच्या नावाला नाम असे म्हणतात.

पुढील नामे वाचा व लक्षात ठेवा :

फुलांची नावे : गुलाब, मोगरा, कमळ, चाफा इत्यादी

फळांची नावे : आंबा, फणस, पेरु, केळी, पपई इत्यादी

पक्ष्यांची नावे : कावळा, चिमणी, पोपट, कबुतर इत्यादी

पाळीव प्राण्यांची नावे : गाय, बैल, बकरी, कुत्रा, म्हैस इत्यादी

जंगली प्राण्यांची नावे : वाघ, हरिण, सिंह, कोल्हा इत्यादी

मुलांची नावे : अजय, विजय, अशोक, राजू इत्यादी

मुलींची नावे : सोनी, माही, गिता, कमला इत्यादी

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढील वाक्यातील नाम ओळखून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. घोडा खूप वेगाने धावतो.

○○●○

1) खूप 2) वेगाने 3) घोडा 4) धावतो

स्पष्टीकरण : वरील पर्यायात घोडा हे प्राण्याचे नाव आहे. म्हणून पर्याय (3) हे उत्तर आहे.

2. पपई हिरव्या रंगाची आहे.

○○○●

1) हिरव्या 2) रंगाची 3) आहे 4) पपई

स्पष्टीकरण : वरील वाक्यात पपई हे फळाचे नाव आहे. म्हणून पर्याय (4) हे उत्तर आहे.

सरावसंच - 5

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक वाक्यातील नाम ओळखून त्याच्या योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. आंबा पिकलेला आहे. ○○○○
1) आंबा 2) पिकलेला 3) आहे 4) पिकला
2. मोर खूप छान नाचतो. ○○○○
1) खूप 2) छान 3) मोर 4) नाचतो
3. अजय दररोज सकाळी उठतो. ○○○○
1) दररोज 2) अजय 3) उठतो 4) सकाळी

प्रश्न 2 : पुढील प्रत्येक प्रश्नात दिलेल्या पर्यायांपैकी नाम असणारा पर्याय निवडा.

1. 1) सरळ 2) पुढे 3) मोठा 4) गाय ○○○○
2. 1) लावूया 2) झाड 3) वाढवूया 4) करुया ○○○○
3. 1) कमळ 2) बारीक 3) गंमत 4) जिकडे ○○○○

प्रश्न 3 : पुढील प्रत्येक प्रश्नात दिलेल्या पर्यायांपैकी नाम नसणारा पर्याय निवडा.

1. 1) अजय 2) विजय 3) हसा 4) आकाश ○○○○
2. 1) कमला 2) छान 3) गिता 4) मंदा ○○○○
3. 1) आंबा 2) फणस 3) पेरु 4) बसा ○○○○

प्रश्न 4 : पुढील प्रत्येक वाक्यात दिलेल्या पर्यायांपैकी रिकाम्या जागी योग्य नाम निवडा.

1. हा भिन्ना प्राणी आहे. ○○○○
1) वाघ 2) ससा 3) बैल 4) कुत्रा
2. हा पक्षी काळ्या रंगाचा असतो. ○○○○
1) कावळा 2) पोपट 3) चिमणी 4) कबुतर
3. हा थुईथुई नाचतो. ○○○○
1) पोपट 2) कुत्रा 3) मोर 4) वाघ

2.1.2 सर्वनाम

: 1) राम हुशार मुलगा आहे. 2) तो दररोज शाळेत जातो.

वरील दुसऱ्या वाक्यातील 'तो' हा शब्द 'राम' या नामाऐवजी वापरला आहे. वरील दुसऱ्या वाक्यातील 'तो' हे सर्वनाम आहे.

अशा रितीने नामाऐवजी वापरल्या जाणाऱ्या शब्दाला 'सर्वनाम' म्हणतात.

उदा. मी, तू, तो, ती, हा, ही, हे, जो, जी, जे, ज्या, आम्ही, कोण, काय, आपण, स्वतः

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढील वाक्यातील सर्वनाम ओळखून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. मी रोज शाळेत जातो. ●○○○

1) मी 2) शाळेत 3) रोज 4) जातो

स्पष्टीकरण : वरील वाक्यात 'मी' हे सर्वनाम आहे म्हणून पर्याय क्र. (1) हे उत्तर आहे

2. ते देशासाठी लढले ! ○○●○

1) देश 2) लढले 3) ते 4) देशासाठी

स्पष्टीकरण : वरील वाक्यात 'ते' हे सर्वनाम आहे. म्हणून पर्याय क्र. (3) हे उत्तर आहे.

सरावसंच - 6

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक वाक्यातील सर्वनाम ओळखून त्याच्या योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. आता मी खरंच म्हातारी झालेय. ○○○○

1) आता 2) मी 3) म्हातारी 4) झालेय

2. तिने हातात एक पान घेतले. ○○○○

1) हातात 2) पान 3) तिने 4) एक

3. तू कुठे जात आहेस ? ○○○○

1) कुठे 2) जात 3) तू 4) आहेस

4. ते लवकर निघून गेले. ○○○○

1) ते 2) निघून 3) गेले 4) लवकर

प्रश्न 2 : पुढील प्रत्येक वाक्यातील रिकाम्या जागी योग्य सर्वनाम निवडा व त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. वेगाने धावू लागली ? ○○○○
1) तो 2) ती 3) त्या 4) हा
2. अमर हुतात्मे झाले ? ○○○○
1) ती 2) जो 3) ते 4) तो
3. विचार करू लागलो. ○○○○
1) आम्ही 2) तो 3) ते 4) ते
4. खिडकीपाशी आला. ○○○○
1) ही 2) तो 3) ते 4) ती

प्रश्न 3 : पुढील प्रत्येक वाक्यातील अधोरेखित नामाऐवजी कोणते सर्वनाम वापरता येईल ते ठरवून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. गौरी आजारी पडली. ○○○○
1) तो 2) ती 3) जो 4) त्या
2. राकेश आज शाळेत चालला. ○○○○
1) ती 2) तो 3) ते 4) मी
3. राम धावत आहे. ○○○○
1) तो 2) ती 3) ते 4) आम्ही
4. सीमाला आनंद झाला. ○○○○
1) ती 2) तो 3) तिला 4) त्या

प्रश्न 4 : पुढील प्रत्येक गटातील सर्वनाम असलेला शब्द निवडून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. 1) मी 2) काम 3) नाव 4) एक ○○○○
2. 1) रवा 2) तो 3) वर 4) देह ○○○○
3. 1) ती 2) तर 3) माय 4) खा ○○○○
4. 1) बघ 2) हा 3) वाट 4) असा ○○○○

2.1.3 विशेषण

- 1) उंच पर्वत 2) सुंदर मुलगी 3) हिरवी पाने

वरील प्रत्येक शब्दाच्या जोडीतील ठळक शब्द हा त्याच्यापुढे येणाऱ्या नामाविषयी अधिक माहिती सांगतो.

- 1) उंच पर्वत (पर्वत केवढा ? – उंच)
2) सुंदर मुलगी (मुलगी कशी ? – सुंदर)
3) हिरवी पाने (पाने कशी ? – हिरवी)

म्हणजे 'उंच, सुंदर, हिरवी हे शब्द अनुक्रमे पर्वत, मुलगी, पाने या नामांबद्दल विशेष माहिती सांगतात. वरील शब्दांच्या जोड्यातील 'उंच, सुंदर, हिरवी' ही विशेषणे आहेत.

नामाबद्दल विशेष माहिती सांगणाऱ्या शब्दाला विशेषण असे म्हणतात.

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढील वाक्यातील विशेषण ओळखून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. आंबा गोड आहे. ○●○○○
- 1) आंबा 2) गोड 3) आहे 4) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण : वरील वाक्यात 'गोड' हा शब्द 'आंबा' या नामाबद्दल विशेष माहिती सांगत आहे म्हणून पर्याय क्र. (2) हे उत्तर आहे.

सरावसंच - 7

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक वाक्यातील विशेषण ओळखून त्याच्या योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. कारले कडू असते. ○○○○○
- 1) कडू 2) असते 3) कारले 4) यापैकी नाही
2. आंब्याचे झाड उंच आहे. ○○○○○
- 1) आंब्याचे 2) उंच 3) झाड 4) आहे
3. हिरवी पाने हलत आहेत. ○○○○○
- 1) पाने 2) हलत 3) हिरवी 4) आहेत
4. राम हुशार मुलगा आहे. ○○○○○
- 1) हुशार 2) राम 3) आहे 4) मुलगा

प्रश्न 2 : रिकाम्या जागी येणाऱ्या योग्य विशेषणाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. बाळ सर्वांनाच आवडते. ○○○○
1) रडणारे 2) घाणेरडे 3) हसरे 4) केकाटणारे
2. गवत वासराला आवडते. ○○○○
1) पांढरे 2) हिरवे 3) लाल 4) काळे
3. आकाशात ढग असतात. ○○○○
1) लाल-लाल 2) हिरवे-हिरवे 3) काळे-काळे 4) पिवळे-पिवळे
4. चिंच असते. ○○○○
1) गोड 2) तुस्त 3) आंबट 4) कडू

प्रश्न 3 : पुढील प्रत्येक प्रश्नातील ठळक अक्षरातील नामासाठी योग्य असणाऱ्या विशेषणाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. **जिराफ** ○○○○
1) लहान 2) उंच 3) काळा 4) पांढरा
2. **ससा** ○○○○
1) भिन्ना 2) सामर्थ्यवान 3) उंच 4) भव्य
3. **इमारत** ○○○○
1) कुरूप 2) भव्य 3) गोड 4) कडू
4. **मीठ** ○○○○
1) गोड 2) कडू 3) खारट 4) आंबट

प्रश्न 4 : पुढील प्रत्येक प्रश्नातील विशेषण नसणाऱ्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. 1) काळा 2) तो 3) गोरा 4) पिवळा ○○○○
2. 1) उंच 2) लहान 3) ससा 4) मोठा ○○○○
3. 1) सुंदर 2) कुरूप 3) गोरा 4) मुलगी ○○○○
4. 1) हुशार 2) मठ्ठ 3) मोती 4) गोड ○○○○
5. 1) बारीक 2) लठ्ठ 3) गाय 4) आंबट ○○○○

2.1.4 क्रियापद

- 1) मी आंबा खातो. 2) मी पाणी पितो. 3) मी शाळेत जातो.

वरील अधोरेखित शब्दांमधून कोणती ना कोणती तरी क्रिया स्पष्ट केली आहे.

- उदा. 1) खातो – खाण्याची क्रिया
2) पितो – पिण्याची क्रिया
3) जातो – जाण्याची क्रिया

खातो, पितो, जातो हे क्रिया दाखवणारे शब्द आहेत आणि ते वाक्याचा अर्थही पूर्ण करतात.
वरील वाक्यात खातो, पितो, जातो ही क्रियापदे आहेत.

वाक्याचा अर्थ पूर्ण करणाऱ्या क्रियावाचक शब्दाला क्रियापद असे म्हणतात.

उद्गाराधीन वाक्यात क्रियापद शेवटी न येता मध्ये येते.

उदा. वाह! किती सुंदर आहे हा नजारा!

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढील वाक्यातील क्रियापद ओळखून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. समीरा आजारी पडली. ○○●○○
1) आजारी 2) समीरा 3) पडली 4) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण : वरील वाक्यात 'पडली' हा शब्द पडण्याची क्रिया दाखवून वाक्याचा अर्थ पूर्ण करत आहे.
म्हणून उत्तर क्र. (3) आहे.

सरावसंच - 8

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक वाक्यातील क्रियापद ओळखून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. खारुताई त्याला हाक मारते. ○○○○○
1) त्याला 2) मारते 3) खारुताई 4) हाक
2. झाडाची फांदी हालली. ○○○○○
1) लागली 3) झाडाची 3) फांदी 4) हालली
3. गिता शाळेत गेली. ○○○○○
1) गिता 2) गेली 3) शाळेत 4) यापैकी नाही
4. मनुली वर्गापुढे आली. ○○○○○
1) आली 2) मनुली 3) वर्गापुढे 4) यापैकी नाही

प्रश्न 2 : पुढील प्रत्येक प्रश्नाच्या पर्यायातून क्रियापद असणाऱ्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.	1) मी	2) नि	3) की	4) खा	○ ○ ○ ○
2.	1) काच	2) पाच	3) वाच	4) वन	○ ○ ○ ○
3.	1) फुगा	2) चेंडू	3) बॅट	4) गेला	○ ○ ○ ○
4.	1) खार	2) मुलगा	3) वाकला	4) वजन	○ ○ ○ ○

प्रश्न 3 : पुढील प्रत्येक प्रश्नातील रिकाम्या जागी कंसात दिलेल्या क्रियापदाचे योग्य रूप असणाऱ्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.	काल रात्री खूप पाऊस	(पडणे)	○ ○ ○ ○	
	1) पडला	2) पडले	3) पडली	4) पडतील
2.	राधाने दुकानातून पेन	(घेणे)	○ ○ ○ ○	
	1) घेतल्या	2) घेतील	3) घेतला	4) घेतात
3.	लोक घरी परतू	(लागणे)	○ ○ ○ ○	
	1) लागली	2) लागले	3) लागल्या	4) लागणे.
4.	ते देशासाठी	(लढणे)	○ ○ ○ ○	
	1) लढले	2) लढली	3) लढल्या	4) लढू

प्रश्न 4 : पुढील प्रत्येक प्रश्नांतील रिकाम्या जागी क्रियापदाचे योग्य रूप असणाऱ्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.	रोज सकाळी लवकर	○ ○ ○ ○		
	1) झोपावे	2) उठावे	3) बसावे	4) रडावे
2.	आपण नेहमी स्वच्छ	○ ○ ○ ○		
	1) राहावे	2) होती	3) रडावे	4) मरावे
3.	मुलं उत्साहानं लिहू	○ ○ ○ ○		
	1) आहेत	2) होते	3) लागली	4) आलो
4.	निसर्गाने करुणा	○ ○ ○ ○		
	1) नेली	2) मेली	3) गेली	4) केली

2.2 लिंग

ज्या नामावरुन ते पुरुष जातीचे (नर) आहे की स्त्री जातीचे (मादी) आहे की दोन्हीपैकी कोणत्याच जातीचे नाही हे आपल्याला कळते त्याला नामाचे लिंग म्हणतात.

ज्या नामावरुन पुरुष जातीचा बोध होतो ते पुल्लिंग असते.

ज्या नामावरुन स्त्री जातीचा बोध होतो ते स्त्रीलिंग असते.

ज्या नामावरुन पुरुष जातीचा किंवा स्त्रीजातीचा बोध होत नाही ते नपुंसकलिंग असते.

- पुढील वाक्यांतील ठळक नामे पाहा.

1) रमेश खेळत आहे.

2) परी धावत आहे.

रमेश तो – रमेश पुल्लिंग
परी ती – परी स्त्रीलिंग

पुल्लिंगी नामाचा उल्लेख तो या शब्दाने केला जातो.

स्त्रीलिंगी नामाचा उल्लेख ती या शब्दाने केला जातो.

अनेकवचनी नामाचे लिंग ओळखताना अगोदर त्याचे एकवचन करावे व त्यानंतर लिंग ओळखावे.

- 1) काही पुल्लिंगी नामाची स्त्रीलिंगी रूपे ठराविक पद्धतीने होतात.

पु	स्त्री	पु.	स्त्री	पु	स्त्री
कुत्रा	- कुत्री	चिमणा	- चिमणी	शिक्षक	- शिक्षिका
वाघ	- वाघीण	राजा	- राणी	देव	- देवी
आजोबा	- आजी	बालक	- बालिका	पती	- पत्नी

- 2) काही नामांची स्त्रीलिंगी रूपे स्वतंत्रपणे होतात.

पु	स्त्री	पु.	स्त्री	पु	स्त्री
नर	- मादी	मोर	- लांडोर	बोका	- भाटी/मांजर
बैल	- गाय	उंट	- सांडणी	पुत्र	- कन्या
नवरा	- बायको	बोकड	- शेळी	पुरुष	- स्त्री
वडील	- आई	भाऊ	- बहीण	दीर	- जाऊ

3) काही सजीवांची नामे आणि त्यांचे लिंग :

पुल्लिंगी नामे	स्त्रीलिंगी नामे
तो - मुलगा	ती - मुलगी
तो - कुत्रा	ती - कुत्री
तो - घोडा	ती - घोडी
तो - बैल	ती - गाय
तो - मेंढा	ती - मेंढी
तो - चिमणा	ती - चिमणी
तो - रेडा	ती - म्हैस

4) काही नामे आणि त्यांचे लिंग :

पुल्लिंगी नामे	स्त्रीलिंगी नामे
तो - आंबा	ती - पपई
तो - चंद्र	ती - चांदणी
तो - भात	ती - भाजी
तो - अंगठा	ती - करंगळी
तो - फळा	ती - शाळा
तो - देश	ती - दरी
तो - सूर्य	ती - पोळी

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढील शब्दगटातील पुल्लिंगी शब्दाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1) राणी 2) कुत्री 3) घोडा 4) चिमणी ○○●○

स्पष्टीकरण : पुल्लिंगी नामाचा उल्लेख 'तो' शब्दाने केला जातो वरील शब्दगटातील 'घोडा' या नामाचा उल्लेख 'तो घोडा' असा केला जातो तर उर्वरित तिन्ही नामांचा ती राणी, ती कुत्री, ती चिमणी असा उल्लेख केला जातो म्हणून पर्याय क्र. (3) हे उत्तर आहे.

सरावसंच - 9

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक शब्दगटातील पुल्लिंगी शब्दाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.	1) पोळी	2) दरी	3) भाजी	4) चंद्र	○ ○ ○ ○
2.	1) आंबा	2) पपई	3) चांदणी	4) कुत्री	○ ○ ○ ○
3.	1) आई	2) घोडा	3) बहीण	4) शेळी	○ ○ ○ ○
4.	1) आजी	2) देवी	3) चिमणा	4) राणी	○ ○ ○ ○
5.	1) वाघ	2) मुलगी	3) गाय	4) मादी	○ ○ ○ ○

प्रश्न 2 : पुढील प्रत्येक शब्दगटातील स्त्रीलिंगी शब्दाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.	1) फळा	2) घोडा	3) चिमणी	4) भात	○ ○ ○ ○
2.	1) शाळा	2) कुत्रा	3) बैल	4) रेडा	○ ○ ○ ○
3.	1) अंगठा	2) चंद्र	3) चांदणी	4) देश	○ ○ ○ ○
4.	1) घोडी	2) मेंढा	3) चिमणा	4) सूर्य	○ ○ ○ ○
5.	1) नर	2) बायको	3) उंट	4) मोर	○ ○ ○ ○

प्रश्न 3 : पुढील ठळक अक्षरांतील शब्दाचा विरुद्धलिंगी शब्द निवडून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.	राजा				
	1) राणी	2) रावण	3) राजी	4) कन्या	○ ○ ○ ○
2.	वाघ				
	1) वाघी	2) वाघीण	3) वाघ्या	4) मुरळी	○ ○ ○ ○
3.	बैल				
	1) रेडा	2) म्हैस	3) गाय	4) कुत्रा	○ ○ ○ ○
4.	आजी				
	1) बाबा	2) आई	3) भाऊ	4) आजोबा	○ ○ ○ ○
5.	वडील				
	1) आजी	2) बहिण	3) आई	4) पणजोबा	○ ○ ○ ○

2.3 वचन

पुस्तक या नामावरुन एका पुस्तकाचा बोध होतो.

पुस्तके या नामावरुन अनेक पुस्तकांचा बोध होतो.

वस्तू एक आहे की अनेक आहेत हे कळते. त्यास नामाचे वचन म्हणतात.

मराठी भाषेत वचनाचे दोन प्रकार आहेत.

1) एकवचन 2) अनेकवचन

1) एकवचन :

जेव्हा नामावरुन एकाच वस्तूचा बोध होतो तेव्हा त्याचे एकवचन असते.

उदा. आंबा, घोडा, माळ इत्यादी

2) अनेकवचन :

जेव्हा नामावरुन अनेक वस्तूंचा बोध होतो तेव्हा त्याचे अनेक वचन असते.

उदा. आंबे, घोडे, माळा इत्यादी

काही पुल्लिंगी शब्द व त्यांचे अनेकवचन

एकवचन	अनेकवचन	एकवचन	अनेकवचन
ससा	ससे	मळा	मळे
कुत्रा	कुत्रे	वाडा	वाडे
मासा	मासे	आंबा	आंबे
कावळा	कावळे	घोडा	घोडे
बगळा	बगळे	रस्ता	रस्ते
लांडगा	लांडगे	कोल्हा	कोल्हे

काही स्त्रीलिंगी शब्द व त्यांचे अनेकवचन

एकवचन	अनेकवचन	एकवचन	अनेकवचन
माळ	माळा	भित	भिंती
तार	तारा	घागर	घागरी
धार	धारा	सर	सरी
लाट	लाटा	बाई	बाया, बायका
वाट	वाटा	समई	समया
खाट	खाटा	चटई	चटया

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढील शब्दगटातील एकवचनी शब्दाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

- 1) पेढे 2) वेडे 3) खेडी 4) फूल ○○○●

स्पष्टीकरण : वरील शब्दगटातील पेढे, वेडे, खेडी, या तिन्ही नामांतून अनेक वस्तूंचा बोध होतो. पण फूल या नामातून एकाच वस्तूचा बोध होतो म्हणून पर्याय (4) हे उत्तर आहे.

सरावसंच - 10

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक शब्दगटातील एकवचनी शब्दाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. 1) भिंती 2) घागरी 3) सरी 4) बाई ○○○○
2. 1) जीभ 2) विजा 3) गायी 4) साड्या ○○○○
3. 1) ससे 2) बगळा 3) कुत्रे 4) आंबे ○○○○
- 43 1) स्त्रिया 2) वाड्या 3) ऊ 4) समया ○○○○

प्रश्न 2 : पुढील ठळक अक्षरांतील शब्दाचे वचन बदलून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. मासा
1) माशा 2) मासे 3) मासी 4) मासोळी ○○○○
2. गाय
1) गायी 2) बैल 3) गाय 4) गवई ○○○○
3. चटई
1) चट्टे 2) चटई 3) चट्या 4) चटी ○○○○
4. वाडी
1) वाडे 2) वाड्या 3) वाडी 4) वड्डे ○○○○

2.4 काळ

पुढील वाक्ये वाचा व अधोरेखित क्रियापदे नीट पाहा -

- 1) राणी अभ्यास करते.
- 2) राणीने अभ्यास केला.
- 3) राणी अभ्यास करील.

‘करते, केला, करील’ या तिन्ही क्रियापदांमध्ये करण्याची क्रिया आहे; परंतु ती घडण्याची वेळ वेगवेगळी आहे.

- 1) करते - या क्रियापदावरून क्रिया आता घडते हे समजते.
- 2) केला - या क्रियापदावरून क्रिया पूर्वी घडली हे समजते.
- 3) करील - या क्रियापदावरून क्रिया पुढे घडेल हे समजते.

क्रियापदावरून क्रिया केव्हा घडली याचा जो बोध होतो त्यास काळ म्हणतात.

मुख्य काळ तीन आहेत.

- 1) **वर्तमानकाळ** : क्रिया चालू असते, तेव्हा क्रियापद वर्तमानकाळी असते.
- 2) **भूतकाळ** : क्रिया पूर्वी झालेली असते तेव्हा क्रियापद भूतकाळी असते.
- 3) **भविष्यकाळ** : क्रिया पुढे व्हायची असते, तेव्हा क्रियापद भविष्यकाळी असते.

म्हणून 1) राणी अभ्यास करते. - वर्तमानकाळ

2) राणीने अभ्यास केला. - भूतकाळ

3) राणी अभ्यास करील. - भविष्यकाळ

उदा. ‘हसते’ या क्रियापदाची तीनही काळातील रूपे पाहा.

सर्वनाम	वर्तमानकाळ	भूतकाळ	भविष्यकाळ
मी	हसतो	हसलो	हसेन
आम्ही	हसतो	हसलो	हसू
तू	हसतोस	हसलास	हसशील
तो (राम)	हसतो	हसला	हसेल
ती (सिता)	हसते	हसली	हसेल

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढीलपैकी वर्तमानकाळी वाक्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1) मी अभ्यास केला.	2) मी अभ्यास करतो.	○●○○○
3) मी अभ्यास करेन.	4) मी अभ्यास केला असेल.	

स्पष्टीकरण : क्रिया चालू असते तेव्हा वाक्य वर्तमानकाळी असते म्हणून पर्याय क्र. (2) हे उत्तर.

प्रश्न 2 : पुढीलपैकी भूतकाळी वाक्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1) राम व्यायाम करतो.	2) राम व्यायाम करेल.	○○●○○
3) रामने व्यायाम केला.	4) राम व्यायाम करीत असेल.	

स्पष्टीकरण : क्रिया पूर्वी घडून गेलेली तेव्हा वाक्य भूतकाळी असते. म्हणून पर्याय क्र. (3) हे उत्तर

प्रश्न 3 : पुढीलपैकी भविष्यकाळी वाक्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1) मी अभ्यास करेन.	2) मी अभ्यास करतो.	●○○○○
3) मी अभ्यास केला.	4) मी अभ्यास करत होतो.	

स्पष्टीकरण : क्रिया पुढे व्हायची असते तेव्हा वाक्य भविष्यकाळी असते. म्हणून पर्याय क्र. (1) हे उत्तर.

सरावसंच - 11

प्रश्न 1 : पुढीलपैकी वर्तमानकाळी वाक्याच्या पर्याय क्रमांकाची वर्तुळे रंगवा.

1.	1) मी धावलो.	2) मी धावतो.	○○○○○
	3) मी धावेन.	4) मी धावलो असेन.	
2.	1) ताई चित्र काढते.	2) ताईने चित्र काढले.	○○○○○
	3) ताई चित्र काढेल.	4) ताईने चित्र काढले असेल.	
3.	1) मी उडी मारलो.	2) मी उडी मारेन.	○○○○○
	3) मी उडी मारतो.	4) मी उडी मारली होती.	
4.	1) मी गावाला जात आहे.	2) मी गावाला जाईन.	○○○○○
	3) मी गावाला गेलो होतो.	4) मी गावाला जात असे.	
5.	1) तो हसला.	2) तो हसेल.	○○○○○
	3) तो हसतो.	4) तो हसत असेल.	

प्रश्न 2 : पुढीलपैकी भूतकाळी वाक्यांच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.	1) आजी गावाला जाते.	2) आजी गावाला गेली.	○ ○ ○ ○
	3) आजी गावाला जाईल.	4) आजी गावाला जात आहे.	
2.	1) सविता धावली.	2) सविता धावते.	○ ○ ○ ○
	3) सविता धावेल.	4) सविता धावत असेल.	
3.	1) राजू कबड्डी खेळतो.	2) राजू कबड्डी खेळेल.	○ ○ ○ ○
	3) राजू कबड्डी खेळत असेल.	4) राजू कबड्डी खेळला.	
4.	1) मोर नाचतो.	2) मोर नाचला.	○ ○ ○ ○
	3) मोर नाचेल.	4) मोर नाचत जाईल.	

प्रश्न 3 : पुढीलपैकी भविष्यकाळी वाक्यांच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.	1) मी खो-खो खेळतो.	2) मी खो-खो खेळलो.	○ ○ ○ ○
	3) मी खो-खो खेळेन.	4) मी खो-खो खेळलो होतो.	
2.	1) राजू नाटक पाहतो.	2) राजुने नाटक पाहिले.	○ ○ ○ ○
	3) राजू नाटक पाहत आहे.	4) राजू नाटक पाहिल.	
3.	1) तो घर बांधतो.	2) तो घर बांधेल.	○ ○ ○ ○
	3) तो घर बांधत आहे.	4) त्याने घर बांधले होते.	
4.	1) आई गोष्ट सांगेल.	2) आई गोष्ट सांगत असते.	○ ○ ○ ○
	3) आईने गोष्ट सांगितली होती.	4) आईने गोष्ट सांगितली.	

प्रश्न 4 : पुढील प्रश्नात दिलेल्या काळाचे योग्य क्रियापद असणाऱ्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.	भूतकाळ :	1) उठतो.	2) उठला.	○ ○ ○ ○
		3) उठेल.	4) उठत असतो.	
2.	वर्तमानकाळ	1) जिंकते.	2) जिंकले.	○ ○ ○ ○
		3) जिंकू.	4) जिंकेन.	
3.	भविष्यकाळ	1) गेला.	2) जातो.	○ ○ ○ ○
		3) जाईन.	4) गेला होता.	

2.5 विरामचिन्हे

‘विराम’ म्हणजे विश्रांती अथवा थांबणे. आपण बोलताना मध्ये थांबतो. वाचतानासुद्धा वाक्य कोठे संपते, प्रश्न कोठे आहे, उद्गार कोणता, वाक्यात कोठे व किती थांबावे हे कळले पाहिजे. ते समजण्यासाठी जी चिन्हे वापरली जातात. त्यांना **विरामचिन्हे** म्हणतात.

क्र.	चिन्हाचे नाव	चिन्ह	केव्हा वापरतात	उदाहरण
1	पूर्णविराम	(.)	वाक्य पूर्ण झाले हे समजण्यासाठी वापरतात	मी जात आहे.
2	अर्धविराम	(;)	दोन छोटी वाक्ये उभयान्वयी अव्ययांनी जोडतात तेव्हा वापरतात.	गड आला ; पण सिंह गेला.
3	अपूर्णविराम	(:)	वाक्याच्या शेवटी तपशील द्यायचा असल्यास अपूर्णविराम वापरावा.	पुढील उदाहरणे सोडवा :
4	स्वल्पविराम	(,)	एकाच जातीचे शब्द लागोपाठ आल्यास वापरतात. हाक मारून काही सांगतांना नावापुढे संबोधनापुढे वापरतात.	गंगा, यमुना, कावेरी या नद्या आहेत. शाम, पुस्तक दे.
5	प्रश्नचिन्ह	(?)	वाक्यात प्रश्न विचारला असेल ; तर वाक्याच्या शेवटी वापरतात.	तुझे नाव काय आहे ?
6	उद्गारचिन्ह	(!)	मनातील भावना व्यक्त करणाऱ्या शब्दाच्या शेवटी वापरतात.	बापरे ! केवढा मोठा हा साप !

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक वाक्यात कोणते विरामचिन्ह द्याल, त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. तू कोठे गेला होतास ○○○●

1) ! 2) . 3) ; 4) ?

स्पष्टीकरण : वरील वाक्यात प्रश्न विचारला आहे. त्यामुळे वाक्याच्या शेवटी प्रश्नचिन्ह हवे म्हणून पर्याय क्र. (4) हे उत्तर आहे.

2. मी जात आहे ●○○○○

1) . 2) ! 3) ? 4) :

स्पष्टीकरण : वरील वाक्यात वाक्य पूर्ण झाले हे समजण्यासाठी वाक्याच्या शेवटी पूर्णविराम हवा. म्हणून पर्याय क्र. (1) हे उत्तर आहे.

सरावसंच - 12

प्रश्न 1 : पुढे दिलेल्या विरामचिन्हांच्या नावासाठी योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. उद्गारचिन्ह :
1) ? 2) . 3) ! 4) : ○○○○
2. पूर्णविराम :
1) . 2) , 3) ; 4) ! ○○○○
3. स्वल्पविराम :
1) ? 2) ; 3) , 4) . ○○○○
4. अपूर्णविराम :
1) ! 2) : 3) . 4) ? ○○○○

प्रश्न 2 : पुढील प्रत्येक वाक्याच्या शेवटी कोणते विरामचिन्ह द्याल. त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. मीना गोष्ट वाचत होती
1) ! 2) ? 3) : 4) . ○○○○
2. तुमचं नाव काय
1) . 2) , 3) ? 4) ; ○○○○
3. अहाहा! काय देखावा आहे
1) : 2) ! 3) ? 4) ; ○○○○

प्रश्न 3 : पुढील प्रत्येक प्रश्नाच्या योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. वाक्य पूर्ण झाले हे समजण्यासाठी कोणते चिन्ह वापरतात ? ○○○○
1) अर्धविराम 2) पूर्णविराम 3) प्रश्नचिन्ह 4) स्वल्पविराम
2. वाक्याच्या शेवटी तपशील द्यायचा असल्यास कोणते चिन्ह वापरतात ? ○○○○
1) प्रश्नचिन्ह 2) अर्धविराम 3) स्वल्पविराम 4) अपूर्णविराम
3. वाक्यात प्रश्न विचारायचा असेल तर कोणते चिन्ह वापरतात ? ○○○○
1) पूर्णविराम 2) प्रश्नचिन्ह 3) उद्गारचिन्ह 4) स्वल्पविराम

3. भाषेचा व्यवहारात उपयोग

3.1 वाकप्रचार

शब्दशः अर्थापेक्षा एक वेगळाच अर्थ प्राप्त झालेल्या शब्दसमूहाला वाकप्रचार असे म्हणतात.

कपाळावर हात मारणे – निराश होणे	मनाला लागणे – वाईट वाटणे
रवाना करणे – पाठवणे	चेहरा उतरणे – नाराज होणे
कपाळ फुटणे – दुर्दैव ओढवणे	कंबर कसणे – जिद्दीने तयार होणे
कानोसा घेणे – अंदाज घेणे	चेहरा खुलणे – आनंद होणे
डोळा लागणे – झोप येणे	डोळे मिटणे – मरण पावणे
नाक मुरडणे – नापंसती दाखवणे, उपहास व्यक्त करणे	पाठ थोपटणे – शाबासकी देणे, कौतुक करणे
मात करणे – विजय मिळवणे	आडवे होणे – झोपणे
वाकुल्या दाखवणे – चिडवणे	शपथ घेणे – प्रतिज्ञा करणे
गट्टी जमणे – मैत्री होणे	नवल वाटणे – आश्चर्य वाटणे, चकित होणे
सैरावैरा पळणे – वाट मिळेल तिकडे पळणे	पसार होणे – पळून जाणे, गायब होणे
तोंडाला पाणी सुटणे – हाव निर्माण होणे.	ताव मारणे – खूप खाणे, खाण्यावर तुटून पडणे
कामाची कास धरणे – काम करण्यास तयार होणे	गावे पायाखाली घालणे – सर्वत्र फिरणे
अंग चोरणे – फारच थोडे काम करणे	आकाश ठेंगणे वाटणे – खूप आनंद होणे
कंठ दाटून येणे – गहिवरून येणे	ठेंगा दाखवणे – चिडवण्यासाठी अंगठा दाखवणे
कान उपटणे – कडक शब्दात समज देणे	कंबर खचणे – धीर सुटणे
कान पिळणे – अद्दल घडवणे	कान टवकारणे – सावधानपणे ऐकणे
गळा काढणे – मोठ्याने रडणे	केसाने गळा कापणे – घात करणे
डोके घालणे – लक्ष देणे	चेहरा पडणे – लाज वाटणे, खजील होणे
डोक्यावर घेणे – स्तुती करणे, गौरव करणे	डोके फिरणे – चक्रावणे, राग येणे
नाक कापणे – घोर अपमान करणे	डोळे वटारणे – रागावणे
पाठबळ असणे – आधार असणे	नाकी नरु येणे – फार दगदग होणे, दमणे
	पाय घसरणे – तोल जाणे, मोहात फसणे

पाय धरणे	- शरण जाणे, माफी मागणे
पोटात आग पडणे	- खूप भूक लागणे
मुठीत असणे	- ताब्यात असणे
आनंदाने उडणे	- खूप आनंद होणे
आहुती देणे	- बलिदान देणे
उदरनिर्वाह करणे	- पोट भरणे
कटकट वाटणे	- त्रास वाटणे
कळ लावणे	- भांडण लावणे
चंग बांधणे	- निश्चय करणे
तमा नसणे	- पर्वा नसणे
पित्त खवळणे	- खूप राग येणे
वचपा काढणे	- बदला घेणे, सूड घेणे

पाय मोकळे करणे	- फिरायला जाणे
मांडीवर घेणे	- दत्तक घेणे
हात देणे	- मदत करणे
आभाळ कोसळणे	- मोठे संकट येणे
उत्तेजन देणे	- प्रोत्साहन देणे पाठबळ देणे
ओस पडणे	- भकास होणे, उजाड होणे
करामत करणे	- चमत्कार करणे
खडे चारणे	- पराभव करणे
झुंबड उडणे	- गर्दी होणे
धूम ठोकणे	- पळून जाणे
माश्या मारणे	- काहीही न करता वेळ घालवणे

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढील वाक्यप्रचाराच्या योग्य अर्थाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

डोळे वटारणे -

○○○●

- 1) खूश होणे 2) घाबरणे 3) नाराज होणे 4) रागावणे

स्पष्टीकरण : 'डोळे वटारणे' या वाक्यप्रचाराचा अर्थ रागावणे असा आहे. म्हणून पर्याय (4) हे उत्तर.

प्रश्न 2 : पुढील अर्थ होणाऱ्या योग्य वाक्यप्रचाराच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

पळून जाणे -

●○○○

- 1) धूम ठोकणे 2) रवाना करणे 3) मात करणे 4) अंग चोरणे

स्पष्टीकरण : 'पळून जाणे' या वाक्यप्रचाराचा अर्थ हात देणे असा आहे. म्हणून पर्याय क्रमांक (1) हे उत्तर.

सरावसंच - 13

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक वाक्यप्रचाराच्या योग्य अर्थाचा पर्याय निवडा.

1. चेहरा खुलणे -

○○○○

- 1) दुःख होणे 2) आनंद होणे 3) राग येणे 4) वाया जाणे

2. आडवे होणे - ○○○○

- 1) हसणे 2) रडणे 3) झोपणे 4) बसणे

3. पसार होणे - ○○○○

- 1) पळून जाणे 2) जवळ येणे 3) मरण पावणे 4) नाराज होणे

4. खडे चारणे - ○○○○

- 1) निश्चय करणे 2) पराभव करणे 3) राग येणे 3) बदला घेणे

प्रश्न 2 : पुढील अर्थ होणाऱ्या योग्य वाकप्रचाराचा पर्याय ओळखा.

1. वाईट वाटणे - ○○○○

- 1) हाताला लागणे 2) पायाला लागणे
3) डोक्याला लागणे 4) मनाला लागणे

2. विजय मिळवणे - ○○○○

- 1) प्राप्त करणे 2) मात करणे 3) जवळ करणे 4) ठार करणे

3. झोपणे - ○○○○

- 1) उभे होणे 2) खाली बसणे 3) आडवे होणे 4) डोळे उघडणे

4. मदत करणे - ○○○○

- 1) हात मिळवणे 2) हात देणे 3) हात दाखवणे 4) हातावर तुरी देणे

प्रश्न 3 : वाकप्रचार पूर्ण करण्यासाठी योग्य पर्याय निवडा.

1. सैरावैरा ○○○○

- 1) रडणे 2) पळणे 3) बसणे 4) हसणे

2. खुलणे ○○○○

- 1) दात 2) ओठ 3) चेहरा 4) मान

3. डोके काढणे ○○○○

- 1) खाली 2) आत 3) बाहेर 4) वर

4. पसार ○○○○

- 1) होणे 2) जाणे 3) येणे 4) घेणे

3.2 म्हणी

लोकांच्या सतत बोलण्यात येणाऱ्या चटकदार व बोधप्रद छोट्या वाक्यांना 'म्हण' असे म्हणतात.

- * अति तेथे माती : कोणत्याही गोष्टीचा अतिरेक हा वाईट असतो.
- * अति शहाणा त्याचा बैल रिकामा : अतीशहाणपण नुकसानकारक ठरते.
- * अडला हरी गाढवाचे पाय धरी : शहाण्या माणसाला प्रसंगी मूर्खाची विनवणी करावी लागते.
- * अंधरून पाहून पाय पसरावे : ऐपतीच्या मानाने खर्च करावा.
- * इकडे आड, तिकडे विहीर : दोन्ही बाजूंनी अडचणीत सापडणे
- * एक ना धड, भाराभर चिंध्या : एकाच वेळी अनेक कामे स्वीकारल्यामुळे शेवटी कोणतेही काम पूर्ण न होणे.
- * दाम करी काम : पैशाने सर्व कामे साध्य होणे.
- * ऐकावे जनाचे, करावे मनाचे : अनेकांचा सल्ला घ्यावा पण स्वतःला पटेल तेच करावे.
- * गर्वाचे घर खाली : गर्विष्ठ माणसाला शेवटी पराभव किंवा अपमान स्वीकारावा लागतो.
- * घरघरी मातीच्याच चुली : सर्वत्र सारखीच परिस्थिती असणे.
- * चोराच्या मनात चांदणे : वाईट काम करणाऱ्याच्या मनात भीती असते.
- * थेंबे थेंबे तळे साचे : थोडे थोडे साठवत राहिल्याने काही दिवसांनी त्याचा मोठा साठा होतो.
- * दिव्याखाली अंधार : मोठ्या माणसांत देखील दोष असतात.
- * नाचता येईना अंगण वाकडे : आपल्यातील उणिवा झाकण्यासाठी दुसऱ्या वस्तूला नावे ठेवणे. (यश न मिळाल्यास सबबी/कारणे सांगणे.)
- * नाका पेक्षा मोती जड : मालकापेक्षा नोकर शिरजोर. कुवतीपेक्षा अवघड कामगिरी स्वीकारणे.
- * पळसाला पाने तीनच : कोठेही गेले तरी परिस्थिती तीच असणे.
- * मनी वसे ते स्वप्नी दिसे : जशी इच्छा असेल तशी स्वप्ने पडणे.
- * वासरात लंगडी गाय शहाणी : मूर्ख माणसांत थोडेसे ज्ञान असलेला शहाणा ठरतो.
- * लहान तोंडी मोठा घास : आपल्या योग्यतेस न शोभेल असे वर्तन करणे.
- * हाजीर तो वजीर : वेळेवर हजर राहणाऱ्याला लाभ होतो.
- * काखेत कळसा, गावाला वळसा : वस्तू जवळ असूनही सर्वत्र शोधत राहणे.

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक म्हणीसाठी योग्य अर्थ निवडून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

दाम करी काम –

●○○○

- 1) पैशाने सर्व कामे साध्य होणे. 2) पैशाने काम पूर्ण न होणे.
3) पैशाने कामात अडचणी येणे. 4) पैशाने काम बंद पडणे.

स्पष्टीकरण : 'पैशाने सर्व कामे साध्य होणे' या अर्थासाठी 'दाम करी काम' ही म्हण वापरतात. म्हणून पर्याय क्रमांक (1) हे उत्तर.

सरावसंच - 14

प्रश्न 1 : पुढील म्हणीसाठी योग्य अर्थ निवडा.

1. अति शहाणा त्याचा बैल रिकामा –

○○○○

- 1) अति शहाणपण फायदेशीर ठरते. 2) अति शहाणपण नुकसानकारक ठरते.
3) शहाणा माणूस रिकामा असतो. 4) शहाण्या माणसाचा बैल रिकामा असतो.

2. इकडे आड, तिकडे विहीर –

○○○○

- 1) सर्वत्र विहीरी असणे. 2) इकडे आड आणि तिकडे विहीर असणे.
3) कसलीही अडचण नसणे. 4) दोन्ही बाजूंनी अडचणीत सापडणे.

3. दिव्याखाली अंधार –

○○○○

- 1) मोठ्या माणसांत दोष नसतात. 2) मोठ्या माणसांत देखील दोष असतात.
3) मोठे माणसे हुशार असतात. 4) मोठी माणसे चांगली असतात.

प्रश्न 2 : रिकाम्या जागी योग्य शब्द वापरून म्हण पूर्ण करा.

1. अति तेथे

○○○○

- 1) दगड 2) माती 3) वाळू 4) तेल

2. अडला हरी पाय धरी.

○○○○

- 1) गाढवाचे 2) माणसाचे 3) घोड्याचे 4) बैलाचे

3. लहान तोंडी..... घास.

○○○○

- 1) लहान 2) मोठा 3) जड 4) हलका

3.3 संवादावर आधारित प्रश्न

दोन किंवा अधिक व्यक्तींमध्ये होणाऱ्या बोलण्याला संवाद म्हणतात.

नमुना संवाद

पुढील संवाद काळजीपूर्वक वाचून त्याखाली दिलेल्या प्रत्येक प्रश्नाच्या योग्य उत्तराचे पर्याय निवडा.

“वर्षा, कुठे आहोस गं तू?”

“इथेच.”

“इथेच कुठे ? दिसत तर नाहीस.”

“अरे दादा, इकडे वर बघ, मी झाडावर बसलेय.”

1. वरील संवादात किती व्यक्तींनी भाग घेतला आहे ? ○●○○○
1) तीन 2) दोन 3) चार 4) पाच
2. वर्षाला कोण शोधत होता ? ○○○●
1) काका 2) मामा 3) बाबा 4) दादा
3. झाडावर कोण बसले होते ? ●○○○○
1) वर्षा 2) दादा 3) माकड 4) पक्षी

स्पष्टीकरण : वरील संवादात वर्षा आणि तिचा दादा या दोघांनी भाग घेतला आहे. म्हणून प्रश्न क्रमांक 1) चे उत्तर (2). वर्षाला दादा शोधत होता म्हणून प्रश्न क्र. 2) चे उत्तर (4). वर्षा झाडावर बसली होती म्हणून प्रश्न क्रमांक 3) चे उत्तर (1)

सरावसंच - 15

संवाद - 1

“मधू, तू तुझ्या आईचं सगळं ऐकतोस का ?”

“गुरुजी, मी तर आई सांगते त्याच्या दुप्पट ऐकतो.”

“ते कसं काय ?”

“आई जेव्हा मला डब्यातून एक लाडू घ्यायला सांगते, तेव्हा मी चक्र दोन लाडू घेतो.”

1. वरील संवादात किती व्यक्तींनी भाग घेतला आहे ? ○○○○○
1) तीन 2) दोन 3) चार 4) पाच

2. मधू डब्यातून किती लाडू घेतो ? ○○○○
1) एक 2) दोन 3) तीन 4) चार

3. वरील संवादात कोणी भाग घेतला नाही ? ○○○○
1) मधू 2) गुरुजी 3) आई 4) सांगता येत नाही

संवाद - 2

“आई, भाजी विकून आलेल्या चिल्लर पैशांची थैली दे गं मला.”

“का गं ? काय झालं शिवानी ? कशाला पाहिजे ?”

1. वरील संवादात किती व्यक्तींनी भाग घेतला आहे ? ○○○○
1) चार 2) तीन 3) पाच 4) दोन

2. शिवानी आईला काय मागत होती ? ○○○○
1) थैली 2) पैशाची थैली 3) भाजी 4) चिल्लर पैशाची थैली

3. वरील संवादात कोणी भाग घेतला नाही ? ○○○○
1) शिवानी 2) आई 3) बंडू 4) यापैकी नाही

संवाद - 3

“अरे बंडू काय शोधतोस ?”

“माझ दप्तर शोधतोय.”

“यावेळी दप्तर घेऊन तू काय अभ्यास करणार आहेस ? थांब, मी तुला दप्तर शोधून देते.”

“अगं आई, दप्तरात माझा चेंडू आहे.”

1. बंडू काय शोधत होता ? ○○○○
1) पैसे 2) दप्तर 3) चेंडू 4) दोन

2. वरील संवादात किती व्यक्तींनी भाग घेतला आहे ? ○○○○
1) तीन 2) चार 3) पाच 4) दोन

3. वरील संवादात कोणी भाग घेतला नाही ? ○○○○
1) बाबा 2) आई 3) बंडू 4) यापैकी नाही

3.4 निर्देश

अ) योग्य शब्दांचा वापर करून वाक्य पूर्ण करणे.

नमुना प्रश्न

प्रश्न : रिकाम्या जागी योग्य शब्द वापरून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

भारत माझा आहे.

●○○○

- 1) देश 2) जिल्हा 3) राज्य 4) तालुका

स्पष्टीकरण : वाक्याच्या अर्थानुसार 'देश' हा शब्द योग्य ठरतो म्हणून पर्याय क्र. (1) हे उत्तर.

सरावसंच - 16

प्रश्न 1 : रिकाम्या जागी योग्य शब्द वापरा.

1. घर ठेवून त्याने उच्च शिक्षण घेतले.

○○○○

- 1) घाण 2) गहाण 3) गहन 4) बाजूला

2. मुसळधार पावसाने संपूर्ण परिसर झाला.

○○○○

- 1) जलमय 2) कोरडा 3) उष्ण 4) शांत

3. एखाद्या डोंगरात उगम होतो.

○○○○

- 1) समुद्राचा 2) तलावाचा 3) नदीचा 4) पाण्याचा

4. शाळेला सुट्टी असते.

○○○○

- 1) सोमवारी 2) बुधवारी 3) रविवारी 4) शुक्रवारी

5. मुलांनी नेहमी बोलावे.

○○○○

- 1) खरे 2) खोटे 3) वाईट 4) बरे

आ) सुसंगत वाक्यांचा परिच्छेद

नमुना प्रश्न

प्रश्न : पुढील तीन वाक्य सुसंगत होण्यासाठी प्रत्येक प्रश्नातील रिकाम्या जागी योग्य शब्दाच्या पर्यायाचे वर्तुळ रंगवा.

1. जोराचा सुटतो ●○○○
1) वारा 2) मारा 3) पारा 4) तारा
2. तेव्हा झाडांची हालतात ○○●○
1) मुळे 2) खोड 3) पाने 4) मुले
3. पानांचा ऐकू येतो. ○○●○
1) वास 2) गीत 3) आवाज 4) साज

स्पष्टीकरण : वरील तिन्ही वाक्य वाचल्यानंतर योग्य पर्याय सहज लक्षात येतात. जोराचा वारा सुटतो तेव्हा झाडांची पाने हालतात. पानांचा आवाज ऐकू येतो.

सरावसंच - 17

परिच्छेद - 1

1. एक होता ○○○○
1) वकील 2) डॉक्टर 3) शेतकरी 4) शिक्षक
2. तो शेतात खूप करायचा. ○○○○
1) आराम 2) कष्ट 3) मजा 4) नाच
4. शेताभोवती त्याने लावली होती. ○○○○
1) झाडे 2) दगड 3) माती 4) रेती

परिच्छेद - 2

1. जंगलात अनेक प्रकारचे असतात. ○○○○
1) प्राणी 2) पक्षी 3) वृक्ष 4) साप
2. पण सारखा दुसरा नाही. ○○○○
1) चातका 2) सिंहा 3) नागा 4) चंदना

3. स्वतः झिजून इतरांना देणे हा याचा गुणधर्म आहे. ○○○○
1) दंश 2) सुगंध 3) आनंद 4) आवाज

परिच्छेद - 3

1. भारत माझा आहे. ○○○○

- 1) जिल्हा 2) राज्य 3) गाव 4) देश

2. सारे भारतीय माझे आहेत. ○○○○

- 1) भाऊ 2) बहिणी 3) बांधव 4) दोस्त

3. माझ्या देशावर माझे आहे. ○○○○

- 1) प्रेम 2) राग 3) गर्व 4) राज्य

परिच्छेद - 4

1. सुरेश आणि रमेश दोघे आहे. ○○○○

- 1) शत्रू 2) मित्र 3) भाऊ 4) बहिणी

2. दोघेही मैदानावर खेळतात. ○○○○

- 1) खेळ 2) भेळ 3) पत्ते 4) पोहणे

3. खेळल्यानंतर दोघेही खूप ○○○○

- 1) हसतात 2) रडतात 3) थकतात 4) बोलतात

परिच्छेद - 5

1. शाळेची घंटा ○○○○

- 1) तुटली 2) वाजली 3) चोरली 4) सुटली

2. मुले मैदानावर झाली. ○○○○

- 1) गोळा 2) फळा 3) मळा 4) गोळी

3. सर्व विद्यार्थी रांगेत राहिले. ○○○○

- 1) बसले 2) उभे 3) पडून 4) आडवे

इ) वाक्यांच्या वेगवेगळ्या भागातील चुकीचा भाग ओळखणे

नमुना प्रश्न

प्रश्न : पुढील प्रश्नातील शब्दांपासून अर्थपूर्ण वाक्य तयार केल्यास एक अनावश्यक शब्द शिल्लक राहतो त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1) येईना / चालता / अंगण / नाचता / वाकडे ●○○○

1) चालता 2) येईना 3) अंगण 4) वाकडे

स्पष्टीकरण : 'नाचता येईना अंगण वाकडे.' असे अर्थपूर्ण वाक्य तयार होते. म्हणून 'चालता' हा शब्द चुकीचा भाग होय. त्यामुळे पर्याय (1) हे उत्तर.

सरावसंच - 18

प्रश्न 1 : अनावश्यक शब्द ओळखा

1. रविवार / काल / आज / आहे. ○○○○

1) आहे 2) रविवार 3) काल 4) आज

2. पावसाची / चालू / रिपरिप / गेला / होती ○○○○

1) चालू 2) गेला 3) होती 4) रिपरिप

3. मी / शाळेत / जाता / जातो ○○○○

1) मी 2) शाळेत 3) जातो 4) जाता

4. प्रकाश / आंबा / खाते / खातो ○○○○

1) खाते 2) खातो 3) प्रकाश 4) आंबा

प्रश्न 2 : योग्य वाक्य असणाऱ्या पर्यायाची निवड करा.

1. 1) परवा माझा वाढदिवस आहे. 2) काल माझा वाढदिवस होती. ○○○○

3) परवा माझे वाढदिवस आहेत. 4) उद्या माझा वाढदिवस होता.

2. 1) मुलांनी खरे बोलावा. 2) मुलांनी खरे बोल ○○○○

3) मुलांनी खरा बोलावे. 4) मुलांनी खरे बोलावे.

3. 1) गाय गवत खाते. 2) गाई गवत खाते. ○○○○

3) गाय गवत खातात. 4) गाय गवत खातो.

ई) माहिती तंत्रज्ञान विषयक व मराठी भाषेत वापरल्या जाणाऱ्या इंग्रजी शब्दांना पर्यायी मराठी शब्द शोधणे

इंग्रजी शब्दांना पर्यायी मराठी शब्द :

टेलिफोन	-	दूरध्वनी	विंडो	-	खिडकी
टेलिव्हिजन	-	दूरदर्शन	वेबसाइट	-	संकेतस्थळ
रेडिओ	-	आकाशवाणी	गव्हर्नमेंट	-	शासन, सरकार
मोबाईल	-	भ्रमणध्वनी	कोर्ट	-	न्यायालय
इंटरनेट	-	आंतरजाल	नॅशनल	-	राष्ट्रीय
लाईट	-	प्रकाश	गेम्स	-	स्पर्धा, खेळ
कॅडल	-	मेणबत्ती	कॅप्टन	-	कर्णधार
डॉक्टर	-	वैद्य	बॉलर	-	गोलंदाज
नर्स	-	परिचारिका	बॅट	-	चेंडुफळी
क्लॉक	-	घड्याळ	फिल्डर	-	क्षेत्ररक्षक
म्युझिक	-	संगीत	ग्राऊंड	-	मैदान
न्यूजपेपर	-	वर्तमानपत्र	प्लेअर	-	खेळाडू
स्पून	-	चमचा	अंपायर	-	पंच
बकेट	-	बादली	अॅम्बुलन्स	-	रुग्णवाहिका
मिरर	-	आरसा	पेशंट	-	रुग्ण
फॅन	-	पंखा	इन्फर्मेशन	-	माहिती
हॉस्पिटल	-	रुग्णालय	टेक्नालॉजी	-	रुग्णवाहिका
झेरोक्स	-	प्रतिमुद्रा	प्रोजेक्टर	-	प्रक्षेपक
कॅमेरा	-	छायाचित्रक	स्क्रीन	-	पडदा
पेमेंट	-	पगार, वेतन	व्हिडीओ	-	चित्र, ध्वनिक्षेपक
टेपरेकॉर्डर	-	ध्वनिमुद्रक	मेसेज	-	संदेश
ई-मेल	-	संगणकीय पत्र	ऑडिओ	-	ध्वनिक्षेपक
अकाउंट	-	खाते	कॉम्प्युटर	-	संगणक
प्रिंट	-	छाप, ठसा	प्रिंटर	-	मुद्रक

नमुना प्रश्न

1. पुढील इंग्रजी शब्दासाठी योग्य मराठी शब्दाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

कॉम्प्युटर -

○○○●

- 1) गणकयंत्र 2) प्रक्षेपक 3) ध्वनिक्षेपक 4) संगणक

उत्तर : पर्याय क्रमांक (4)

सरावसंच - 19

प्रश्न 1 : पुढील इंग्रजी शब्दासाठी योग्य मराठी शब्दाचा पर्याय निवडा.

1. लाईट-

○○○○

- 1) प्रकाश 2) अंधार 3) दिवस 4) रात्र

2. विंडो -

○○○○

- 1) दरवाजा 2) खिडकी 3) भित्त 4) आरसा

3. पेमेंट -

○○○○

- 1) ठसा 2) मजुरी 3) बक्षीस 4) पगार

4. न्यूजपेपर -

○○○○

- 1) पत्र 2) वर्तमानपत्र 3) दैनिक 4) मासिक

प्रश्न 2 : पुढील प्रत्येक प्रश्नात दिलेल्या मराठी शब्दासाठी आपण कोणते इंग्रजी शब्द वापरतो, ते ओळखा.

1. दूरदर्शन -

○○○○

- 1) सी.डी. 2) कम्प्यूटर 3) टेलिव्हिजन 4) टेलिफोन

2. आंतरजाल -

○○○○

- 1) इंटरनेट 2) वेबसाईट 3) ई-मेल 4) प्रोग्रॅम

3. संकेतस्थळ -

○○○○

- 1) साइट 2) वेबसाईट 3) ई-मेल 4) प्रोग्रॅम

4. पंखा -

○○○○

- 1) क्लॉक 2) मिरर 3) फॅन 4) स्क्रीन

4. शब्दसंपत्तीवरील प्रभुत्व

4.1 समानार्थी शब्द

समान अर्थाने वापरल्या जाणाऱ्या भिन्न दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त शब्दांना समानार्थी शब्द असे म्हणतात.

उदा. पाणी हे सर्वांना परिचयाचे आहे. त्यालाच जल असेही म्हणतात, तसेच नीर, तोय, जीवन असेही म्हणतात. म्हणजेच पाणी या शब्दाचे समानार्थी शब्द – पाणी = जल, जीवन, तोय, नीर हे होतील.

पोर	=	मुले	दैनिक	=	रोज प्रसिद्ध होणारे
भाळली	=	मोहीत होणे	मोहर	=	बहर
मासिक	=	महिन्याला प्रसिद्ध होणारे	मऊ	=	मुलायम
घुम्या अबोल	=	कमी बोलणारा	चतुर	=	हुशार
कुट्टी	=	कबडा कापण्याचे यंत्र	शेत	=	वावर
बुटकी	=	ठेंगणी	खूश	=	आनंदीत
दंग	=	मग्न	परिवर्तन	=	बदल
पसारा	=	अस्ताव्यस्त	शेंडा	=	झाडाचे वरचे टोक
सोबत	=	संगत	हिशोब	=	आकडेमोड
सुसंवाद	=	चांगली चर्चा	ध्वज	=	झेंडा
प्रवाह	=	एका दिशेकडे जाणारा	ओढे	=	छोटा नाला
उद्योग	=	व्यवसाय, धंदा	ओहोळ	=	लहान ओढा
गल्ला	=	पैसे साठवण्याचे ठिकाण	माता	=	आई
वंदन	=	नमन, नमस्कार	शहाणा	=	तारतम्य जाणणारा
हळूहळू	=	सावकाश	स्तब्ध	=	शांत
पैसे	=	रोकड, रक्कम	कोपणे	=	रागावणे
बेगमी	=	साठा	अधीर होणे	=	उत्सुक होणे
असंख्य	=	अगणित, मोजता न येणारे	बक्षीस	=	जिकल्यानंतर दिले जाणारे भेटवस्तू
कोसळणे	=	वेगाने आणि जोरात पडणे	आमंत्रण	=	बोलावणे
गोजरं	=	सुंदर			
संगीत	=	गीत			

सदावर्त	=	अन्नछत्र
पर्वा	=	काळजी, फिकीर
झिम्मड	=	गर्दी
ओळख	=	परिचय
अभिनंदन	=	आनंद प्रदर्शन
धरती	=	जमीन
चिंता	=	काळजी
नित्य	=	नियमित, रोज
अभिनय	=	हावभाव करुन भाव व्यक्त करणे
लगडणे	=	बहर येणे
कष्ट	=	काम, धंदा
आगटी	=	शेकोटी
अद्भुत	=	आश्चर्यकारक
उनाड	=	खोडकर
वात्सल्य	=	प्रेम, माया
प्रचंड	=	खूप मोठा
नियंत्रण	=	ताबा, संयम
नामवंत	=	नावाजलेले
देह	=	शरीर
आरंभ	=	सुरुवात
विलंब	=	उशीर
संगे	=	सोबत
सखा	=	मित्र

नाराज	=	नाखुष
टपोरे	=	मोठे
भरडणे	=	धान्य दळणे
अंगण	=	घरापुढची जागा
अरुण	=	सूर्य
कौतुक	=	प्रशंसा, स्तुती
संपूर्ण	=	सगळं
खुणावणे	=	खुणेणे दाखवणे
हुडकणे	=	शोधणे, धुंडणे
सुगी	=	पीकाचा हंगाम
टोळी	=	लोकांचा समुह
वाया	=	बेकार
खट्टेमिट्टे	=	आंबट गोड
आरोप	=	आळ
निराळा	=	वेगळा
संहार	=	विनाश
भान	=	आठवण, लक्ष
दंग	=	मग्न
आराखडा	=	कच्ची आकृती
सानुला	=	लहान
भास्कर	=	सूर्य
गुबगुबीत	=	बाळसेदार
उडारणे	=	मस्ती करणे

सरावसंच - 20

प्रश्न 1 : दिलेल्या प्रत्येक वाक्यातील अधोरेखित शब्दाचा समानार्थी शब्द पर्यायातून निवडून त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. मला शाळेत पोहचायला विलंब झाला. ○○○○
1) मग 2) आरंभ 3) आनंद 4) उशीर
2. घनघोर युद्धाने संपूर्ण मानवजातीचा संहार होईल. ○○○○
1) विनाश 2) विकास 3) प्रचंड 4) बेकार
3. लोकांचे दरिद्री जीवन पाहून गाडगे महाराजाचा जीव तुटत होता. ○○○○
1) भल्यासाठी 2) गरीबीतील 3) काबाडकष्टी 4) ऐसेआरामात

प्रश्न 2 : पुढीलपैकी समानार्थी शब्दाच्या चुकीची जोडी ओळखा व योग्य उत्तराच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. 1) जल = जीवन 2) मऊ = मुलायम ○○○○
3) सोबत = संगत 4) वीज = धरती
2. 1) खुश = नाराज 2) सोबत = संगत ○○○○
3) उद्योग = व्यवसाय, धंदा 4) पैसे = रक्कम, रोकड
3. 1) दंग = मग्न 2) परिवर्तन = बदल ○○○○
3) दैनिक = साप्ताहिक 4) ध्वज = झेंडा

प्रश्न 3 : पुढील ठळक अक्षरातील शब्दाचा समानार्थी शब्द दिलेल्या पर्यायातून शोधा व योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. **ध्वज** ○○○○
1) सोबत 2) झेंडा 3) वंदन 4) आमंत्रण
2. **भरडणे** ○○○○
1) गोजरं 2) अन्नछत्र 3) धान्य दळणे 4) कापणे
3. **नाराज** ○○○○
1) नाखुष 2) पर्वा 3) सूर्य 4) आनंदी

4.2 विरुद्धार्थी शब्द

परस्पर विरोधी अर्थाने वापरल्या जाणाऱ्या शब्दांना विरुद्धार्थी शब्द असे म्हणतात.

उदा : मागे	× पुढे (मागे च्या विरोधी बाजू पुढे आहे म्हणून मागे	× पुढे)	सरळ	× वाकडा, उंच	× ठेंगणा
कोरडा	× ओला	देखणा	× कुरूप	निश्चित	× अनिश्चित
दंगामस्ती	× आराम	सरळरेषा	× वाकडी रेषा	उपयोग	× दुरुपयोग
सुगंध	× दुर्गंध	पुढेपुढे	× मागेमागे	जन्म	× मृत्यू
अमर	× मरण	सोडणे	× धरणे	आनंद	× दुःख
जाणे	× येणे	त्याग	× स्विकार	टोळकं	× एकटा
सुगमसंगीत	× कर्कशगीत	सरळ	× वाकडा	धरती	× आकाश
जगणे	× मरणे	चढणे	× उतरणे	गगनचुंबी	× जमीनदोस्त
लहान	× मोठा	अंधार	× उजेड	जवळ	× दूर
उत्साह	× मरगळ	शांत	× अशांत	मळणी	× रोवणी
चालणे	× बसणे	हसली	× रडली	सामसूम	× गोंधळ
वेडा	× हुशार	समज	× नासमज	समाधान	× असमाधान
म्हातारा	× तरुण	इकडे	× तिकडे	सकाळ	× सायंकाळ
कापणे	× जोडणे	वाढ	× घट	घेणे	× देणे
आराम	× दगदग	आमंत्रण	× निरोप	स्वस्थ	× अस्वस्थ
मागे	× पुढे	बक्षीस	× शिक्षा	गरीब	× श्रीमंत
घाबरणे	× निडर होणे	अबोल	× बडबड	बुटकी	× उंच
बुटकी	× उंच	उपाशी	× पोटभर	स्पष्ट	× अस्पष्ट
पर्वा	× बेपर्वा	प्रवास	× मुक्काम		

नमुना प्रश्न

1. शांत या शब्दाचा विरुद्धार्थी शब्द सांगा.

- 1) अशांत 2) नकार 3) होकार 4) आनंद

स्पष्टीकरण : शांत या शब्दाचा विरुद्धार्थी शब्द अशांत आहे. म्हणून पर्याय क्र. 1 हे उत्तर बरोबर आहे.

सरावसंच - 21

प्रश्न 1: ठळक अक्षरात दिलेल्या शब्दाचा योग्य विरुद्धार्थी शब्द असणाऱ्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. बक्षीस ○○○○
1) पारितोषिक 2) समजदार 3) अवगुण 4) शिक्षा
2. म्हातारा ○○○○
1) तरुण 2) दगदग 3) वयस्क 4) परिवार
3. सरळ ○○○○
1) सहकार्य 2) वाकडा 3) अबोल 4) आळशी

प्रश्न 2 :पुढील प्रत्येक प्रश्नातील योग्य विरुद्धार्थी शब्दाच्या जोडीच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. 1) पराजय × हार 2) चालणे × धावणे ○○○○
3) शांत × अशांत 4) सुगंध × सुवास
2. 1) त्याग × स्विकार 2) उपयोगी × परयोगी ○○○○
3) निराश × हताश 4) विजय × जय
4. 1) स्विकार × सहकार्य 2) स्वस्थ × अस्वस्थ ○○○○
3) धीर × धैर्य 4) उपाशी × बडबड

4.3 जोडशब्द

दोन भिन्न अर्थ असणारे शब्द एकत्र जोडून एक अर्थपूर्ण शब्द तयार होतो त्याला जोडशब्द म्हणतात. उदा. भाजी, भाकरी हे दोन शब्द मिळून भाजीभाकरी हा अर्थपूर्ण शब्द तयार होतो. तसेच शेत, शिवार हे शब्द मिळून शेतशिवार हा शब्द मिळतो.

जसे – चंदणपाट

गुरेढोरं	अंधरुण पांघरुण	शब्दसंपत्ती	सूटबूट	तुझेमाझे
ढोलताशा	नदीनाले	घरदार	धडधाकट	नदीकाठ
पहिलावहिला	कडबाकुट्टी	हिमशिखर	देवदानव	हातपाय
उन्हातान्हात	ऐशोआराम	सुखीसंसार	तहानभुक	खट्टेमिट्टे
पोरंबारं	मागेपुढे	वनवास	साजरंगोजरं	हिरवेगार
पाऊसपाणी	मोरपीस	हिमशिखर	राबूनकष्टून	पिवळीधमक
शेतशिवार	उघडझाप	सामसूम	रंजलेगांजले	हालअपेष्टा
भाजीपाला	हिरवीगार	शेराससव्वाशेर	रद्वीपेपर	अन्नधान्य
अधुनमधून	खिडकीदार	नीटनेटके	टाकून पाडून	खाणेपिणे
झाडेझुडपं	काबाडकष्ट	काडीकचरा	चिल्लरठोक	छोटेमोठे
दुःखदारिद्र्य	घाणवास	चेहरामोहरा	सुखदुःख	रोगराई
ओलासुका	पैसाआडका	गप्पगप्प	औषधपाणी	चाँदतारे
पाऊसधारा	गुपचूप	कोंबडेबकरे	भारतभूमी	थोडाफार
इकडेतिकडे	सगेसोयरे	अंधारीरात्र	रिपरिप	जिकडेतिकडे
गावोगाव	घसरगुंडी	रमतगमत	कथाकथन	भजनकीर्तन
सागरमोती	टंगळमंगळ	गमतीजमती	गोराकाळा	रानपाखरं
जोरजोरात	आईबाबा	जाडजूड	डोंगरदऱ्या	

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1 : पुढील शब्दांपैकी जोडशब्द नसलेल्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

- 1) नदीनाले 2) आडवातिडवा 3) परोपकार 4) अमर

वरील उदाहरणात पर्याय क्र. 4 हा जोडशब्द नाही म्हणून पर्याय 4 हे उत्तर बरोबर आहे.

सरावसंच - 22

प्रश्न 1 : पुढील शब्दांपैकी जोडशब्द नसलेल्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. 1) अंथरुणपांघरुण 2) तुझेमाझे ○○○○
3) भाऊ 4) हालअपेष्टा
2. 1) जावई 2) ऐशोआराम 3) रद्दीपेपर 4) काडीकचरा ○○○○
3. 1) शहाणासुरता 2) आपले 3) हीनदीन 4) खाणेपिणे ○○○○

प्रश्न 2 : दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य शब्द निवडून जोडशब्द तयार करा. उत्तराच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. पाला ○○○○
1) चिटोरा 2) सर 3) कोर्ट 4) पाचोळा
2. पैसा ○○○○
1) आडका 2) रक्कम 3) विपत्ती 4) संपत्ती
3. डोंगर ○○○○
1) मोती 2) दऱ्या 3) माती 4) शेती

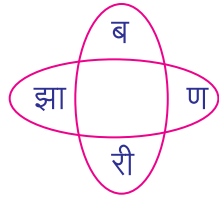
4.4 शब्दकोडी

स्पष्टीकरण 1)

ऊ	क	ब
स	ड	र

वरील रिकाम्या चौकटीत अनुक्रमे पा, मा, र हे तीन शब्द भरल्यास अनुक्रमे पाऊस, माकड व रबर असे तीन अर्थपूर्ण शब्द तयार होतात.

स्पष्टीकरण 2)

वरील रिकाम्या चौकटीत 'क' हा शब्द भरल्यास बकरी व झाकण हे दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार होतात.

सरावसंच - 23

प्रश्न 1 : खालील प्रश्न वाचून रिकाम्या चौकटीत येणारा अर्थपूर्ण पर्याय ओळखा व त्या क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.

न	र	प
को	थ	रि
ट	र	प

1) स, ज, रि

2) रे, थ, रि

○ ○ ○ ○ ○

3) ब, क, प

4) ब, भ, क

2.

स	पिं	ब
का	प	क्षी

1) म, क, ळ

2) व, थ, ळ

○ ○ ○ ○ ○

3) ळ, ळ, स

4) क, क, थ

प्रश्न 2 : यासाठी कोणता शब्द वापरतात ते ओळखून रिकाम्या चौकटीत येणाऱ्या योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1.

भिन्ना प्राणी

स			
स			
स			
स			
स			

○ ○ ○ ○ ○

2.

रस्ता या शब्दाला पर्यायी शब्द

3.

उन्हाळ्यात पितात

4.

चौघडा या वाद्याबरोबर येणारे दुसरे शब्द

5.

उत्सव या अर्थाचा दुसरा शब्द

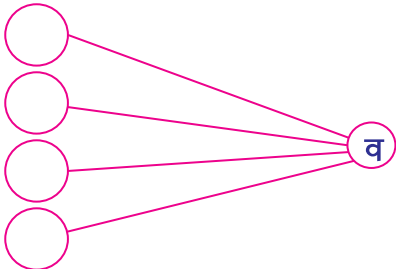
1) सा, डक, रबत, नई, ण

2) ब, कर, वरत, सब, ज

3) र, जर, परत, डब, क

4) क, क्षत, जकब, तर, म

प्रश्न 3 : दोन अक्षरी सर्व शब्द अर्थपूर्ण होण्यासाठी पुढीलपैकी योग्य पर्याय ओळखून उत्तराचे वर्तुळ रंगवा.

1) न, क, रा, जा

○ ○ ○ ○ ○

2) ता, पा, का, र

3) घा, भा, ठा, डा

4) प, म, ड, व

4.5 आलंकारिक शब्द

अष्टपैलू	- सर्वगुणसंपन्न	चौदावे रत्न	- मार
अकलेचा कांदा	- मूर्ख	मंथरा	- दुष्ट स्त्री
ओनामा	- सुरुवात, प्रारंभ	मृगजळ	- केवळा आभास
कर्णाचा अवतार	- उदार मनुष्य	लंबकर्ण	- बेअकली
कुंभकर्ण	- अतिशय झोपाळू	नवकोट नारायण	- खूप श्रीमंत
खडाजंगी	- मोठे भांडण	नंदीबैल	- हो ला हो म्हणणारा
गंगा-यमूना	- अश्रू	पर्वणी	- अतिशय दुर्मीळ योग
छत्तीसचा आकडा	- शत्रूत्व	पोपटपंची	- अर्थ न कळता पाठांतर
देवमाणूस	- चांगला माणूस	पर्वणी	- अतिशय दुर्मीळ योग
पिकले पान	- म्हातारा	बिनभाड्याचे घर	- तुरुंग
श्रीगणेश	- प्रारंभ	भीष्म प्रतिज्ञा	- कठीण प्रतिज्ञा
अक्षरशत्रू	- निरक्षर, अडाणी	लंकेची पार्वती	- अत्यंत गरीब स्त्री
खुशालचेंडू	- चैनीखोर माणूस	वाटाण्याच्या अक्षता	- नकार
गोगलगाय	- गरीब निरुपद्रवी मनुष्य	वामनमूर्ती	- ठेंगू किंवा बुटका माणूस
घरकोंबडा	- घराबाहेर न पडणारा	वाहती गंगा	- आलेली संधी
जमदग्नीचा अवतार	- रागीट	शकुनीमामा	- कपटी मनुष्य
दगडावरची रेघ	- कधीही न बदलणारे	धोपट मार्ग	- सरळ, नेहमीचा मार्ग

नमूना प्रश्न

1. पुढील आलंकारिक शब्दाचा योग्य अर्थ असलेल्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

अकलेचा कांदा -

○○●○

1) हुशार

2) शहाणा

3) मूर्ख

4) कपटी

उत्तर : पर्याय क्रमांक (3)

सरावसंच - 24

1. श्रीगणेशा - ○○○○
1) प्रारंभ 2) अंत 3) शेवट 4) समाप्ती
2. पिकले पान - ○○○○
1) तरुण 2) लहान 3) मोठे 4) म्हातारा
3. नवकोट नारायण - ○○○○
1) गरीब मनुष्य 2) हुशार मनुष्य 3) खूप श्रीमंत 4) खूप गरीब
4. गुळाचा गणपती - ○○○○
1) तल्लख बुद्धिचा 2) मंद बुद्धिचा 3) जास्त बुद्धिचा 4) गोड गणपती
5. घरकोंबडा - ○○○○
1) घराबाहेर पडणारा 2) बाहेर पडणारा
3) घराबाहेर न पडणारा 4) घरातला कोंबडा
6. वाटाण्याच्या अक्षता - ○○○○
1) होकार 2) मान्यता 3) होय 4) नकार

4.6 शब्दसमूहाबद्दल एक शब्द

अरण्याचा राजा	- वनराजा	अरण्याची शोभा	- वनश्री
अस्वलाचा खेळ करणारा	- दरवेशी	आग विझविणारे यंत्र	- अग्निशामक यंत्र
ईश्वर आहे असे मानणारा	- आस्तिक	उंचावरून पडणारा पाण्याचा प्रवाह	- धबधबा
भाषण ऐकणारे	- श्रोते	कविता रचणारी	- कवयित्री
गाणे गाणारा	- गायक	कुस्ती खेळण्याची जागा	- आखाडा
कैदी ठेवण्याची जागा	- कारागृह, तुरुंग	खूप दानधर्म करणारा	- दानशूर
खूप पाऊस पडणे	- अतिवृष्टी	चार रस्ते एकत्र येतात ती जागा	- चौक, चवाटा
जमिनीखालील गुप्त मार्ग	- भुयार	जमिनीवर राहणारे प्राणी	- भूचर
जमीन व पाणी दोन्ही ठिकाणी राहणारे	- उभयचर	जमिनीचे दान	- भूदान
जादूचे खेळ करून दाखवणारा	- जादूगार	ज्याला आई-वडील नाहीत असा	- पोरका, अनाथ
ज्याला मरण नाही असा	- अमर	ज्याला कोणीही शत्रू नाही असा	- अजातशत्रू
दर महिन्याने प्रसिद्ध होणारे	- मासिक	दुसऱ्यावर अवलंबून असलेला	- परावलंबी
कोणावरही अवलंबून नसलेला	- स्वावलंबी	दोन नद्या एकत्र मिळतात ते ठिकाण	- संगम
देशाची सेवा करणारा	- देशसेवक	पायी जाणारा	- पादचारी
पाण्याखालून चालणारी बोट	- पाणबुडी	माकडाचा खेळ करून दाखवणारा	- मदारी
मोजता येणार नाही असे	- अगणित, असंख्य	रक्षण करणारा	- रक्षक
लिहिता-वाचता न येणारा	- निरक्षर	लोकांचा आवडता	- लोकप्रिय
लोकांनी मान्यता दिलेला	- लोकमान्य	वनात राहणारे प्राणी	- वनचर
विमान चालवणारा	- वैमानिक	शेती करणारा	- शेतकरी
शोध लावणारा	- संशोधक		

नमुना प्रश्न

1. पुढील शब्दसमूहासाठी योग्य असणाऱ्या शब्दाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा. ○○○●○

रक्षण करणारा -

- 1) भक्षक 2) तक्षक 3) रक्षक 4) वडील

उत्तर : पर्याय क्रमांक (3)

सरावसंच - 25

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक शब्दसमूहाबद्दल योग्य असणाऱ्या शब्दाच्या पर्यायाची निवड करा.

1. दुसऱ्यावर अवलंबून असलेला - ○○○○
1) स्वावलंबी 2) परावलंबी 3) निर्लज्य 4) देशसेवक
2. लोकांचा आवडता - ○○○○
1) लोकमान्य 2) दानशूर 3) अमर 4) लोकप्रिय
3. दोन नद्या एकत्र मिळण्याची जागा - ○○○○
1) उगम 2) निगम 3) संगम 4) सुगम
4. समाजाची सेवा करणारा - ○○○○
1) देशसेवक 2) समाजसेवक 3) रक्षक 4) प्रेरक
5. दररोज प्रसिद्ध होणारे - ○○○○
1) साप्ताहिक 2) पाक्षिक 3) मासिक 4) दैनिक

प्रश्न 2 : पुढील प्रत्येक शब्दासाठी योग्य अर्थ असलेल्या शब्दसमूहाच्या पर्याय क्रमांकाची निवड करा.

1. मदारी - ○○○○
1) उंटाला हाकणारा 2) हत्ती चालवणारा
3) अस्वलाचा खेळ करणारा 4) माकडाचा खेळ करणारा
2. भूचर - ○○○○
1) जमिनीवर राहणारे प्राणी 2) पाण्यात राहणारे प्राणी
3) तलावात राहणारे प्राणी 4) घरात राहणारे प्राणी
3. चित्रकार - ○○○○
1) नाटक लिहिणारा 2) रांगोळी काढणारा
3) चित्रे काढणारा 4) चित्रे फाडणारा
4. आखाडा - ○○○○
1) अभ्यास करण्याची जागा 2) पोहण्याची जागा
3) क्रिकेट खेळण्याची जागा 4) कुस्ती खेळण्याची जागा.
5. पादचारी - ○○○○
1) गाडीने जाणारा 2) सायकलने जाणारा 3) पायी जाणारा 4) उडत जाणारा

4.7 समूहदर्शक शब्द

गवताचा	- भारा	गवताची	- गंजी, पेंढी	गुरांचा	- कळप
चोरांची	- टोळी	उपकरणांचा	- संच	करवंदाची	- जाळी
किल्यांचा	- जुडगा	केसांची	- बट, जट	केळ्यांचा	- लोंगर, घड
खेळाडूंचा	- संघ	जहाजांचा	- काफिला	तारकांचा	- पुंज
ताऱ्यांचा	- पुंजका	द्राक्षांचा	- घड, घोस	दुर्वांची	- जुडी
नाण्यांची	- चळत	नोटांचे	- पुडके	पक्ष्यांचा	- थवा
प्रवाशांची	- झुंबड	प्रश्नपत्रिकांचा	- संच	पाठ्यपुस्तकांचा	- संच
पुस्तकाचा	- गड्डा	पोत्यांची	- थप्पी	फुलांचा	- गुच्छ
बांबूचे	- बेट	माणसांचा	- जमाव	मुलांचा	- घोळका
मुंग्यांची	- रांग	लाकडांची	- मोळी	वस्तूंचा	- संच

नमुना प्रश्न

1. पुढील समूहदर्शक शब्दासाठी योग्य शब्द ओळखून त्यांच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

संघ कोणाचा ?

○○●○

1) विमानांचा 2) द्राक्षांचा 3) खेळाडूंचा 4) बघ्यांचा

उत्तर : पर्याय क्रमांक (3)

सरावसंच - 26

- थवा - ○○○○
1) पक्ष्यांचा 2) प्राण्यांचा 3) मुलांचा 4) विमानांचा
- भारा - ○○○○
1) भाजीचा 2) गवताचा 3) वस्तूंचा 4) फुलांचा
- ताफा - ○○○○
1) माणसांचा 2) प्राण्यांचा 3) विमानांचा 4) जहाजांचा
- गुच्छ - ○○○○
1) मुलांचा 2) फुलांचा 3) केसांचा 4) गवतांचा
- काफिला - ○○○○
1) जहाजांचा 2) विमानांचा 3) पक्ष्यांचा 4) तारकांचा

4.8 पिल्लूदर्शक शब्द

कुत्र्याचे - पिल्लू
शेळीचे - करडू
घोड्याचे - शिंगरु
मांजराचे - पिल्लू
म्हशीचे - रेडकू

वाघाचा - बच्चा, बछडा
गाढवाचे - शिंगरु
हरणाचे - पाडस, शावक
माणसाचे - बाळ, लेकरु

गाईचे - वासरु
सिंहाचा - छावा
पक्ष्याचे - पिल्लू
मेंढीचे - कोकरु

नमूना प्रश्न

प्रश्न1 : योग्य पर्याय निवडून त्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

बछडा कोणाचा ?

○○○●

1) हत्तीचा 2) घोड्याचा 3) सिंहाचा 4) वाघाचा

उत्तर : पर्याय क्रमांक (4)

सरावसंच - 27

प्रश्न 1 : योग्य पर्याय ओळखा.

1. शावक कोणाचे ?

○○○○

1) गाईचे 2) हरणाचे 3) मांजराचे 4) शेळीचे

2. कोकरु कोणाचे ?

○○○○

1) घोड्याचे 2) गाढवाचे 3) शेळीचे 4) मेंढीचे

3. बच्चा कोणाचा ?

○○○○

1) सिंहाचा 2) हत्तीचा 3) वाघाचा 4) घोड्याचा

4. पिल्लू कोणाचे ?

○○○○

1) मांजरीचे 2) माणसाचे 3) म्हशीचे 4) हरणाचे

5. करडू कोणाचे ?

○○○○

1) घोडीचे 2) वाघाचे 3) शेळीचे 4) मेंढीचे

4.9 घरदर्शक शब्द

उंदराचे	-	बीळ	कावळ्याचे	-	घरटे
कोंबडीचे	-	खुराडे	कोळ्याचे	-	जाळे
गाईचा	-	गोठा	घोड्यांचा	-	तबेला, पागा
चिमणीचे	-	घरटे	पोपटाचा	-	पिंजरा, ढोली
पक्ष्याचे	-	घरटे	मधमाश्यांचे	-	पोळे
माणसाचे	-	घर	मुंग्यांचे / सापाचे	-	वारुळ
वाघाची / सिंहाची	-	गुहा	हत्तीचा	-	हत्तीखाना, अंबारखाना
घुबडाची	-	ढोली			

नमुना प्रश्न

प्रश्न 1) योग्य पर्यायाच्या क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. कोंबडीच्या घराला काय म्हणतात ?

1) पोळे 2) घरटे 3) खुराडे 4) जाळे

पर्याय क्रमांक 3 उत्तर आहे.

○○●○

2. पोपट पिंजऱ्याशिवाय आणखी कुठे राहतो ?

1) खुराड्यात 2) घरट्यात 3) कोठ्यात 4) ढोलीत

पर्याय क्रमांक 4 उत्तर आहे.

○○○●

सरावसंच - 28

प्रश्न 1 : योग्य पर्यायाची निवड करा.

1. सिंह कोठे राहतो ?

1) बीळ 2) गुहा 3) पागा 4) जाळे

○○○○

2. उंदराच्या घरास काय म्हणतात ?

1) बीळ 2) वारुळ 3) गुहा 4) ढोली

○○○○

3. घोड्यांना ठेवतात ती जागा.

1) घोडा 2) तबेला 3) ढोली 4) अंबारखाना

○○○○

4. माणसाच्या घराला काय म्हणतात ?

1) घर 2) गुहा 3) बीळ 4) तबेला

○○○○

4.10 अक्षरे जुळवून अर्थपूर्ण शब्द तयार करणे

या विभागात एका शब्दाची उलटसुलट अक्षरे दिलेली असतात ती योग्य क्रमाने जुळवून अर्थपूर्ण शब्द तयार करायचा असतो.

- उदा.: 1) क ब द = बदक
2) ल क म = कमळ
3) पा सा ला व = पावसाळा

नमुना प्रश्न

1. खालील अक्षरांपासून तयार होणारा अर्थपूर्ण शब्द कोणता? ○○●○
'क, डू, बे'
1) बेकडू 2) डूकबे 3) बेडूक 4) कबेडू

स्पष्टीकरण : वरील अक्षरांपासून 'बेडूक' हा अर्थपूर्ण शब्द तयार होतो. म्हणून पर्याय क्र. (3) हे उत्तर .

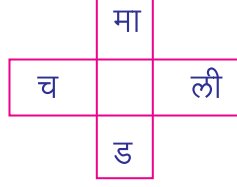
सरावसंच - 29

प्रश्न 1 : प्रश्नाच्या उत्तरादाखल योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. पुढील अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या अर्थपूर्ण शब्दातील पहिले अक्षर कोणते? ○○○○
'ड मा क'
1) क 2) मा 3) य 4) ड
2. पुढील अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या शब्दातील चौथे अक्षर कोणते? ○○○○
'स व रो र'
1) स 2) रा 3) र 4) व
3. पुढील अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या अर्थपूर्ण शब्दातील पाचवे अक्षर कोणते? ○○○○
'पा र व ण ठा णी पु'
1) र 2) व 3) ठा 4) पु
4. पुढील अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या अर्थपूर्ण शब्दातील दुसरे अक्षर कोणते? ○○○○
'ड प दा'
1) ग 2) ड 3) द 4) प

प्रश्न 2 : पुढील प्रश्नाच्या रिकाम्या जागी येणाऱ्या योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

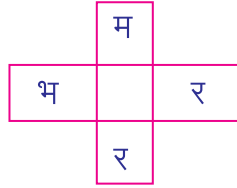
1. पुढील अक्षरांपासून अर्थपूर्ण शब्द तयार होण्यासाठी रिकाम्या जागी कोणते अक्षर येईल ?

○○○○

- 1) प 2) ब 3) क 4) भ

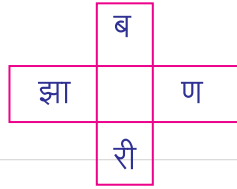
2. पुढील अक्षरांपासून अर्थपूर्ण शब्द तयार होण्यासाठी रिकाम्या जागी कोणते अक्षर येईल ?

○○○○

- 1) त 2) व 3) ग 4) न

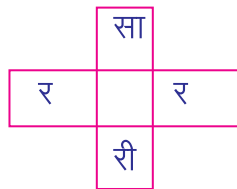
3. पुढील अक्षरांपासून अर्थपूर्ण शब्द तयार होण्यासाठी रिकाम्या जागी कोणते अक्षर येईल ?

○○○○

- 1) ब 2) क 3) य 4) भ

4. पुढील अक्षरांपासून अर्थपूर्ण शब्द तयार होण्यासाठी रिकाम्या जागी कोणते अक्षर येईल ?

○○○○

- 1) ब 2) त 3) क 4) न

प्रश्न 3 : प्रश्नाच्या उत्तरादाखल योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. पुढील अक्षरांपासून अर्थपूर्ण शब्द बनवा.

'न स ई '

○○○○

- 1) सईन 2) ईसन 3) सनई 4) ईनस

4.11 वर्णानुक्रमे शब्दक्रम लावणे

मराठी मुळाक्षरे 'अ' ते 'झ' या अक्षरक्रमाने आहेत त्यांचा अनुक्रम लक्षात घेऊन शब्दांच्या आद्याक्षरांची उतरती मांडणी करणे म्हणजे वर्णानुक्रमानुसार शब्दक्रम लावणे होय.

उदा.: आंबा, पेरु, खटारा हे शब्द एकापाठोपाठ एक दिले तर त्यांचा उतरत्या मांडणीनुसार शब्दक्रम (1) आंबा (2) खटारा (3) पेरु असा लागेल.

यासाठी पुढील क्रमवार मुळाक्षरे लक्षात ठेवा व चौदाखडीही लक्षात ठेवा.

अ आ इ ई उ ऊ ऋ लृ ए अँ ऐ ओ ऑ औ
अं अः
क् ख् ग् घ् ङ्
च् छ् ज् झ् ञ्
ट् ठ् ड् ढ् ण्
त् थ् द् ध् न्
प् फ् ब् भ् म्
य् र् ल् व्
श् ष् स्
ह् ळ्
क्ष् ज्ञ् (विशेष संयुक्त व्यंजने)

नमुना प्रश्न

1) प्रश्नाच्या उत्तरादाखल योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

बस, कर, ऊस, नथ हे शब्द वर्णानुक्रमे लावल्यास दुसऱ्या स्थानी कोणता शब्द येईल ?

1) बस 2) ऊस 3) नथ 4) कर ○○○●

स्पष्टीकरण : वरील शब्द वर्णानुक्रमे लावल्यास ऊस, कर, नथ, बस असा त्यांचा क्रम येईल. या चार शब्दांच्या दुसऱ्या स्थानी 'कर' हा शब्द येईल. म्हणून पर्याय क्र. (4) हे उत्तर बरोबर आहे.

सरावसंच - 30

प्रश्न 1 : पुढील प्रश्नाच्या उत्तरादाखल योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा

1. खाली दिलेले शब्द वर्णानुक्रमे लावल्यास पहिल्या स्थानी येणारा शब्द कोणता ? ○○○○
आस, रवा, खवा, रस
1) रवा 2) खवा 3) आस 4) रस
2. खाली दिलेले शब्द वर्णानुक्रमे लावल्यास तिसऱ्या स्थानी येणारा शब्द कोणता ? ○○○○
पाणी, धार, ओढा, नदी
1) धार 2) पाणी 3) ओढा 4) नदी
3. खाली दिलेल्या प्राण्यांची नावे वर्णानुक्रमे लावल्यास पहिल्या स्थानी येणारा शब्द कोणता ? ○○○○
मांजर, कुत्रा, सिंह, साप
1) कुत्रा 2) मांजर 3) साप 4) सिंह
4. खाली दिलेल्या रंगाची नावे वर्णानुक्रमे लावल्यास तिसऱ्या क्रमांकावर येणारा रंग कोणता ? ○○○○
पांढरा, हिरवा, काळा, निळा
1) हिरवा 2) काळा 3) निळा 4) पांढरा

प्रश्न 2 : पुढील प्रश्नाच्या उत्तरादाखल योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. दिलेले शब्द वर्णानुक्रमे लावल्यास योग्य पर्याय कोणता ? ○○○○
1) कार, काम, काळ, काव 2) काळ, काव, कार, काम
3) काम, कार, काव, काळ 4) कार, काव, काळ, काम
2. रव, रस, रद, रहा हे शब्द वर्णानुक्रमे लावा. ○○○○
1) रद, रस, रव, रहा 2) रस, रद, रव, रहा
3) रव, रद, रहा, रस 4) रद, रव, रस, रहा
3. बाराखडी प्रमाणे शब्दक्रम लावल्यास दिलेल्या शब्दांपैकी कोणता शब्द शेवटी येईल ? ○○○○
1) आस 2) आरसा 3) आजी 4) आपण

4.12 एकाच शब्दाचे भिन्न अर्थ शोधणे

अंग - शरीर, भाग, बाजू	नाद - छंद, आवाज
नाव - होडी, कशाचेही नाव	ऋण - कर्ज, उपकार, वजाबाकीचे चिन्ह
पय - पाणी, दुध	ओढा - मनाचा कल, पाण्याचा लहान ओघ
पर - परका, पीस	पक्ष - बाजू, पंख, पंधरवडा
अंक - मांडी, आकडा (संख्या)	पार - पलीकडे, वडाच्या भावतालचा पार
अंबर - आकाश, वस्त्र	पूर - नगर, पाण्याचा पूर
कर - हात, किरण, सरकारी सारा	भाव - भक्ती, किंमत, दर, भावना
काळ - वेळ, यम, मृत्यू	भेट - नजराणा, भेटणे
घाट - डोंगरातील रस्ता, नदीच्या पायऱ्या	मान - मोठेपणा, शरीराचा एक भाग
जलद - ढग, लवकर	वर - आशीर्वाद, वरची दिशा, नवरा मुलगा
जीवन - आयुष्य, पाणी	वात - वारा, विकास, दिव्याची वात
डाव - कारस्थान, कपट, खेळी	वारी - पाणी, यात्रा
तट - किनारा, कडा, किल्याची भिंत	तीर - काठ, बाण
दंड - शिक्षा, काठी, बाहू	सुमन - फूल, पवित्र मन
द्विज - पक्षी, ब्राम्हण	सूत - धागा, सारथी
ध्यान - चिंतन, समाधी	हार - पराभव, फुलांचा हार

नमुना प्रश्न

अधोरेखित शब्द ज्या अर्थाने वापरला आहे त्या अर्थाच्या शब्दाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

- मुलांनो जलद चला
1) ढग 2) लवकर 3) पक्षी 4) हळू ○●○○
- रामचे दंड मजबुत आहेत.
1) शिक्षा 2) बाहू 3) काठी 4) मान ○●○○

सरावसंच - 31

प्रश्न 1 : पुढील प्रत्येक वाक्यातील अधोरेखित शब्द ज्या अर्थाने वापरला आहे. त्या अर्थाच्या शब्दाच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. 'मनी नाही भाव आणि देवा मला पाव. ○○○○
1) भक्ती 2) दर 3) किंमत 4) गर्व
2. मुलांचा ओढा खेळण्याकडे आहे. ○○○○
1) नाला 2) मनाचा कल 3) ताण 4) काठ
3. शांता आपल्या कराने छान चित्र काढले. ○○○○
1) सरकारी सार 2) किरणाने 3) हाताने 4) पायाने
4. सर्वांनी अंक घालून बसा. ○○○○
1) आकडा 2) डोका 3) मांडी 4) चेहरा
5. सकाळी थंड वात सुटला आहे. ○○○○
1) विकार 2) धिकार 3) दिव्याची वात 4) वारा

प्रश्न 2 : पुढील प्रत्येक वाक्यातील अधोरेखित शब्दाचा अर्थ, दिलेल्या पर्यायी अक्षरांतून शोधा व त्याच्या पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. गाईपासून आपल्याला पय मिळते. ○○○○
1) पाणी 2) दूध 3) शेण 4) गवत
2. राधाने बँकेतून ऋण घेतले. ○○○○
1) उपकार 2) वजाबाकीचे चिन्ह 3) कर्ज 4) पैसे
3. खुप जोराने नाद येत आहे. ○○○○
1) आवाज 2) छंद 3) कळस 4) भिती
4. मुलींनी छान हार बनविला. ○○○○
1) पराभव 2) गोळा 3) दागिना 4) फुलांचा हार
5. सोन्याचा भाव झपाट्याने वाढला. ○○○○
1) भाऊ 2) दर 3) अंदाज 4) हिशेब

4.13 भाषाविषयक सामान्य ज्ञान

काही महत्वाचे तक्ते

1. थोर व्यक्तींची संबोधने

- 1) मोहनदास करमचंद गांधी - महात्मा, राष्ट्रपिता
- 2) बाळ गंगाधर टिळक - लोकमान्य
- 3) जवाहरलाल नेहरू - पंडित, चाचा
- 4) दादाभाई नौरोजी - पितामह
- 5) जोतीबा फुले - महात्मा
- 6) रविंद्रनाथ टागोर - गुरुदेव
- 7) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर - भारतीय घटनेचे शिल्पकार

2. राष्ट्रीय

- 1) राष्ट्रीय फूल - कमळ
- 2) राष्ट्रीय ध्वज - तिरंगा
- 3) राष्ट्रीय फळ - आंबा
- 4) राष्ट्रीय गीत - वंदे मातरम
- 5) राष्ट्रीय वृक्ष - वड (वटवृक्ष)
- 6) राष्ट्रगीत - जन-गण-मन
- 7) राष्ट्रीय प्राणी - वाघ
- 8) राष्ट्रीय पक्षी - मोर

3. लेखक, कवी व ग्रंथ

- 1) महर्षी वाल्मीकी - रामायण
- 2) महर्षी व्यास - महाभारत, भगवद्गीता
- 3) संत ज्ञानेश्वर - भावार्थदीपिका (ज्ञानेश्वरी)
- 4) संत तुकाराम - अभंगगाथा
- 5) संत एकनाथ - भावार्थरामायण
- 6) संत रामदास - दासबोध
- 7) साने गुरुजी - श्यामची आई
- 8) वि.स. खांडेकर - ययाती
- 9) लोकमान्य टिळक - गीतारहस्य

5. सुप्रसिद्ध व्यक्ती

- 1) लता मंगेशकर - गायिका
- 2) डॉ. अब्दुल कलाम - शास्त्रज्ञ
- 3) अमिताभ बच्चन - अष्टपैलू अभिनेता
- 4) रतन टाटा - उद्योजक
- 5) सचिन तेंडुलकर - क्रिकेटपटू
- 6) अंजली भागवत - नेमबाजी
- 7) पी.टी. उषा - धावपटू
- 8) सायना नेहवाल - बॅडमिंटन
- 9) सोनू निगम - गायक

सरावसंच – 32

प्रश्न 1 : प्रश्नांच्या उत्तरादाखल योग्य पर्याय क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. 'लोकमान्य' असे कोणाला संबोधतात ? ○○○○
1) बाळ गंगाधर टिळक 2) मोहनदास करमचंद गांधी
3) जवाहरलाल नेहरू 4) जोतीबा फुले
2. 'गुरुदेव' असे कोणाला संबोधतात ? ○○○○
1) मोहनदास करमचंद गांधी 2) जवाहरलाल नेहरू
3) रविंद्रनाथ टागोर 4) महर्षी कर्वे
3. 'राष्ट्रपिता' असे कोणाला संबोधतात ? ○○○○
1) सुभाषचंद्र बोस 2) मोहनदास करमचंद गांधी
3) दादाभाई नौरोजी 4) वल्लभभाई पटेल
4. 'लता मंगेशकर' कोणत्या क्षेत्राशी संबंधित आहेत ? ○○○○
1) नेमबाजी 2) गायन 3) धावपटू 4) बॅडमिंटन

प्रश्न 2 : पुढील प्रश्नाच्या उत्तरादाखल योग्य पर्यायाच्या क्रमांकाचे वर्तुळ रंगवा.

1. भारताचा राष्ट्रीय पक्षी कोणता ? ○○○○
1) पोपट 2) मोर 3) चिमणी 4) कावळा
2. भारताचा राष्ट्रीय प्राणी कोणता ? ○○○○
1) वाघ 2) बैल 3) हरिण 4) हत्ती
3. महर्षी वाल्मीकी यांनी कोणता ग्रंथ लिहिला ? ○○○○
1) ययाती 2) दासबोध 3) रामायण 4) महाभारत
4. आपल्या देशाचा राष्ट्रीय ध्वज कोणता आहे ? ○○○○
1) तिरंगा 2) हिरवा 3) पांढरा 4) लाल
5. आपल्या देशाचे राष्ट्रीय फळ कोणता ? ○○○○
1) अननस 2) फणस 3) पपई 4) आंबा

विभाग I : प्रथम भाषा (मराठी) : उत्तरसूची

घटक 1 : वाचून कल्पना व संकल्पना स्पष्ट करणे

1.1 : उतारा व त्यावर आधारित प्रश्न

सरावसंच - 1

उतारा 1 : 1. ●○○○○ 2. ○○○●○ 3. ○●○○○ 4. ○○○●● 5. ○○○●○
6. ○○○●●

उतारा 2 : 1. ○○○●● 2. ○○○●○ 3. ●○○○○ 4. ○●○○○ 5. ○●○○○

1.2 : कविता व त्यावर आधारित प्रश्न

सरावसंच - 2

कविता 1 : 1. ○●○○○ 2. ○○○●● 3. ●○○○○ 4. ○○○●●

कविता 2 : 1. ○○○●● 2. ●○○○○ 3. ○●○○○ 4. ○●○○○

1.3 : बातमी व त्यावर आधारित प्रश्न

सरावसंच - 3

बातमी 1 : 1. ○○○●○ 2. ○○○●● 3. ○○○●● 4. ○●○○○

बातमी 2 : 1. ○○○●○ 2. ○○○●● 3. ●○○○○

1.4 : वृत्तपत्रातील जाहिरात व त्यावर आधारित प्रश्न

सरावसंच - 4

जाहिरात 1 : 1. ○○○●● 2. ○○○●○ 3. ●○○○○

जाहिरात 2 : 1. ○○○●● 2. ●○○○○ 3. ○●○○○ 4. ○○○●●

घटक 2 : कार्यात्मक व्याकरण

2.1 : शब्दांच्या जाती

2.1.1 नाम

सरावसंच - 5

प्रश्न 1 1. ●○○○○ 2. ○○○●○ 3. ○○○●●

प्रश्न 2 1. ○○○●● 2. ○●○○○ 3. ●○○○○

प्रश्न 3 1. ○○○●○ 2. ○●○○○ 3. ○○○●●

प्रश्न 4 1. ○●○○○ 2. ●○○○○ 3. ○○○●○

2.1.2 सर्वनाम

सरावसंच - 6

प्रश्न 1 1. ○●○○○ 2. ○○○●○ 3. ○○○●○ 4. ●○○○○

- प्रश्न 2 1. ○●○○○ 2. ○○●○○ 3. ●○○○○ 4. ○●○○○
- प्रश्न 3 1. ○●○○○ 2. ○●○○○ 3. ●○○○○ 4. ○○●○○
- प्रश्न 4 1. ●○○○○ 2. ○●○○○ 3. ●○○○○ 4. ○●○○○

2.1.3 विशेषण

सरावसंच - 7

- प्रश्न 1 1. ●○○○○ 2. ○●○○○ 3. ○○●○○ 4. ●○○○○
- प्रश्न 2 1. ○○●○○ 2. ○●○○○ 3. ○○●○○ 4. ○○●○○
- प्रश्न 3 1. ○●○○○ 2. ●○○○○ 3. ○●○○○ 4. ○○●○○
- प्रश्न 4 1. ○●○○○ 2. ○○●○○ 3. ○○○●○ 4. ○○●○○ 5. ○○●○○

2.1.4 क्रियापद

सरावसंच - 8

- प्रश्न 1 1. ○●○○○ 2. ○○○●○ 3. ○●○○○ 4. ●○○○○
- प्रश्न 2 1. ○○○●○ 2. ○○●○○ 3. ○○○●○ 4. ○○●○○
- प्रश्न 3 1. ●○○○○ 2. ○○●○○ 3. ○●○○○ 4. ●○○○○
- प्रश्न 4 1. ○●○○○ 2. ●○○○○ 3. ○○●○○ 4. ○○○●○

2.2 लिंग

सरावसंच - 9

- प्रश्न 1 : प्र.1 ○○○●○ प्र.2 ●○○○○ प्र.3 ○●○○○ प्र.4 ○○●○○ प्र.5 ●○○○○
- प्रश्न 2 : प्र.1 ○○●○○ प्र.2 ●○○○○ प्र.3 ○○●○○ प्र.4 ●○○○○ प्र.5 ○●○○○
- प्रश्न 3 : प्र.1 ●○○○○ प्र.2 ○●○○○ प्र.3 ○○●○○ प्र.4 ○○○●○ प्र.5 ○○●○○

2.3 वचन

सरावसंच - 10

- प्रश्न 1 : प्र.1 ○○○●○ प्र.2 ●○○○○ प्र.3 ○●○○○ प्र.4 ○○●○○
- प्रश्न 2 : प्र.1 ○●○○○ प्र.2 ●○○○○ प्र.3 ○○●○○ प्र.4 ○●○○○

2.4 काल

सरावसंच - 11

- प्रश्न 1 : प्र.1 ○●○○○ प्र.2 ●○○○○ प्र.3 ○○●○○ प्र.4 ●○○○○ प्र.5 ○○●○○
- प्रश्न 2 : प्र.1 ○●○○○ प्र.2 ●○○○○ प्र.3 ○○○●○ प्र.4 ○●○○○
- प्रश्न 3 : प्र.1 ○○●○○ प्र.2 ○○○●○ प्र.3 ○●○○○ प्र.4 ●○○○○

प्रश्न 4 : प्र.1 ○●○○○ प्र.2 ●○○○○ प्र.3 ○○●○○

2.5 विरामचिन्हे

सरावसंच - 12

प्रश्न 1 : प्र.1 ○○●○○ प्र.2 ●○○○○ प्र.3 ○○●○○ प्र.4. ○●○○○

प्रश्न 2 : प्र.1 ○○○●○ प्र.2 ○○●○○ प्र.3 ○●○○○

प्रश्न 3 : प्र.1 ○●○○○ प्र.2 ○○○●○ प्र.3 ○●○○○

घटक 3 : भाषेचा व्यवहारात उपयोग

3.1 वाकप्रचार

सरावसंच - 13

प्रश्न1 1. ○●○○○ 2. ○○●○○ 3. ●○○○○ 4. ○●○○○

प्रश्न 2 1. ○○○●○ 2. ○●○○○ 3. ○○●○○ 4. ○●○○○

प्रश्न 3 1. ○●○○○ 2. ○○●○○ 3. ○○○●○ 4. ●○○○○

3.2 म्हणी

सरावसंच - 14

प्रश्न1 1. ○●○○○ 2. ○○○●○ 3. ○○●○○

प्रश्न 2 1. ○●○○○ 2. ●○○○○ 3. ○●○○○

3.3 संवादावर आधारीत प्रश्न

सरावसंच - 15

संवाद 1 : प्र.1 ○●○○○ प्र.2 ○●○○○ प्र.3 ○○●○○

संवाद 2 : प्र.1 ○○○●○ प्र.2 ○○○●○ प्र.3 ○○●○○

संवाद 3 : प्र.1 ○●○○○ प्र.2 ○○○●○ प्र.3 ●○○○○

3.4 निर्देश : अ) योग्य शब्दाचा वापर करुन वाक्य पूर्ण करणे.

सरावसंच - 16

प्रश्न1 1. ○●○○○ 2. ●○○○○ 3. ○○●○○ 4. ○○●○○ 5. ●○○○○

आ) सुसंगत वाक्यांचा परिच्छेद

सरावसंच - 17

परिच्छेद 1) 1. ○○●○○ 2. ○●○○○ 3. ●○○○○

परिच्छेद 2) 1. ○○●○○ 2. ○○○●○ 3. ○●○○○

परिच्छेद 3) 1. ○○○●○ 2. ○○●○○ 3. ●○○○○

परिच्छेद 4) 1. ○●○○○ 2. ●○○○○ 3. ○○●○○

परिच्छेद 5) 1. ○●○○○ 2. ●○○○○ 3. ○●○○○

इ) वाक्यांच्या वेगवेगळ्या भागातील चुकीचा भाग ओळखणे.

सरावसंच - 18

प्रश्न1 1. ○○●○○ 2. ○●○○○ 3. ○○○●○ 4. ●○○○○

प्रश्न2 1. ●○○○○ 2. ○○○●○ 3. ●○○○○

ई) इंग्रजी शब्दांना पर्यायी मराठी शब्द

सरावसंच - 19

प्रश्न1 1. ●○○○○ 2. ○●○○○ 3. ○○○●○ 4. ○●○○○

प्रश्न 2 1. ○○●○○ 2. ●○○○○ 3. ○●○○○ 4. ○○●○○

घटक 4 : शब्दसंपत्तीवरील प्रभुत्व

4.1 समानार्थी शब्द

सरावसंच - 20

प्रश्न 1 : 1. ○○○●○ 2. ●○○○○ 3. ○●○○○

प्रश्न 2 : 1. ○○○●○ 2. ●○○○○ 3. ○○●○○

प्रश्न 3 : 1. ○●○○○ 2. ○○●○○ 3. ●○○○○

4.2 विरुद्धार्थी शब्द

सरावसंच - 21

प्रश्न 1 : 1. ○○○●○ 2. ●○○○○ 3. ○●○○○

प्रश्न 2 : 1. ○○●○○ 2. ●○○○○ 3. ○●○○○

4.3 जोडशब्द

सरावसंच - 22

प्रश्न 1 : 1. ○○●○○ 2. ●○○○○ 3. ○●○○○

प्रश्न 2 : 1. ○○○●○ 2. ●○○○○ 3. ○●○○○

4.4 शब्दकोडी

सरावसंच - 23

प्रश्न 1 : 1. ○●○○○ 2. ○○●○○

प्रश्न 2 : 1. ●○○○○ प्रश्न 3 : 1. ○○●○○

4.5 आलंकारिक शब्द

सरावसंच - 24

- प्रश्न1 : 1. ●○○○ 2. ○○○● 3. ○○●○ 4. ○●○○ 5. ○○●○
6. ○○○●

4.6 शब्दसमूहाबद्ध एक शब्द

सरावसंच - 25

- प्रश्न1 : 1. ○●○○ 2. ○○○● 3. ○○●○ 4. ○●○○ 5. ○○○●
प्रश्न 2: 1. ○○○● 2. ●○○○ 3. ○○●○ 4. ○○○● 5. ○○●○

4.7 समूहदर्शक शब्द

सरावसंच - 26

- प्रश्न1 1. ●○○○ 2. ○●○○ 3. ○○●○ 4. ○●○○ 5. ●○○○

4.8 पिलूदर्शक शब्द

सरावसंच - 27

- प्रश्न1 1. ○●○○ 2. ○○○● 3. ○○●○ 4. ●○○○ 5. ○○●○

4.9 घरदर्शक शब्द

सरावसंच - 28

- प्रश्न1 1. ○●○○ 2. ●○○○ 3. ○●○○ 4. ●○○○

4.10 अक्षरे जुळवून शब्द तयार करणे

सरावसंच - 29

- प्रश्न1 1. ○●○○ 2. ○○●○ 3. ○●○○ 4. ○●○○

- प्रश्न 2 1. ○○●○ 2. ○○●○ 3. ○●○○ 4. ●○○○

- प्रश्न 3 1. ○○●○

4.11 वर्णानुक्रमे शब्दक्रम लावणे

सरावसंच - 30

- प्रश्न1 1. ○○●○ 2. ○○○● 3. ●○○○ 4. ○○○●

- प्रश्न 2 1. ○○●○ 2. ○○○● 3. ●○○○

4.12 एकाच अर्थाचे भिन्न अर्थ शोधणे

सरावसंच - 31

- प्रश्न1 1. ●○○○ 2. ○●○○ 3. ○○●○ 4. ○○●○ 5. ○○○●
प्रश्न2 1. ○●○○ 2. ○○●○ 3. ●○○○ 4. ○○○● 5. ○●○○

4.13 भाषाविषयक सामान्य ज्ञान

सरावसंच - 32

- प्रश्न1 1. ●○○○ 2. ○○●○ 3. ○●○○ 4. ○●○○
प्रश्न2 1. ○●○○ 2. ●○○○ 3. ○○●○ 4. ●○○○ 5. ○○○●

विभाग - II
विषय : गणित

घटक 1 : संख्याज्ञान Numerical Knowledge

1.1 तीन - चार अंकी संख्यांचे वाचन लेखन

तीन अंकी पर्यंतच्या संख्या शब्दात व्यक्त करणे. प्रथम आपण पूर्ण शतक संख्यांची ओळख करून घेऊ.

1 शतक	=	100 शंभर
2 शतक	=	200 दोनशे
3 शतक	=	300 तीनशे
4 शतक	=	400 चारशे
5 शतक	=	500 पाचशे
6 शतक	=	600 षाडशे
7 शतक	=	700 सातशे
8 शतक	=	800 आठशे
9 शतक	=	900 नऊशे

दोन अंकी संख्या तुम्हाला वाचता व लिहिता येतात. वरील शतक संख्यांच्या दशक व एकक स्थानी अंक लिहून त्या शब्दात लिहाव्यात.

उदाहरण : 2 शतक 3 दशक 1 एकक = 231 = दोनशे एकतीस

5 शतक 7 दशक 1 एकक = 579 = पाचशे एकोणऐंशी

* चार अंकी पर्यंतच्या संख्या शब्दात व्यक्त करणे. 'हजार' या शब्दाची आपणास ओळख आहे. आता आपण पूर्ण हजार संख्यांची ओळख करून घेऊ.

1 हजार	=	1000
2 हजार	=	2000
3 हजार	=	3000
4 हजार	=	4000
5 हजार	=	5000
6 हजार	=	6000
7 हजार	=	7000

$$8 \text{ हजार} = 8000$$

$$9 \text{ हजार} = 9000$$

वरील हजार संख्यांच्या शतक, दशक व एकक स्थानी अंक लिहून त्या शब्दात लिहाव्यात.

उदाहरण : 1 हजार 2 शतक 3 दशक 0 एकक = 1230 = एक हजार दोनशे तीस

2 हजार 5 शतक 6 दशक 4 एकक = 2564 = दोन हजार पाचशे चौसष्ट

हजार स्थानाला 'सहस्र' हा शब्द देखील कधीकधी वापरला जातो.

सरावसंच - 1

प्रश्न 1 : खालील संख्या अक्षरात लिहा.

1. 303 ○○○○
 - 1) तीनशे तीन
 - 2) तीनशे तीस
 - 3) तीनशे
 - 4) तेहतीस
2. 579 ○○○○
 - 1) पाचशे एकोणसत्तर
 - 2) पाचशे सत्याहत्तर
 - 3) नऊशे सत्तावन्न
 - 4) पाचशे एकोणऐंशी
3. 666 ○○○○
 - 1) सहासष्ट
 - 2) सहाशे आठ
 - 3) सहाशे सहासष्ट
 - 4) सहाशे सहा
4. 990 ○○○○
 - 1) नव्याण्णव
 - 2) नव्वद
 - 3) नऊशे नऊ
 - 4) नऊशे नव्वद
5. 442 ○○○○
 - 1) बेचाळीस
 - 2) चारशे बेचाळीस
 - 3) चव्वेचाळीस
 - 4) दोनशे चव्वेचाळीस

*** तीन - चार अंकी पर्यंतच्या संख्या अंकात व्यक्त करणे.**

अक्षरात / शब्दात लिहिलेली संख्या अंकात व्यक्त करताना, प्रथम ती संख्या नीट वाचून त्याच्या हजार, शतक, दशक व एकक स्थानावर कोणता अंक लिहावयाचा याचा विचार करावा.

उदाहरण :

- 1) 'तीनशे बावन्न' या संख्येच्या शतक स्थानी 3 हा अंक येतो. बावन्न संख्येमध्ये दशकस्थानी 5 व एकक स्थानी 2 हा अंक येतो. म्हणून 'तीनशे बावन्न' ही संख्या अंकात 352 अशी लिहितात.
- 2) 'एक हजार पाचशे साठ' या संख्येच्या हजार स्थानी 1, शतकस्थानी 5, दशकस्थानी 6 व एककस्थानी

0 हा अंक येतो. म्हणून 'एक हजार पाचशे साठ' ही संख्या अंकात 1560 अशी लिहितात.

प्र. 2 : खालील संख्या अंकात लिहा.

1. चारशे चार

1) 440

2) 444

3) 400

4) 404

○○○○

2. सातशे एकोणचाळीस

1) 749

2) 739

3) 729

4) 759

○○○○

3. तीनशे छत्तीस

1) 330

2) 363

3) 336

4) 633

○○○○

4. तीन हजार सातशे पाच

1) 37005

2) 3750

3) 3507

4) 3705

○○○○

5. आठ हजार आठ

1) 8808

2) 8800

3) 8008

4) 8080

○○○○

1.2 लहान मोठ्या संख्यांची ओळख

तीन अंकी दोन संख्यांची तुलना करताना प्रथम दोन्ही संख्यांतील शतक स्थानच्या अंकांची तुलना करून लहानमोठेपणा ठरवावा.

उदाहरण : 372 □ 655 चौकटीत योग्य चिन्ह लिहा.

शतक स्थानच्या अंकांची तुलना करू. 3 श 6 श

म्हणून 372 655

जेव्हा दोन संख्यांतील शतकस्थानचा अंक समान असेल तेव्हा त्या संख्यांच्या दशक स्थानच्या अंकांची तुलना करावी.

उदाहरण - 276 □ 243. चौकटीत योग्य चिन्ह लिहा.

दोन्ही संख्यांच्या शतकस्थानी 2 आहेत. म्हणून दशक स्थानच्या अंकांची तुलना करू.

7 दशक 4 दशक म्हणून 276 243

जेव्हा शतक व दशक स्थानचे अंक समान असतील तेव्हा एकक स्थानच्या अंकांची तुलना करावी.

उदाहरण - 453 \square 457. चौकटीत योग्य चिन्ह लिहा.

दोन्ही संख्यांमधील शतक व दशक स्थानचे अंक समान आहेत म्हणून एकक स्थानच्या अंकांची तुलना करू.

3 एकक \square 7 एकक म्हणून 453 \square 457

* चार अंकी दोन संख्यांची तुलना करताना प्रथम दोन्ही संख्यांतील हजार स्थानच्या अंकांची तुलना करून नंतर क्रमाक्रमाने शतक, दशक व एकक स्थानच्या अंकांची तुलना करून लहानमोठेपणा ठरवावा.

* चार अंकी संख्या ही तीन अंकी संख्येपेक्षा नेहमीच मोठी असते.

सरावसंच - 2

प्रश्न - खालील उदाहरणात रिकाम्या चौकटीत कोणते चिन्ह लिहावे.

1) 669 \square 696					○○○○
1) <	2) >	3) =	4)		
2) 980 \square 890					○○○○
1) =	2) <	3) >	4)		
3) 779 \square 778					○○○○
1) >	2) =	3) <	4)		
4) 5309 \square 5390					○○○○
1) >	2)	3) <	4) =		
5) 1101 \square 111					○○○○
1) =	2) <	3)	4) >		

1.3 संख्यांचा चढता व उतरता क्रम

तीन अंकी दोन संख्यांची तुलना करून त्यातील लहानमोठेपणा तुम्हाला ठरविता येतो. त्याचा उपयोग करून दोनपेक्षा अधिक संख्यांची तुलना करता येते. अशी तुलना करून त्या संख्या चढत्या किंवा उतरत्या क्रमाने लिहिता येतात.

चढता क्रम म्हणजे लहान संख्येकडून मोठ्या संख्यांकडे जाणे व उतरता क्रम म्हणजे मोठ्या संख्येकडून

लहान संख्यांकडे जाणे. दिलेल्या संख्या चढत्या क्रमाने लिहिताना सर्वात लहान संख्या प्रथम लिहावी. नंतर क्रमाक्रमाने मोठ्या संख्या लिहाव्यात. सर्वात मोठी संख्या शेवटी लिहावी.

उतरता क्रम लिहिताना वरील क्रम उलटा होतो. प्रथम सर्वात मोठी संख्या लिहावी. नंतर क्रमाक्रमाने लहान संख्या लिहून शेवटी सर्वात लहान संख्या लिहावी.

उदाहरण - संख्या - 545 , 541 , 560 , 505
चढता क्रम - 505 , 541 , 545 , 560
उतरता क्रम - 560 , 545 , 541 , 505

सरावसंच - 3

- 1) खालीलपैकी कोणत्या गटातील संख्या चढत्या क्रमाने लिहिल्या आहेत ? ○○○○
1) 333 , 343 , 323 2) 501 , 500 , 505
3) 800 , 825 , 820 4) 100 , 110 , 111
- 2) खालीलपैकी कोणत्या गटातील संख्या उतरत्या क्रमाने लिहिल्या आहेत ? ○○○○
1) 434 , 422 , 432 2) 555 , 565 , 545
3) 660 , 650 , 640 3) 332 , 330 , 342
3. 230 , 243 , 235 , 240 या संख्या चढत्या क्रमाने लिहिल्यास शेवटी येणारी संख्या कोणती ?
1) 230 2) 243 3) 235 4) 240 ○○○○
4. 900 , 910 , 890 , 990 या संख्या उतरत्या क्रमाने लिहिल्यास तिसऱ्या क्रमांकावर येणारी संख्या कोणती ? ○○○○
1) 900 2) 890 3) 910 4) 990
5. 444 ते 440 या संख्या उतरत्या क्रमाने लिहिल्यास मधली संख्या कोणती ? ○○○○
1) 440 2) 443 3) 444 4) 442

1.4 मोठ्यांत मोठी व लहानांत लहान संख्या तयार करणे

* दिलेले अंक एकदाच वापरून लहानात लहान व मोठी संख्या तयार करणे.

नियम 1) लहानात लहान संख्या तयार करताना ; दिलेले अंक डावीकडून उजवीकडे चढत्या क्रमाने लिहिले असता (0 हा अंक वगळून) त्या अंकांपासून लहानांत लहान संख्या तयार होते.

उदाहरण - 7 , 1 , 8 या अंकांपासून 178 ही लहानांत लहान तीन अंकी संख्या तयार होते.

नियम 2) जर दिलेल्या अंकामध्ये 0 हा अंक असेल, तर तो डावीकडून दुसऱ्या स्थानी लिहावा.

उदाहरण - 9, 1, 0, 7 या अंकापासून 1079 ही लहानांत लहान चार अंकी संख्या तयार होते.

नियम 3) मोठ्यांत मोठी संख्या तयार करताना; दिलेले अंक डावीकडून उजवीकडे उतरत्या क्रमाने लिहिले असता त्या अंकापासून मोठ्यांत मोठी संख्या तयार होते.

उदाहरण - 4, 6, 0, 9 या अंकापासून 9640 ही मोठ्यात मोठी चार अंकी संख्या तयार होते.

सरावसंच - 4

प्र.1. खाली दिलेले अंक एकदाच वापरून लहानांत लहान तीन/चार अंकी संख्या तयार करा.

1. 5, 1, 4 ○○○○
1) 541 2) 145 3) 154 4) 514
2. 9, 0, 7 ○○○○
1) 079 2) 709 3) 907 4) 970
3. 8, 2, 6, 3 ○○○○
1) 8632 2) 2386 3) 2368 4) 2863

प्र. 2. खाली दिलेले अंक एकदाच वापरून मोठ्यांत मोठी तीन / चार अंकी तयार करा.

1. 6, 4, 7 ○○○○
1) 467 2) 674 3) 746 4) 764
2. 5, 1, 0, 8 ○○○○
1) 8105 2) 8015 3) 8510 4) 8501

1.5 स्थानिक किंमत व विस्तारित रूप

* तीन अंकी संख्या - स्थानिक किंमत

शतक	दशक	एकक
1	1	1

111 या संख्येतील

शतक स्थानच्या 1 ची स्थानिक किंमत 100

दशक स्थानच्या 1 ची स्थानिक किंमत 10

एकक स्थानच्या 1 ची स्थानिक किंमत 1

शतक	दशक	एकक
4	5	6

456 या संख्येतील

शतक स्थानच्या 4 ची स्थानिक किंमत 400

दशक स्थानच्या 5 ची स्थानिक किंमत 50

एकक स्थानच्या 6 ची स्थानिक किंमत 6

अशा प्रकारे शतक स्थानच्या अंकाची स्थानिक किंमत 100 च्या पटीत व दशक स्थानच्या अंकाची स्थानिक किंमत 10 च्या पटीत असते. परंतु कोणत्याही संख्येतील एकक स्थानच्या अंकाची स्थानिक किंमत तीच संख्या असते.

✳ तीन अंकी संख्येचे विस्तारित रूप -

$$132 = 1 \text{ शतक} + 3 \text{ दशक} + 2 \text{ एकक}$$

$$132 = 100 + 30 + 2$$

म्हणून $100 + 30 + 2$ ला 132 या संख्येचे विस्तारित रूप किंवा विस्तारित मांडणी म्हणतात.

$$608 = 6 \text{ शतक} + 0 \text{ दशक} + 8 \text{ एकक}$$

$$608 = 600 + 0 + 8$$

$$\text{किंवा } 608 = 600 + 8$$

या ठिकाणी $600 + 0 + 8$ हे 608 या संख्येचे विस्तारित रूप आहे.

सरावसंच - 5

- 665 ही संख्या विस्तारित रूपात कशी लिहाल ? ○○○○
1) $600 + 50 + 6$ 2) $500 + 60 + 6$
3) $600 + 60 + 5$ 4) $50 + 600 + 6$
- 7 शतक + 7 दशक = किती ? ○○○○
1) 770 2) 707 3) 007 4) 700
- $700 + 10 + 9$ या विस्तारित मांडणीने तयार होणारी संख्या कोणती ? ○○○○
1) 70109 2) 791 3) 719 4) 790
- 378 ही संख्या विस्तारित रूपात कशी लिहाल ? ○○○○
1) $70 + 800 + 3$ 2) $80 + 700 + 3$
3) $800 + 30 + 7$ 4) $300 + 70 + 8$

5. 3 शतक + 1 एकक + 5 दशक = किती ?

○○○○

1) 315

2) 351

3) 153

4) 135

1.6 सम व विषम संख्या

सम संख्या - ज्या संख्येच्या एककस्थानी 0 , 2 , 4 , 6 किंवा 8 यांपैकी एखादा अंक असतो, त्या संख्यांना 'सम संख्या' म्हणतात.

उदा. 8 , 16 , 134 , 5072 इ. या सम संख्या आहेत.

विषम संख्या - ज्या संख्येच्या एककस्थानी 1 , 3 , 5 , 7 किंवा 9 यांपैकी एखादा अंक असतो, त्या संख्यांना 'विषम संख्या' म्हणतात.

उदा. 5 , 17 , 201 , 1389 इ. या विषम संख्या आहेत.

सरावसंच - 6

1. खाली दिलेल्या पर्यायातील विषम संख्या कोणती ?

○○○○

1) 650

2) 132

3) 709

4) 258

2. खालील संख्यांपैकी सर्वात लहान सम संख्या कोणती ?

○○○○

1) 204

2) 200

3) 201

3) 202

3. 268 , 179 , 570 , 491 , 362 या संख्यांमध्ये एकूण किती समसंख्या आहेत ?

○○○○

1) 4

2) 3

3) 2

4) 1

4. तीन अंकी सर्वात मोठी विषम संख्या कोणती ?

○○○○

1) 901

2) 989

3) 999

4) 990

5. कोणत्याही विषम संख्येत दोन मिळवल्यास ती संख्या -----

○○○○

1) सम संख्या होते.

2) विषम संख्या होते.

3) 0 होते.

4) यांपैकी नाही.

सरावसंच - 7

1. खालील संख्या अक्षरात कशी लिहाल ?

1. 1225

○○○○

1) एक हजार दोनशे पंचवीस	2) बाराशे पंचवीस
3) बाराशे बावन्न	4) पर्याय क्र. 1 व 2

2. 1649

○○○○

1) एक हजार सहाशे चौऱ्यान्नव	2) सोळाशे चौऱ्याण्णव
3) एक हजार सहाशे एकोणपन्नास	4) एक हजार एकोणपन्नास

3. 1005

○○○○

1) एकशे पाच	2) एक हजार पन्नास
3) पाच हजार एक	4) एक हजार पाच

2. खालील संख्या अंकात लिहा.

1. एकशे एकोणचाळीस

○○○○

1) 149	2) 129	3) 139	4) 193

2. पाचशे एकावन्न

○○○○

1) 551	2) 515	3) 5051	4) 5515

3. नऊ हजार सत्तावीस

○○○○

1) 9007	2) 90027	3) 927	4) 9027

3. खाली दिलेले अंक एकदाच वापरून मोठ्यात मोठी तीन अंकी संख्या तयार करा.

1. 7, 2, 9

○○○○

1) 972	2) 927	3) 792	4) 279

2. 1, 9, 0

○○○○

1) 091	2) 910	3) 901	4) 919

4. खालील संख्यांच्या पुढची लगतची संख्या कोणती येईल ?

1. 605

○○○○

1) 604	2) 603	3) 606	4) 607

2. 926

○○○○

1) 925	2) 924	3) 923	4) 927

5. खालील संख्यांच्या लगतची अगोदरची संख्या लिहा.

1. 541

○○○○

1) 542

2) 543

3) 534

4) 540

2. 741

○○○○

1) 740

2) 742

3) 743

4) 739

6. खालील संख्यांच्या लगतची अगोदरची व लगतची नंतरची संख्या लिहा.

1. 149

○○○○

1) 150, 151

2) 148, 147

3) 150, 152

4) 148, 150

2. 1003

○○○○

1) 1002, 1004

2) 1003, 1004

3) 1002, 1005

4) 1005, 1004

7. चौकटीमध्ये योग्य चिन्ह कोणते असेल ?

(< , > , = , ^)

1. 605 513

○○○○

1) <

2) >

3) =

4) ^

2. 1050 948

○○○○

1) =

2) <

3) >

4) ^

3. 1111 1111

○○○○

1) >

2) <

3) =

4) ^

8. पुढील संख्यांचा चढता क्रम लावला असता योग्य क्रमांकाचा पर्याय आहे.

1. 742, 311, 804, 403

○○○○

1) 804, 742, 311, 403

2) 311, 403, 804, 742

3) 721, 804, 311, 403

4) 311, 403, 742, 804

2. 263, 549, 876, 357

○○○○

1) 263, 357, 549, 876

2) 876, 549, 357, 263

3) 357, 263, 548, 876

4) 263, 357, 876, 549

9. खाली दिलेल्या अंकापासून लहानात-लहान व मोठ्यात मोठी संख्या केली असता व येईल ?

1. 1, 5, 3

○○○○

1) 135 व 531 2) 531 व 135 3) 513 व 153 4) 315 व 513

2. 9, 6, 5

○○○○

1) 965 व 569 2) 956 व 659 3) 695 व 596 4) 569 व 965

10. खालील संख्या विस्तारित रूपात लिहिली असता योग्य क्रम कोणता येईल ?

1. 172

○○○○

1) $10 + 70 + 4$ 2) $100 + 7 + 40$ 3) $700 + 10 + 4$ 4) $100 + 70 + 2$

2. 601

○○○○

1) $600 + 0 + 1$ 2) $60 + 00 + 10$ 3) $600 + 100 + 1$ 4) $600 + 10 + 1$

11. खाली दिलेल्या संख्येतील अधोरेखित अंकाची स्थानिक किंमत आहे ?

1. 947

○○○○

1) 400 2) 40 3) 4 4) 4000

2. 115

○○○○

1) 100 2) 10 3) 1000 4) 1

3. 5005

○○○○

1) 100 2) 0 3) 10 4) 1000

4. 438

○○○○

1) 80 2) 800 3) 8000 4) 8

12) खाली दिलेल्या पर्यायातील सम संख्या ओळखा.

1. 1) 19 2) 82 3) 35 4) 67 ○○○○

2. 1) 121 2) 183 3) 200 4) 209 ○○○○

3. 1) 605 2) 517 3) 321 4) 814 ○○○○

13) खालील दिलेल्या पर्यायातील विषम संख्या ओळखा.

1. 1) 24 2) 40 3) 89 4) 96 ○○○○

2. 1) 108 2) 317 3) 460 4) 574 ○○○○

3. 1) 629 2) 720 3) 816 4) 904 ○○○○

घटक 2 : संख्यावरील क्रिया

2.1 बेरीज

सरावसंच - 8

1. $331 + 556$ यांची बेरीज केली असता उत्तर येईल ? ○○○○
1) 787 2) 678 3) 887 4) 788
2. $956 + 10 + 6$ यांची बेरीज येईल ? ○○○○
1) 972 2) 962 3) 982 4) 892
3. ग्रामस्वच्छता अभियानात 365 स्त्रिया व 276 पुरुष सहभागी झाले, तर एकूण किती व्यक्ती सहभागी झाल्या ? ○○○○
1) 631 2) 641 3) 541 4) 53
4. मालतीबाईंनी शाळेच्या ग्रंथालयाला 350 पुस्तके, वसंतरावांनी 400 पुस्तके व अनिलरावांनी 165 पुस्तके भेट दिली, तर एकूण किती पुस्तके ग्रंथालयाला भेट मिळाली ? ○○○○
1) 816 2) 917 3) 750 4) 915
5. वृक्षारोपण कार्यक्रमांतर्गत आश्रमशाळेत सागाची 56 झाडे आणि आंब्याची 75 झाडे लावली, तर एकूण किती झाडे लावली ? ○○○○
1) 248 2) 191 3) 241 4) 131
6. एका आश्रमशाळेत तिसरीच्या वर्गात 24 मुली व 17 मुले आहेत, तर मुलांपेक्षा मुली कितीने जास्त आहेत ? ○○○○
1) 24 2) 07 3) 14 4) 17
7. DBT योजनेअंतर्गत अंजलीला 8500 रुपये व साहिलला 9500 रुपये मिळाले, तर दोघांना मिळून किती रुपये मिळाले ? ○○○○
1) 17500 2) 1800 3) 18000 4) 18500

2.2 वजाबाकी

सरावसंच - 9

1. पुढील संख्यांची उभी मांडणी करून वजाबाकी केल्यास उत्तर येईल ?

1. $801 - 230$

○○○○

1) 571 2) 561 3) 471 4) 671

2. $9504 - 856$

○○○○

1) 7648 2) 6648 3) 8548 4) 8648

3. एका जंगलातील एकूण 9560 झाडांपैकी 589 झाडे वादळाच्या तडाख्याने पडली.

तर किती झाडे टिकली ?

○○○○

1) 7871 2) 8871 3) 8971 4) 8771

4. पावणेदोन हजारांमधून सव्वाशे रुपये खर्च केले, तर किती रुपये शिल्लक राहतील ?

○○○○

1) 1625 2) 1825 3) 1550 4) 1975

5. दुकानात काही पुस्तके आहेत. दुकानदाराने आणखी 125 पुस्तके आणली. दुकानात एकूण 234 पुस्तके झाली, तर सुरुवातीला दुकानदाराकडे किती पुस्तके होती ?

○○○○

1) 359 2) 259 3) 209 4) 109

6. $5000 - 499 =$ किती ?

○○○○

1) 4501 2) 5501 3) 3501 4) 5510

7. $1000 - 1 =$ किती ?

○○○○

1) 1001 2) 999 3) 10000 4) 9999

2.3 गुणाकार

वाचा आणि समजून घ्या.

खालील उदाहरण अभ्यासा -

$$5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 25$$

यात 5 ही संख्या 5 वेळा लिहून त्यांची बेरीज केली आहे. त्याऐवजी $5 \times 5 = 25$ हा गुणाकार करून देखील तेच उत्तर मिळते हे तुम्हाला माहित आहे.

वरील गुणाकारात 5 ही 'गुण्य' संख्या असून 5 (वेळा) ही गुणक संख्या आहे व 25 हा त्याचा गुणाकार आहे.

म्हणजेच वारंवार बेरीज करणे टाळण्यासाठी जितक्यावेळा बेरीज करायची आहे त्या संख्येएवढी संख्या घेऊन गुणाकार करावा.

उदा. : वरील उदाहरणात 5 ही संख्या घेऊन 5 वेळा बेरीज न करता

$$5 \times 5 = 25$$

खालील गुणाकार करा.

7	×	2	=		8	×	9	=		6	×	7	=	
0	×	8	=		7	×	5	=		6	×	3	=	
6	×	5	=		1	×	2	=		1	×	3	=	
3	×	5	=		4	×	2	=		9	×	9	=	
9	×	0	=		8	×	5	=		4	×	3	=	

शाब्दिक उदाहरणे

नमुना प्रश्न

1. चिटूने वाढदिवसासाठी एक पेन 5 रुपयांस याप्रमाणे 6 पेन घेतले. तर त्याने दुकानदाराला किती रुपये द्यावे लागतील ?

1) 11

2) 30

3) 35

4) 25

चिटूने एक पेन घेतला - 5 रुपयास

चिटूने एकूण पेन घेतले - 6

$5 \times 6 = 30$ पर्याय क्रमांक 2 उत्तर अचूक आहे.

सरावसंच - 10

1. एका रांगेत 5 झाडे याप्रमाणे 8 रांगेत किती झाडे असतील ? ○○○○
1) 40 2) 45 3) 35 4) 14
2. एका डब्यात 9 लाडू याप्रमाणे 7 डब्यात किती लाडू मावतील ? ○○○○
1) 16 2) 45 3) 63 4) 72
3. एका सप्ताहात 7 दिवस, तर 9 सप्ताहात किती दिवस ?
1) 63 2) 45 3) 72 4) 25
4. एका पेरुची किंमत 6 रुपये आहे. टोनी, शितल, सलमा, करीना, सुरज व साहिल यांना सहाही जणांना पेरु घेण्यासाठी किती रुपये लागतील ? ○○○○
1) 30 2) 36 3) 42 4) 12
5. शून्याने कोणत्याही संख्येला गुणले असता गुणाकार येईल ? ○○○○
1) 1 2) तीच संख्या 3) शून्य 4) 10
6. 42×8 हा गुणाकार किती येईल ? ○○○○
1) 336 2) 246 3) 328 4) 320
7. 986×1 हा गुणाकार किती येईल ? ○○○○
1) 986 2) 512 3) 0 4) 1
8. 512×0 हा गुणाकार येईल ? ○○○○
1) 512 2) 1 3) 0 4) 513
9. 11 गुण्य संख्या व 15 गुणक संख्या घेऊन गुणाकार केल्यास उत्तर येईल ? ○○○○
1) 26 2) 165 3) 155 4) 1115
10. एका आश्रमशाळेची सहल नागपूर येथे जाणार आहे. सहलीचा एका विद्यार्थ्याचा खर्च 290 रुपये आहे. आश्रमशाळेतील 18 विद्यार्थी सहलीला जाणार आहेत. त्या सर्वांना मिळून किती खर्च येईल ? ○○○○
1) 5220 2) 5120 3) 4000 4) 4800
11. एका कार्यपुस्तिकेची किंमत 56 रुपये असल्यास अशा 22 कार्यपुस्तिकांची किंमत किती ? ○○○○
1) 771 2) 3211 3) 1132 4) 1232
12. एक किलो झेंडूफुले विकल्यानंतर शांताराम यांना 65 रुपये मिळतात. त्यांनी 34 किलो झेंडूफुले विकली. किती रुपये मिळतील ? ○○○○
1) 2110 2) 2210 3) 2000 4) 3000

2.4 भागाकार

वाचा आणि समजून घ्या.

1. खालील भागाकार अभ्यासा.

$$\begin{array}{r} \text{भाजक} \rightarrow 4 \overline{) 13} \\ \underline{- 0} \\ 13 \\ \underline{- 12} \\ 01 \leftarrow \text{भागाकार} \\ \underline{- 0} \\ 13 \\ \underline{- 12} \\ 01 \leftarrow \text{भाज्य} \\ \underline{- 0} \\ 01 \leftarrow \text{बाकी} \end{array}$$

वरील उदाहरणात 13 या संख्येला 4 ने भागले आहे. भागाकार 3 आला असून बाकी 1 उरली आहे. येथे $13 = (4 \times 3) + 1$ म्हणजेच भाज्य = (भाजक \times भागाकार) + बाकी हा संबंध आढळून येईल.

भागाकाराच्या क्रियेबाबत पुढील सूत्र लक्षात ठेवा.

$$\text{भाज्य} = (\text{भाजक} \times \text{भागाकार}) + \text{बाकी}$$

$$13 = (4 \times 3) + 1$$

नमुना प्रश्न

1) $275 \div 5 =$ किती ?

1) 55

2) 550

3) 50

4) 5

स्पष्टीकरण - नेहमीच्या भागाकार पद्धतीने भागाकार करूया.

$$\begin{array}{r} \overline{055} \\ 5 \overline{) 275} \\ \underline{- 0} \\ 27 \\ \underline{- 25} \\ 025 \\ \underline{- 25} \\ 00 \end{array}$$

$275 \div 5 = 55$ पर्याय क्र. (1) हे उत्तर अचूक आहे.

सरावसंच - 11

1. नऊशे नऊ या संख्येला नऊने भागले तर भागाकार किती येईल ? ○○○○
1) 1 2) 10 3) 111 4) 101
2. $642 \div 6 =$ किती ? ○○○○
1) 321 2) 214 3) 103 4) 107
3. 15 बिस्किटांचा 1 पुडा याप्रमाणे 630 बिस्किटांचे किती पुडे तयार होतील ? ○○○○
1) 24 2) 40 3) 42 4) 28
4. तिसरीच्या 4 मुलांना 1600 रुपये बक्षीस मिळाले. चारही जणांनी सारखे वाटून घेतले तर प्रत्येकाला किती रुपये मिळतील ? ○○○○
1) 200 2) 800 3) 400 4) 300
5. 1 ली ते 4 थी पर्यंत एकूण 80 विद्यार्थी आहेत. त्या सर्वांची समान प्रमाणात 4 गटात वाटणी केल्यावर एका गटात किती विद्यार्थी असतील ? ○○○○
1) 40 2) 60 3) 30 4) 20
6. DBT योजने अंतर्गत 9000 रुपये समान 3 हप्त्यामध्ये विद्यार्थ्यांच्या खात्यावर जमा होतात. तर प्रत्येक हप्त्यामध्ये किती रुपये जमा होतील ? ○○○○
1) 3000 2) 4000 3) 3500 4) 4500
7. 981 या संख्येला 9 ने भागले असता भागाकार येईल ? ○○○○
1) 99 2) 81 3) 19 4) 109
8. खाऊ घेण्यासाठी विशालच्या बाबांनी विशाल, साहिल आणि रोशनी यांना 90 रुपये दिले. तर प्रत्येकाच्या वाट्याला किती रुपये येतील ? ○○○○
1) 45 2) 50 3) 30 4) 40
9. शिष्यवृत्ती परीक्षेचा फॉर्म भरण्यासाठी एका विद्यार्थ्याचा खर्च 50 रुपये येतो. सर्व विद्यार्थ्यांचे परीक्षा शुल्क म्हणून एका आश्रम शाळेने 650 रुपये भरले. तर त्या आश्रमशाळेने किती विद्यार्थ्यांचा शिष्यवृत्ती परीक्षा फॉर्म भरला असेल ? ○○○○
1) 8 2) 12 3) 11 4) 13

घटक 3 : अपूर्णांक

- * कोणत्याही वस्तूचे दोन समान भाग केल्यास, त्यातील प्रत्येक भाग त्या वस्तूच्या अर्धा (निम्मा) असतो.
- * एका वस्तूचे चार समान भाग केल्यास, त्यातील प्रत्येक भाग पाव भाग असतो. अर्ध्याचा अर्धा केल्यासही पाव भाग मिळतो.
- * एका पूर्ण वस्तूचे चार समान भाग करून त्यातील तीन भाग घेतल्यास तो पाऊण भाग असतो.

नमुना प्रश्न

1) अजयचे आजचे वय 12 वर्षे आहे. रामूचे वय अजयच्या वयाच्या अर्धे आहे, तर रामूचे वय किती ?

रामूचे वय अजयच्या वयाच्या अर्धे आहे. अजयचे वय 12 वर्षे आहे. म्हणजे, 12 वर्षांचे दोन समान भाग करावे लागणार.

$$6 + 6 = 12 \text{ (:: 12 चे 6 आणि 6 असे दोन समान भाग होतात)}$$

म्हणून रामूचे वय 6 वर्षे आहे.

2) कोमलकडे 40 रुपये आहेत. त्यातील पाव रक्कम तिने भावाला दिली, तर भावाला तिने किती रक्कम दिली ?

पाव भाग म्हणजे एका वस्तूचे चार समान भाग केल्यास त्यातील प्रत्येक भाग म्हणजे पाव भाग होय.

:: कोमलने आपली पाव रक्कम दिली म्हणजे तिच्याकडे असलेल्या रकमेच्या चार समान भागांपैकी एक भाग रक्कम दिली. कोमलकडे 40 रुपये आहेत. त्या रकमेचे 10, 10, 10, 10 असे चार समान भाग होतात.

$$10 + 10 + 10 + 10 = 40$$

म्हणून कोमलने भावाला 10 रुपये दिले.

3) सोनालीकडे 1 डझन केळी आहेत. त्यापैकी पाऊण डझन केळी तिने भावाला दिल्या. तर तिने किती केळी भावाला दिल्या ?

$$1 \text{ डझन केळी म्हणजे } 12 \text{ केळी (:: 1 डझन } = 12)$$

पाऊण : पाऊण म्हणजे एका वस्तूचे चार समान भाग करून त्यातील तीन भाग घेतल्यास तो पाऊण भाग होतो.

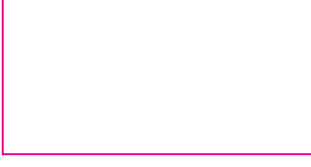
:: 12 केळींचा पाऊण भाग करण्यासाठी त्यांचे चार समान भागांमध्ये वाटणी करून तीन भाग घ्यावे लागतील.

$$3, 3, 3, 3 \text{ असे 1 डझन चे चार समान भाग होतात व तीन भाग म्हणजे पाऊण.}$$

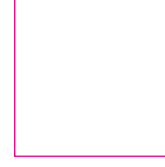
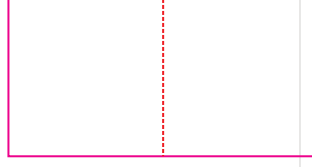
$$\text{:: } 3 + 3 + 3 = 9$$

:: सोनालीने 9 केळी भावाला दिल्या.

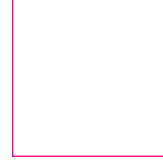
3.1 अर्धा

पूर्ण कागद

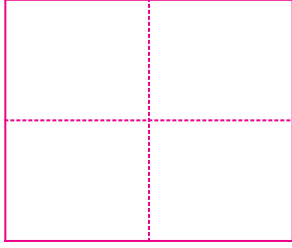

अर्धा

अर्धा

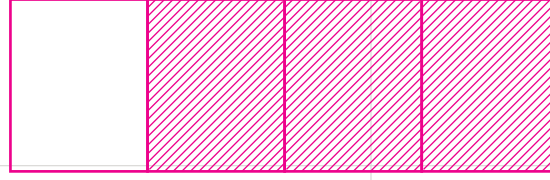
3.2 पाव भाग

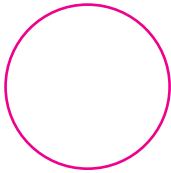
पाव भाग

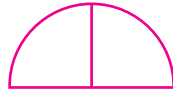
3.3 पाऊण भाग

3.4 पूर्ण, अर्धा, पाव आणि पाऊण भाग

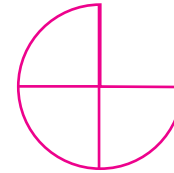
पूर्ण

अर्धा

पाव

पाऊण

- * अर्ध्याचा अर्धा भाग केल्यास पाव भाग मिळतो.
- * दोन पाव भाग एकत्रित केल्यास अर्धा भाग होतो.
- * चार पाव भाग एकत्रित केल्यास एक पूर्ण होतो.
- * तीन पाव भाग मिळून पाऊण भाग मिळतो.
- * एक अर्धा भाग व एक पाव भाग मिळून पाऊण भाग होतो.

सरावसंच - 12

- प्रश्न 1) 50 मीटर कापडातील अर्धे कापड किती मीटर होईल ?
- 1) 40 मीटर 2) 20 मीटर 3) 25 मीटर 4) 30 मीटर
- प्रश्न 2) 100 रुपयांचा पाऊण भाग किती रुपये होतात ?
- 1) 50 रुपये 2) 75 रुपये 3) 80 रुपये 4) 25 रुपये
- प्रश्न 3) 40 किलोग्रॅम साखरेचा पाऊण भाग किती ?
- 1) 20 किलोग्रॅम 2) 30 किलोग्रॅम 3) 10 किलोग्रॅम 4) 40 किलोग्रॅम
- प्रश्न 4) रमेशचे आजचे वय 16 वर्षे आहे. राजूचे वय रमेशच्या वयाच्या पाऊण आहे, तर राजूचे वय किती ?
- 1) 10 वर्षे 2) 12 वर्षे 3) 8 वर्षे 4) 4 वर्षे
- प्रश्न 5) मोनूजवळ 20 मीटर कापड आहे. तिने त्यातील निम्मे कापड सोनूला दिले, तर मोनूकडे किती कापड राहिले ?
- 1) 15 मीटर 2) 10 मीटर 3) 5 मीटर 4) 20 मीटर
- प्रश्न 6) गडचिरोलीहून नागपूरला जाण्यास 6 तास लागतात. त्याच्या निम्मा वेळ गडचिरोलीहून चंद्रपूरला जाण्यास लागतो, तर गडचिरोलीहून चंद्रपूरला जाण्यास किती वेळ लागतो ?
- 1) 2 तास 2) 4 तास 3) 3 तास 4) 5 तास
- प्रश्न 7) एका दोरीची लांबी 32 मीटर आहे. दोरीचा पाऊण भाग कापायचा आहे, तर किती मीटरवर खूण करावी लागेल ?
- 1) 8 मीटर 2) 24 मीटर 3) 16 मीटर 4) 20 मीटर
- प्रश्न 8) अनिताकडे 200 रुपये आहेत. त्यातील पाव रक्कम तिने भावाला दिली, तर भावाला तिने किती रक्कम दिली ?
- 1) 200 रुपये 2) 100 रुपये 3) 150 रुपये 4) 50 रुपये
- प्रश्न 9) 20 लीटर रॉकेलचा पाव भाग किती ?
- 1) 5 लीटर 2) 10 लीटर 3) 15 लीटर 4) 20 लीटर

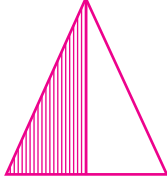
प्रश्न 10) 80 किलोग्रॅम साखरेचा पाऊण भाग किती ?

○○○○

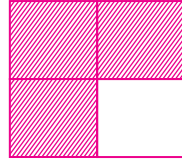
- 1) 30 किलोग्रॅम 2) 60 किलोग्रॅम 3) 20 किलोग्रॅम 4) 40 किलोग्रॅम

11. खालीलपैकी कोणत्या आकृतीत पाव भाग रंगविलेला आहे.

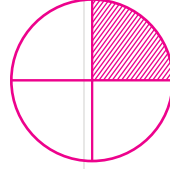
○○○○

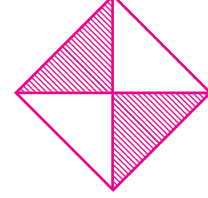
1)

2)

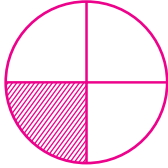
3)

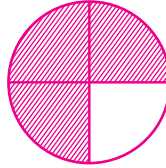
4)

12. खालीलपैकी कोणत्या आकृतीत पाऊण भाग रंगविलेला आहे.

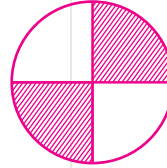
○○○○

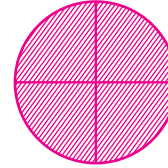
1)

2)

3)

4)

घटक 4 : मापन

4.1 दशमान परिमाणे

* लांबी

- * मीटर हे लांबी मोजण्याचे प्रमाणित एकक आहे.
- * 1 मीटर = 100 सेंटीमीटर (सेमी) * 1 किलोमीटर = 1000 मीटर

मीटर चे सेंटीमीटर मध्ये रूपांतर करा.

- 1) 5 मी = $5 \times 100 = 500$ सेमी
- 2) 7 मी =
- 3) 8 मी =
- 4) 3 मी =
- 5) 9 मी =

* वस्तुमान

- * किलोग्रॅम हे वस्तुमानाचे प्रमाणित एकक आहे.
- * 1 किलोग्रॅम = 1000 ग्रॅम

किलोग्रॅमचे ग्रॅम मध्ये रूपांतर करा.

- 1) 5 किग्रॅ = $5 \times 1000 = 5000$ ग्रॅम
- 2) 7 किग्रॅ =
- 3) 8 किग्रॅ =
- 4) 3 किग्रॅ =
- 5) 9 किग्रॅ =

* धारकता

- * लीटर हे धारकता मोजण्याचे प्रमाणित एकक आहे.
- * 1 लीटर = 1000 मिलिलीटर (मिली)

लीटर चे मिलिलीटर मध्ये रूपांतर करा.

- 1) 5 ली = $5 \times 1000 = 5000$ मिली
- 2) 7 ली =
- 3) 8 ली =
- 4) 3 ली =
- 5) 9 ली =

*** नमुना प्रश्न ***

1) 5 मी = किती सेमी ?

1 मीटर = 100 सेमी :: 5 मी = 500 सेमी

2) 2 किलोग्रॅम साखर = किती ग्रॅम साखर ?

1 किलोग्रॅम = 1000 ग्रॅम :: 2 किलोग्रॅम साखर = 2000 ग्रॅम साखर

3) 3 लीटर दूध = किती मिली दूध ?

1 लीटर = 1000 मिलिलीटर (मिली) :: 3 लीटर दूध = 3000 मिली दूध

सरावसंच - 13

प्रश्न 1) 25 मी = किती सेमी ?

○○○○○

1) 250

2) 2500

3) 25000

4) 25

प्रश्न 2) 12 मी = किती सेमी ?

○○○○○

1) 12000

2) 120

3) 1200

4) 12

प्रश्न 3) 5000 मीटर = किती किलोमीटर ?

○○○○○

1) 50

2) 5

3) 500

4) यापैकी नाही

प्रश्न 4) 8000 सेमी = किती मी. ?

○○○○○

1) 8 मी

2) 80 मी,

3) 800 मी

4) यापैकी नाही

प्रश्न 5) दीड मीटर म्हणजे किती सेमी ?

○○○○○

1) 100

2) 550

3) 150

4) 1500

प्रश्न 6) 5 किलोग्रॅम = किती ग्रॅम ?

○○○○○

1) 5

2) 50

3) 5000

4) 500

प्रश्न 7) 25000 ग्रॅम = किती किग्रॅ ?

○○○○○

1) 25

2) 250

3) 2500

4) 30

प्रश्न 8) 15 किलोग्रॅम = किती ग्रॅम ?

○○○○○

1) 150

2) 1500

3) 15

4) 15000

प्रश्न 9) 2 लीटर = किती मिलिलीटर ?

○○○○○

1) 20

2) 200

3) 2000

4) यापैकी नाही

प्रश्न 10) 12000 मिलिलीटर = किती लीटर ?

○○○○○

1) 120

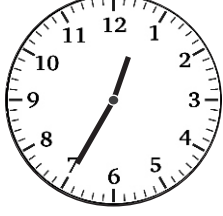
2) 12

3) 13

4) 1200

4.2 कालमापन

घड्याळात दर्शविलेली वेळ लिहा

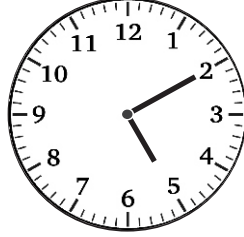

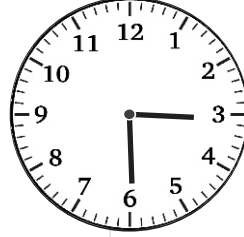
35 minutes past 12

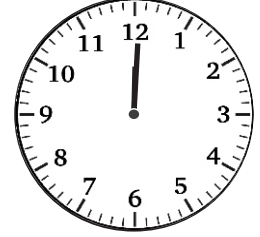
12 वाजून 35 मिनिटे

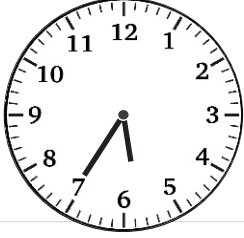
✓

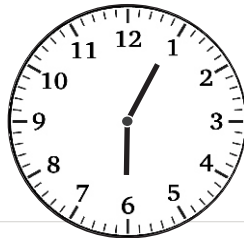

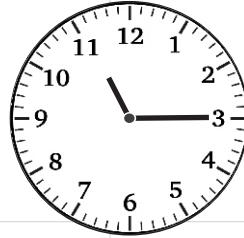

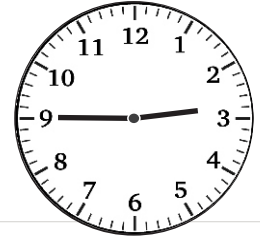

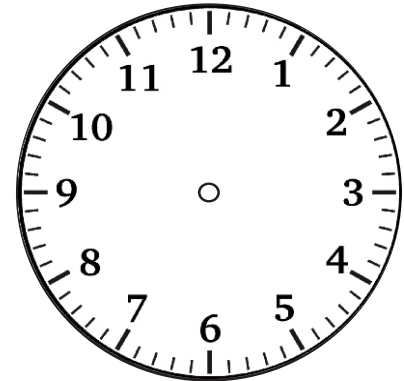

खाली दिलेली वेळ वाचून घड्याळात वेळ कशी असेल ती दाखवा.

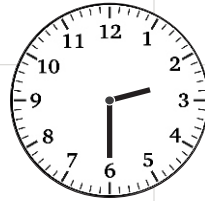
25 minutes past 3	3 वाजून 25 मिनिटे
10 minutes past 5	5 वाजून 10 मिनिटे
40 minutes past 11	11 वाजून 40 मिनिटे
20 minutes past 7	7 वाजून 20 मिनिटे
35 minutes past 9	9 वाजून 35 मिनिटे
45 minutes past 4	4 वाजून 45 मिनिटे

- * तास - मिनिटे ही वेळ मोजण्याची एकके आहेत.
- * 1 तास = 60 मिनिटे :: 60 मिनिटे = 1 तास
- * 1 मिनीट = 60 सेकंद :: 60 सेकंद = 1 मिनीट

सरावसंच - 14

1. घड्याळात तासकाटा 1 वर व मिनिटकाटा 12 वर असताना किती वाजले ?
- 1) 12 2) 1 3) 6 4) 2
2. सव्वा पाच वाजता मिनिटकाटा वर असेल
- 1) 6 2) 3 3) 9 4) 12
3. पाऊण तास म्हणजे किती मिनिटे ?
- 1) 60 2) 75 3) 90 4) 45
4. तासकाटा 4 व 5 च्या मध्ये व मिनिटकाटा 6 वर आहे, तर वाजले.
- 1) चार 2) साडेचार 3) साडेपाच 4) पावणेचार
5. सोबतच्या घड्याळात किती वाजले आहेत ?
- 1) 7 वाजून 11 मिनिटे
- 2) 7 वाजून 55 मिनिटे
- 3) 11 वाजून 35 मिनिटे
- 4) 11 वाजून 7 मिनिटे
6. सोबतच्या घड्याळात किती वाजले आहेत ?
- 1) दीड 2) सव्वा दोन
- 3) अडीच 4) सव्वा सहा

4.3 दिनदर्शिका

नमुना प्रश्न

1. दि. 4 पासून 4 दिवस मोजल्यास कोणती तारीख येते ?

दि. 4 पासून असा शब्दप्रयोग केला असल्यामुळे मोजताना दि. 4 हा दिवस धरायचा, म्हणजे दि. 7 हे उत्तर येते.

2. दि. 4 नंतर 4 दिवस मोजल्यास कोणती तारीख येते ?

दि. 4 नंतर असा शब्दप्रयोग केला असल्यामुळे मोजताना दि. 4 हा दिवस धरत नाहीत. म्हणून दि. 8 हे उत्तर येते.

3. सोमवार ते शुक्रवार यांच्या दरम्यान किती दिवस येतात ?

सोमवार ते शुक्रवार यांच्या दरम्यान मंगळवार, बुधवार व गुरुवार असे 3 दिवस येतात. अशावेळी मोजताना पहिला व शेवटचा दिवस धरत नाहीत. त्यामुळे 3 दिवस येतील.

2022							Holidays & Observances																																																																																																																																																																																
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">January</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>1</td></tr> <tr><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td></tr> <tr><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td><td>15</td></tr> <tr><td>16</td><td>17</td><td>18</td><td>19</td><td>20</td><td>21</td><td>22</td></tr> <tr><td>23</td><td>24</td><td>25</td><td>26</td><td>27</td><td>28</td><td>29</td></tr> <tr><td>30</td><td>31</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>							January							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa							1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31						<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">February</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> <tr><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td></tr> <tr><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td><td>17</td><td>18</td><td>19</td></tr> <tr><td>20</td><td>21</td><td>22</td><td>23</td><td>24</td><td>25</td><td>26</td></tr> <tr><td>27</td><td>28</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>							February							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28						<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">March</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> <tr><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td></tr> <tr><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td><td>17</td><td>18</td><td>19</td></tr> <tr><td>20</td><td>21</td><td>22</td><td>23</td><td>24</td><td>25</td><td>26</td></tr> <tr><td>27</td><td>28</td><td>29</td><td>30</td><td>31</td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>							March							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31			<p>Jan 01 New Year's Day</p> <p>Jan 17 Martin Luther King Day</p> <p>Feb 01 Chinese New Year</p> <p>Feb 12 Lincoln's Birthday</p> <p>Feb 14 Valentine's Day</p> <p>Feb 21 President's Day</p> <p>Mar 02 Ash Wednesday</p> <p>Mar 13 Daylight Saving (begin)</p> <p>Mar 17 St. Patrick's Day</p> <p>Mar 20 Vernal equinox</p>								
January																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
						1																																																																																																																																																																																	
2	3	4	5	6	7	8																																																																																																																																																																																	
9	10	11	12	13	14	15																																																																																																																																																																																	
16	17	18	19	20	21	22																																																																																																																																																																																	
23	24	25	26	27	28	29																																																																																																																																																																																	
30	31																																																																																																																																																																																						
February																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
		1	2	3	4	5																																																																																																																																																																																	
6	7	8	9	10	11	12																																																																																																																																																																																	
13	14	15	16	17	18	19																																																																																																																																																																																	
20	21	22	23	24	25	26																																																																																																																																																																																	
27	28																																																																																																																																																																																						
March																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
		1	2	3	4	5																																																																																																																																																																																	
6	7	8	9	10	11	12																																																																																																																																																																																	
13	14	15	16	17	18	19																																																																																																																																																																																	
20	21	22	23	24	25	26																																																																																																																																																																																	
27	28	29	30	31																																																																																																																																																																																			
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">April</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>1</td><td>2</td></tr> <tr><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td></tr> <tr><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td></tr> <tr><td>17</td><td>18</td><td>19</td><td>20</td><td>21</td><td>22</td><td>23</td></tr> <tr><td>24</td><td>25</td><td>26</td><td>27</td><td>28</td><td>29</td><td>30</td></tr> </tbody> </table>							April							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">May</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td></tr> <tr><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td></tr> <tr><td>15</td><td>16</td><td>17</td><td>18</td><td>19</td><td>20</td><td>21</td></tr> <tr><td>22</td><td>23</td><td>24</td><td>25</td><td>26</td><td>27</td><td>28</td></tr> <tr><td>29</td><td>30</td><td>31</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>							May							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31					<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">June</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr> <tr><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td></tr> <tr><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td><td>17</td></tr> <tr><td>18</td><td>19</td><td>20</td><td>21</td><td>22</td><td>23</td><td>24</td></tr> <tr><td>25</td><td>26</td><td>27</td><td>28</td><td>29</td><td>30</td><td></td></tr> </tbody> </table>							June							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa					1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30		<p>Apr 01 April Fool's Day</p> <p>Apr 03 Ramadan begins</p> <p>Apr 16 Passover</p> <p>Apr 17 Easter</p> <p>Apr 27 Admin Assistants Day</p> <p>May 08 Mother's Day</p> <p>May 30 Memorial Day</p> <p>Jun 05 Pentecost</p> <p>Jun 14 Flag Day</p> <p>Jun 19 Father's Day</p> <p>Jun 21 June Solstice</p>															
April																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
					1	2																																																																																																																																																																																	
3	4	5	6	7	8	9																																																																																																																																																																																	
10	11	12	13	14	15	16																																																																																																																																																																																	
17	18	19	20	21	22	23																																																																																																																																																																																	
24	25	26	27	28	29	30																																																																																																																																																																																	
May																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
1	2	3	4	5	6	7																																																																																																																																																																																	
8	9	10	11	12	13	14																																																																																																																																																																																	
15	16	17	18	19	20	21																																																																																																																																																																																	
22	23	24	25	26	27	28																																																																																																																																																																																	
29	30	31																																																																																																																																																																																					
June																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
				1	2	3																																																																																																																																																																																	
4	5	6	7	8	9	10																																																																																																																																																																																	
11	12	13	14	15	16	17																																																																																																																																																																																	
18	19	20	21	22	23	24																																																																																																																																																																																	
25	26	27	28	29	30																																																																																																																																																																																		
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">July</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>1</td><td>2</td></tr> <tr><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td></tr> <tr><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td></tr> <tr><td>17</td><td>18</td><td>19</td><td>20</td><td>21</td><td>22</td><td>23</td></tr> <tr><td>24</td><td>25</td><td>26</td><td>27</td><td>28</td><td>29</td><td>30</td></tr> <tr><td>31</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>							July							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31							<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">August</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> <tr><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td></tr> <tr><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td><td>17</td><td>18</td><td>19</td></tr> <tr><td>20</td><td>21</td><td>22</td><td>23</td><td>24</td><td>25</td><td>26</td></tr> <tr><td>27</td><td>28</td><td>29</td><td>30</td><td>31</td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>							August							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31			<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">September</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>1</td><td>2</td></tr> <tr><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td></tr> <tr><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td></tr> <tr><td>17</td><td>18</td><td>19</td><td>20</td><td>21</td><td>22</td><td>23</td></tr> <tr><td>24</td><td>25</td><td>26</td><td>27</td><td>28</td><td>29</td><td>30</td></tr> </tbody> </table>							September							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	<p>Jul 04 Independence Day</p> <p>Sep 05 Labor Day</p> <p>Sep 23 Autumnal equinox</p> <p>Sep 26 Rosh Hashanah</p> <p>Oct 10 Columbus Day</p> <p>Oct 31 Halloween</p> <p>Nov 06 Daylight Saving (end)</p> <p>Nov 11 Veterans Day</p> <p>Nov 24 Thanksgiving</p> <p>Dec 18 Hanukkah begins</p> <p>Dec 21 December Solstice</p> <p>Dec 25 Christmas Day</p> <p>Dec 26 Kwanzaa begins</p> <p>Dec 31 New Year's Eve</p>								
July																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
					1	2																																																																																																																																																																																	
3	4	5	6	7	8	9																																																																																																																																																																																	
10	11	12	13	14	15	16																																																																																																																																																																																	
17	18	19	20	21	22	23																																																																																																																																																																																	
24	25	26	27	28	29	30																																																																																																																																																																																	
31																																																																																																																																																																																							
August																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
		1	2	3	4	5																																																																																																																																																																																	
6	7	8	9	10	11	12																																																																																																																																																																																	
13	14	15	16	17	18	19																																																																																																																																																																																	
20	21	22	23	24	25	26																																																																																																																																																																																	
27	28	29	30	31																																																																																																																																																																																			
September																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
					1	2																																																																																																																																																																																	
3	4	5	6	7	8	9																																																																																																																																																																																	
10	11	12	13	14	15	16																																																																																																																																																																																	
17	18	19	20	21	22	23																																																																																																																																																																																	
24	25	26	27	28	29	30																																																																																																																																																																																	
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">October</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>1</td></tr> <tr><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td></tr> <tr><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td><td>15</td></tr> <tr><td>16</td><td>17</td><td>18</td><td>19</td><td>20</td><td>21</td><td>22</td></tr> <tr><td>23</td><td>24</td><td>25</td><td>26</td><td>27</td><td>28</td><td>29</td></tr> <tr><td>30</td><td>31</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>							October							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa							1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31						<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">November</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>1</td><td>2</td></tr> <tr><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td></tr> <tr><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td></tr> <tr><td>17</td><td>18</td><td>19</td><td>20</td><td>21</td><td>22</td><td>23</td></tr> <tr><td>24</td><td>25</td><td>26</td><td>27</td><td>28</td><td>29</td><td>30</td></tr> </tbody> </table>							November							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="7">December</th> </tr> <tr> <th>Su</th><th>M</th><th>Tu</th><th>W</th><th>Th</th><th>F</th><th>Sa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>1</td><td>2</td></tr> <tr><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td></tr> <tr><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td></tr> <tr><td>17</td><td>18</td><td>19</td><td>20</td><td>21</td><td>22</td><td>23</td></tr> <tr><td>24</td><td>25</td><td>26</td><td>27</td><td>28</td><td>29</td><td>30</td></tr> <tr><td>31</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>							December							Su	M	Tu	W	Th	F	Sa						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31								
October																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
						1																																																																																																																																																																																	
2	3	4	5	6	7	8																																																																																																																																																																																	
9	10	11	12	13	14	15																																																																																																																																																																																	
16	17	18	19	20	21	22																																																																																																																																																																																	
23	24	25	26	27	28	29																																																																																																																																																																																	
30	31																																																																																																																																																																																						
November																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
					1	2																																																																																																																																																																																	
3	4	5	6	7	8	9																																																																																																																																																																																	
10	11	12	13	14	15	16																																																																																																																																																																																	
17	18	19	20	21	22	23																																																																																																																																																																																	
24	25	26	27	28	29	30																																																																																																																																																																																	
December																																																																																																																																																																																							
Su	M	Tu	W	Th	F	Sa																																																																																																																																																																																	
					1	2																																																																																																																																																																																	
3	4	5	6	7	8	9																																																																																																																																																																																	
10	11	12	13	14	15	16																																																																																																																																																																																	
17	18	19	20	21	22	23																																																																																																																																																																																	
24	25	26	27	28	29	30																																																																																																																																																																																	
31																																																																																																																																																																																							

सरावसंच - 15

1. 15 तारखेनंतर 8 दिवस मोजल्यास कोणती तारीख येते ? ○○○○
1) 21 2) 20 3) 23 4) 19
2. 10 तारखेपासून 6 दिवस मोजल्यास कोणती तारीख येते ? ○○○○
1) 13 2) 15 3) 16 4) यापैकी नाही
3. मंगळवार ते शनिवार यांच्यामध्ये किती दिवस येतात ? ○○○○
1) 4 2) 5 3) 2 4) 3
4. दि. 13 नंतर किती दिवस मोजल्यास दि. 18 येते ? ○○○○
1) 4 2) 5 3) 6 4) 3
5. 22 तारखेपासून 7 दिवस मोजल्यास कोणती तारीख येते ? ○○○○
1) 27 2) 29 3) 28 4) 30
6. रविवार ते शनिवार यांच्या मध्ये किती दिवस येतात ? ○○○○
1) 7 2) 6 3) 5 4) यापैकी नाही

घटक 5 : व्यावहारिक गणित

5.1 नाणी व नोटा

* 1 रुपया = 100 पैसे, * 1 शतक रुपये = 100 रुपये

चौकटीत एकूण रक्कम लिहा.

=

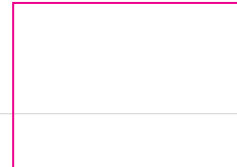
=

=

=

=

=

=

सरावसंच - 16

1. 300 पैसे = किती रुपये ? ○○○○
1) 1 2) 30 3) 2 4) 3
2. 6 रु. 50 पै. - 3 रु. 40 पै. = किती ? ○○○○
1) 3 रु. 10 पै. 2) 2 रु. 10 पै. 3) 1 रु. 10 पै. 4) यापैकी नाही
3. 800 पैसे म्हणजे किती रुपये ? ○○○○
1) 80 2) 8 3) 800 4) 5
4. 5 रु. 50 पैसे म्हणजे किती पैसे ? ○○○○
1) 55 पैसे 2) 550 पैसे 3) 5050 पैसे 4) यापैकी नाही
5. 9 रुपये म्हणजे किती पैसे ? ○○○○
1) 90 2) 9 3) 900 4) 9000
6. 50 पैशांची 10 नाणी देऊन त्या रकमेत 1 रुपयांची किती नाणी येतील ? ○○○○
1) 10 2) 4 3) 5 4) 6
7. 1 रुपयांची 10 नाणी देऊन त्या रकमेत 50 पैशांची किती नाणी येतील ? ○○○○
1) 10 2) 15 3) 20 4) 25

5.2 नफा - तोटा

चला, चर्चा करुया

प्रणवच्या साहित्य खरेदीचा तपशील

भाज्या	-	₹ 70
बटर	-	₹ 25
पाव	-	₹ 45
मसाला	-	₹ 14
इतर साहित्य	-	₹ 20

एकूण

विक्री करुन मिळालेली रक्कम : ₹ 160

प्रणवने एकूण किती खर्च केला ?
तो नाराज का आहे ?

सरिताच्या साहित्य खरेदीचा तपशील

प्लेट	-	₹ 20
चमचे	-	₹ 10
चटणी	-	₹ 30
मुरमुरे	-	₹ 50
कांदे	-	₹ 20
इतर साहित्य	-	₹ 60

एकूण

विक्री करुन मिळालेली रक्कम : ₹ 230

सरिताने भेळेसाठी एकूण किती खर्च केला ?
सरिता आनंदी का दिसत आहे ?

सरिताने सगळे साहित्य दुपटीने आणले असते, तर तिला दुप्पट फायदा झाला असता का ? पुन्हा स्टॉल लावताना प्रणवने काय करावे म्हणजे पावभाजी जास्त विकली जाईल व फायदा होईल ?

पैसे कमवण्यासाठी लोक वेगवेगळी कामे करतात. ग्राहकांना हव्या असलेल्या वस्तू विकण्याचा व्यवसाय दुकानदार करतात. ठोक व्यापाऱ्याकडून म्हणजेच घाऊक व्यापाऱ्याकडून मोठ्या प्रमाणात स्वस्त दराने वस्तू आणल्या जातात. त्याची किंमत छापील किमतीपेक्षा कमी असते. वस्तू सुट्या करून छापील किमतीला विकल्या की जास्त रक्कम मिळते. विक्रीची किंमत खरेदीच्या किमतीपेक्षा जास्त असेल, तर फायदा होतो. त्याला **नफा** म्हणतात. कधी कधी खरेदीच्या किमतीपेक्षा कमी रक्कम विक्रीतून मिळते, तेव्हा होणाऱ्या नुकसानाला **तोटा** म्हणतात.

नफा - जर विक्रीची किंमत खरेदी किंमत पेक्षा जास्त असेल तर नफा होतो.

$$\text{नफा} = \text{विक्री किंमत} - \text{खरेदी किंमत}$$

तोटा - जर खरेदी किंमत विक्री किंमतीपेक्षा जास्त असेल तर तोटा होतो.

$$\text{तोटा} = \text{खरेदी किंमत} - \text{विक्री किंमत}$$

सरावसंच - 17

1. नानासाहेबांनी 88 रुपयाचे चिकू विकत घेतले व 99 रुपयाला विकले. तर त्यांना नफा झाला की तोटा ? ○○○○
 - 1) तोटा
 - 2) नफा
 - 3) नफा-तोटा
 - 4) यापैकी नाही
2. जॉनने मागील वर्षी 100 रुपयांस घेतलेली पुस्तके 80 रुपयांस विकली. त्यास नफा झाला की तोटा व किती ? ○○○○
 - 1) 20 तोटा
 - 2) 15 नफा
 - 3) 20 नफा
 - 4) 18 तोटा
3. सरिताने 10 रुपयास एक फुगा विकत घेतला व तो सुभाषला 12 रुपयास विकला तर तिला किती नफा झाला ? ○○○○
 - 1) 2 रुपयाचा तोटा
 - 2) 2 रुपयाचा नफा
 - 3) 22 रुपयाचा नफा
 - 4) 22 रुपयाचा तोटा
4. मगनशेठने 75 रुपयाची खेळणी आणली. ती सर्व खेळणी त्यांनी 70 रुपयास विकली. तर त्यांना नफा झाला की तोटा ? किती रुपये ? ○○○○
 - 1) 3 रुपयाचा तोटा
 - 2) 10 रुपयाचा नफा
 - 3) 5 रुपयाचा नफा
 - 4) 5 रुपयाचा तोटा
5. रोहनने 5000 रुपयाचे मोबाईल 4000 रुपयाला विकले. तर त्याला किती तोटा झाला ? ○○○○
 - 1) 1000 रुपयाचा तोटा
 - 2) 1000 रुपयाचा नफा
 - 3) 9000 रुपयाचा नफा
 - 4) 9000 रुपयाचा तोटा

5.3 बँकेची ओळख

विद्यार्थ्यांनो तुम्ही कधीतरी आपल्या पालकासोबत बँके मध्ये गेले असालच. बँक ही पैशाचे व्यवहार करणारी एक सरकारमान्य संस्था आहे. आपण जो पैसा मिळवतो तो काळजीपूर्वक खर्च करतो. भविष्यातील गरजेकरिता आपण पैशाची बचत करतो.

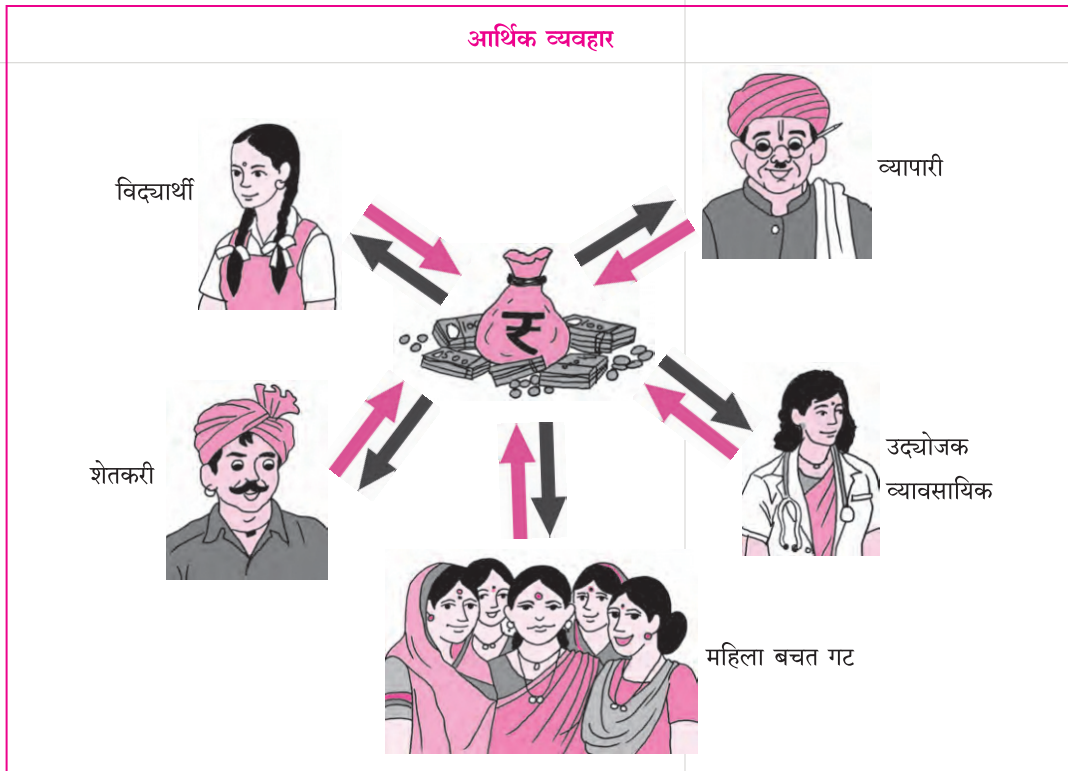
उदाहरण – जसे उच्च शिक्षण, घराचे बांधकाम, वैद्यकीय खर्च, ट्रॅक्टर खरेदी इ.

आपल्याकडे असलेला पैसा सुरक्षित राहिला पाहिजे. परंतु घरी ठेवलेला पैसा चोरी होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. कधीकधी घराला आग लागते वा पावसामुळे पूर परिस्थिती निर्माण होते. अशावेळी घरात ठेवलेला पैसा सुरक्षित नाही. त्यासाठी आपला पैसा बँकेत सुरक्षित राहतो व काळानुसार त्याच्यात वाढ होते. जेव्हा आपणास गरज भासते तेव्हा आपण पैसे काढू शकतो.

बँक फक्त पैसे ठेवण्याचे काम करते असे नाही, तर ज्याला पैशाची गरज असेल त्याला काही अटी नुसार पैसा पण देण्याचे काम करत असते. सदर व्यक्तीची पैशाची गरज पूर्ण झाल्यावर तो पैसा व काही मोबदला म्हणून पैसे बँकेला परत करावे लागतात.

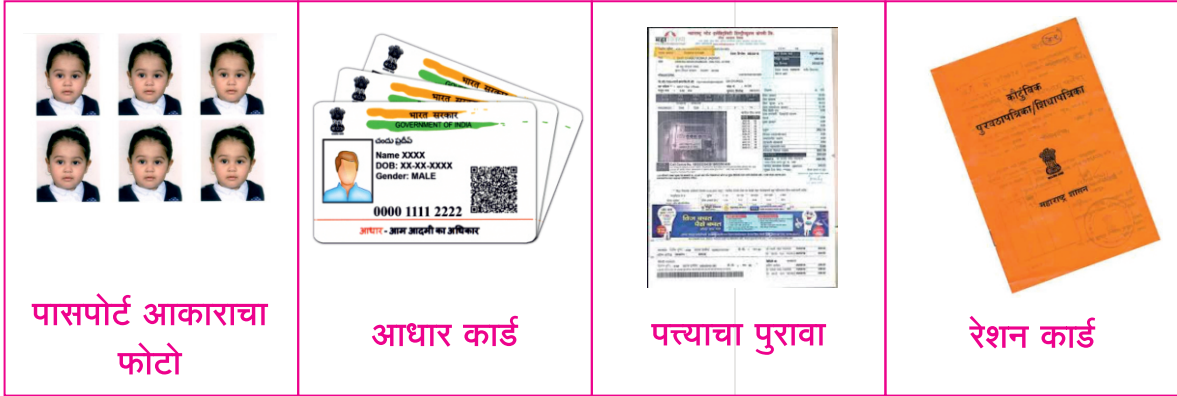
बँकेचा संबंध समाजातील सर्व लोकांशी येतो.

बँक खाते - आपल्या जवळची रक्कम बँकेत ठेवण्या अगोदर बँकेमध्ये खाते काढणे आवश्यक आहे.

बँक खाते काढण्याकरिता काही कागदपत्रे द्यावी लागतात.

- 1) **पत्त्या संदर्भात पुरावा** - रेशनकार्ड, वीज बील, टेलिफोन बील, रहिवासी दाखला, ओळखपत्र इ.
- 2) **ओळखीचा पुरावा** - आधारकार्ड, मतदान ओळखपत्र, पॅन कार्ड, पासपोर्ट किंवा बँकेने सुचवलेल्या पुराव्यांपैकी एक

सर्वाना बचतीची सवय लागवी याकरिता बचत खाते असते. खातेदार त्या खात्यात उपलब्धतेनुसार रक्कम जमा करू शकतो. जरूरीप्रमाणे त्यातून तो काहीवेळा रक्कम काढू शकतो. बचत खात्यावर व्यवहार करण्यासाठी खातेदारास पासबुक, चेकबुक, एटीएम (ATM) कार्ड, मोबाईल बँकिंग, SMS बँकिंग, इंटरनेट बँकिंग इत्यादी सुविधा मिळतात.

बँकेत पैसे भरण्याकरिता तसेच बँकेतून पैसे काढण्याकरिता विशिष्ट छापील नमुन्यात फॉर्म भरावा लागतो. प्रत्येक बँकेचा फॉर्म वेगळा असतो. तरीही त्यात भरायची माहिती सारखीच असते.

सरावसंच - 18

1. बँक ही व्यवहार करणारी एक सरकारमान्य संस्था आहे.
 - 1) पैशाचे
 - 2) धान्याचे
 - 3) पोस्टाचे
 - 4) सोन्याचे
2. आपल्या जवळ असलेला बचत केलेला पैसा कुठे सुरक्षित राहील ?
 - 1) खिशांमध्ये
 - 2) पेटीमध्ये
 - 3) बँकेमध्ये
 - 4) यापैकी नाही
3. रक्कम बँकेत ठेवण्या अगोदर बँक काढणे आवश्यक आहे.
 - 1) खत
 - 2) खाते
 - 3) पैसे
 - 4) यौपेकी नाही
4. बँक खाते काढण्याकरिता कोणकोणती कागदपत्रे द्यावी लागतात ?
 - 1) पत्त्यासंदर्भात पुरावा
 - 2) ओळखीचा पुरावा
 - 3) पत्त्यासंदर्भात व ओळखीचा पुरावा दोन्ही
 - 4) यापैकी नाही
5. बचत खात्यावर व्यवहार करण्यासाठी खातेदारास इत्यादी सुविधा मिळतात.
 - 1) पासबुक
 - 2) चेकबुक
 - 3) एटीएम कार्ड
 - 4) वरील सर्व

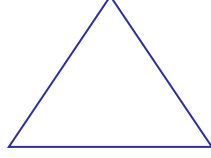
घटक 6 : भूमिती
6.1 भौमितिक आकार

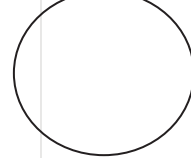
Rectangle
आयत

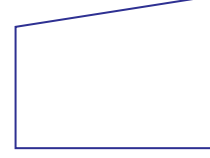
Square
चौरस

Triangle
त्रिकोण

Circle
वर्तुळ

Quadrilateral
चौकोन

नमुना प्रश्न

1. तीन बाजूंनी बंदिस्त असलेल्या आकृतीला म्हणतात. ●○○○
- 1) त्रिकोण 2) चौकोन 3) आयत 4) वर्तुळ

स्पष्टीकरण : त्रिकोणाची व्याख्या : तीन बाजूंनी बंदिस्त असलेल्या आकृतीला त्रिकोण म्हणतात.

पर्याय क्र. (1) हे अचूक उत्तर आहे.

2. पुढीलपैकी कोणती आकृती चौकोनाची नाही. ○●○○

- 1) 2) 3) 4)

स्पष्टीकरण : दिलेल्या आकृत्यांपैकी क्र. (2) च्या आकृतीला चार बाजू असल्या तरी ती बंदिस्त आकृती नाही. पर्याय क्र. (2) हे उत्तर आहे.

सरावसंच - 19

1. चौकोनाला किती बाजू असतात ? ○○○○
1) तीन 2) चार 3) पाच 4) एक
2. चार समान लांबीच्या बाजूंनी बंदिस्त असलेल्या आकृतीला म्हणतात ? ○○○○
1) आयत 2) चौरस 3) वर्तुळ 4) त्रिकोण
3. चार बाजूंनी बंदिस्त असलेल्या आकृतीला काय म्हणतात ? ○○○○
1) चौकोन 2) वर्तुळ 3) त्रिकोण 4) किरण
4. चौकोनाला कोपरे किती असतात ? ○○○○
1) तीन 2) पाच 3) सहा 4) चार
5. त्रिकोणाला कोपरे किती असतात ? ○○○○
1) दोन 2) एक 3) तीन 4) चार
6. चौकोन, चौरस, आयत यांना बाजू असतात. ○○○○
1) तीन 2) सहा 3) चार 4) पाच

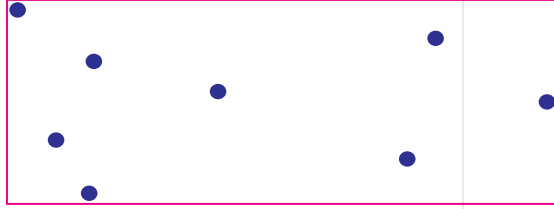
6.2 कोन

आपल्या परिसरात अनेक ठिकाणी कोपरे दिसतात.

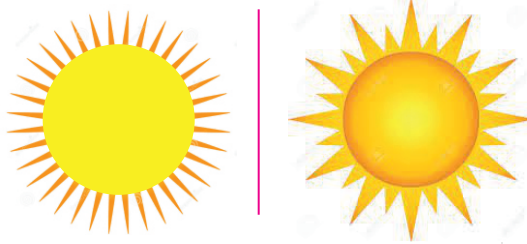
कोनाचे दोन भाग असतात. 1) बिंदू, 2) किरण

बिंदू – बिंदू म्हणजे लहान ठिपका होय.

वरील प्रत्येक ठिपका म्हणजे बिंदू होय. बिंदूला लांबी, उंची किंवा रुंदी राहत नाही.

किरण –

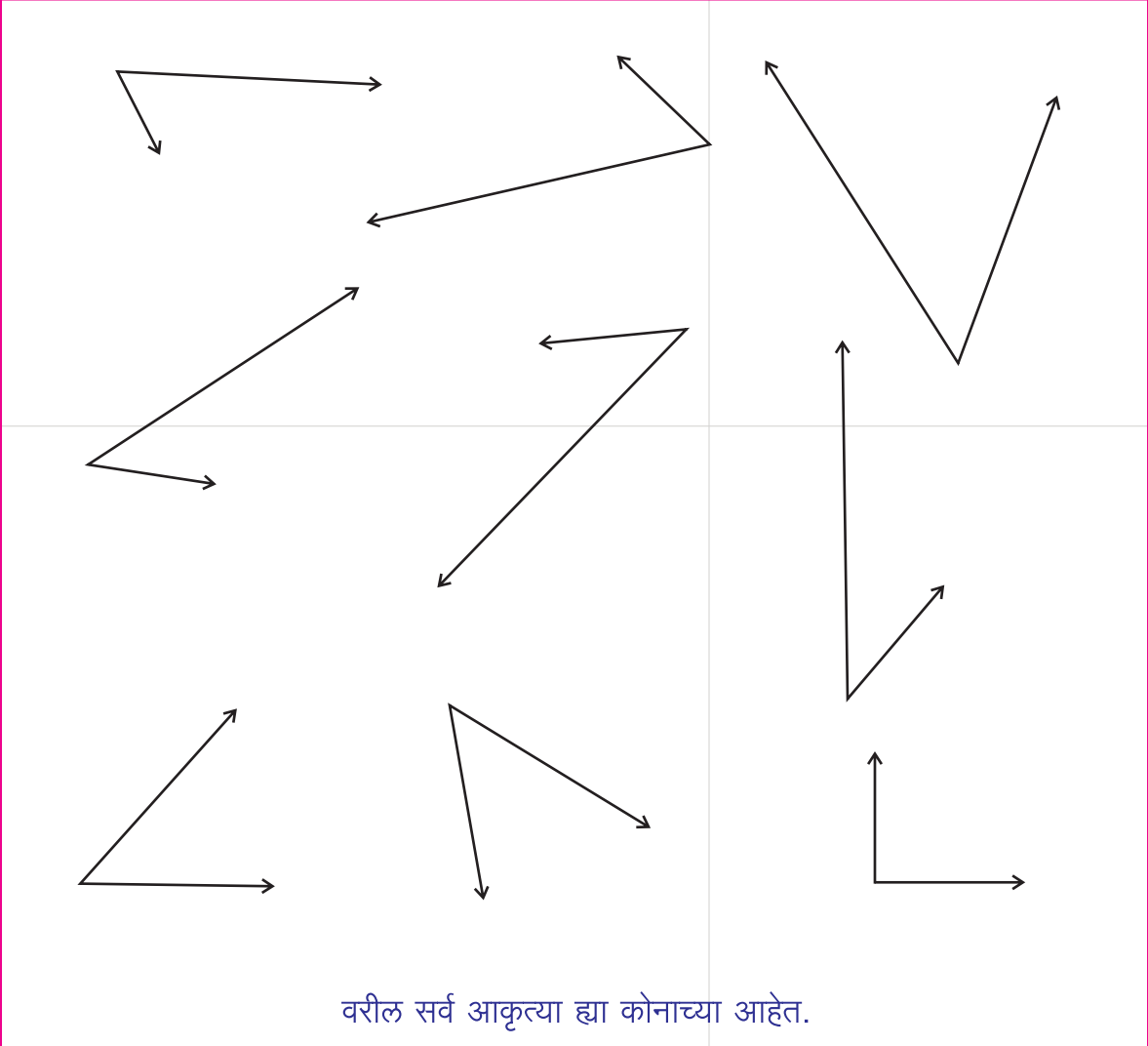
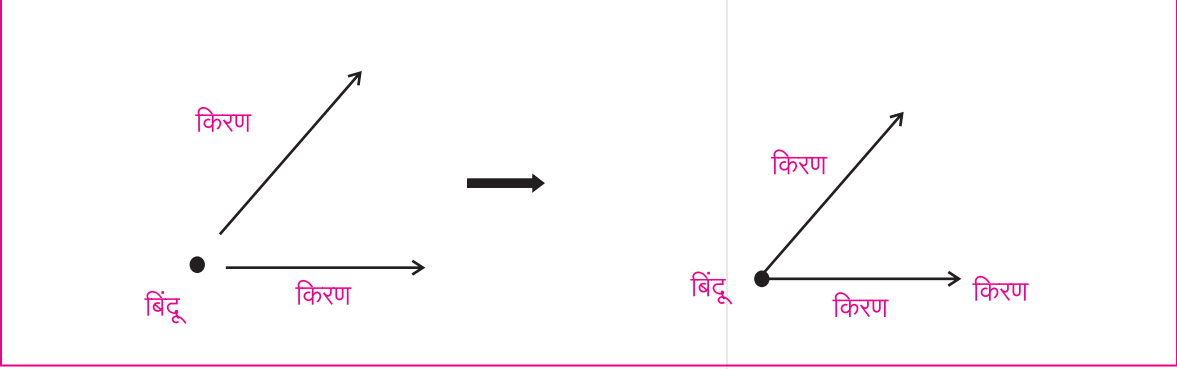
प्रकाशाचे हे किरण पहा.

आपणांस माहित आहे की, किरण कुठून निघतो. परंतु हे किरण कुठे संपतो हे सांगू शकता का ?
नाही, आपण सांगू शकत नाही कारण किरण एका ठिकाणी सुरु होतो आणि पुढे-पुढे जात असतो.

किरण

कोन म्हणजे - एका सामाईक आरंभबिंदू मधून निघणाऱ्या दोन किरणांपासून कोन तयार होतो. कोपरा म्हणजे कोन होय.

सरावसंच - 20

1. म्हणजे लहान ठिपका होय. ○○○○

- 1) बिंदू 2) रेषा 3) रेषाखंड 4) किरण

2. किरण एका ठिकाणी सुरु होतो आणि जात असतो. ○○○○

- 1) मागे 2) पुढे-पुढे 3) कुठेही 4) यापैकी नाही

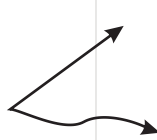
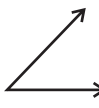
3. खालीलपैकी बिंदू कोणता ? ○○○○

- 1) 0 2) ● 3) = 4) .

4. खालील आकृतीपैकी किरण कोणता आहे ? ○○○○

- 1) 2) 3) 4)

5. खालीलपैकी कोनाची आकृती कोणती ? ○○○○

- 1) 2) 3) 4)

6. एका कोनामध्ये व किरण हे भाग असतात. ○○○○

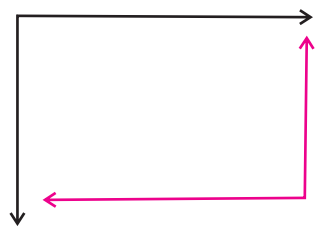
- 1) बिंदू 2) रेषा 3) रेषाखंड 4) कोपरा

7. खालील आकृतीमध्ये किती कोन आहेत ? ○○○○

- 1) 1 2) 2 3) 0 4) यापैकी नाही

8. खालील आकृतीमध्ये किती कोन आहेत ? ○○○○

- 1) 2 2) 4 3) 3 4) यापैकी नाही

9. एका कोनामध्ये किती किरण असतात ? ○○○○

- 1) 1 2) 2 3) 3 4) यापैकी नाही

10. चौकोनामध्ये किती कोन असतात ?

○○○○

- 1) 3 2) 4 3) 5

4) यापैकी नाही

11. त्रिकोणामध्ये किती कोन असतात ?

○○○○

- 1) 1 2) 2 3) 3

4) यापैकी नाही

12. आयतामध्ये किती कोन असतात ?

○○○○

- 1) 4 2) 3 3) 2

4) 1

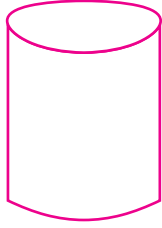
13. आरंभबिंदू मधून निघणाऱ्या दोन किरणांपासून कोन तयार होतो ○○○○.

- 1) सामाईक 2) असामाईक 3) सामाजिक

4) यापैकी नाही

14. खालील आकृतीमध्ये कोन आहे का ?

○○○○

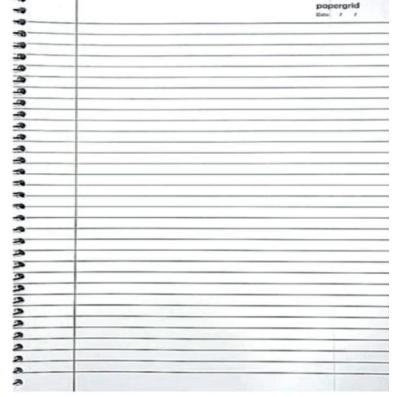

- 1) होय 2) नाही 3) सांगता येत नाही 4) यापैकी नाही

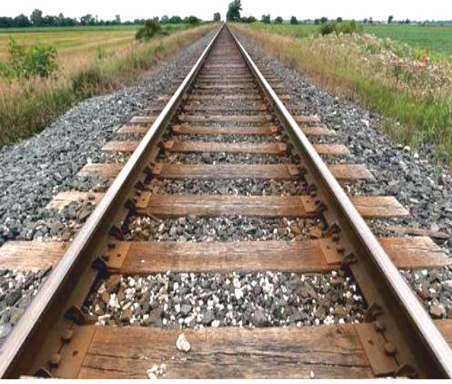
6.3 समांतर व लंब रेषा

समांतर रेषा :

चित्रातील वहीच्या पानातील आडव्या रेषा बघा. सर्व आडव्या रेषा सरळ एकाच दिशेने आणि एक दुसऱ्यापासून समान अंतरावर आहेत.

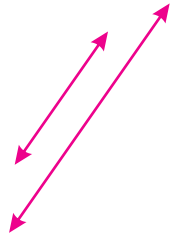

तुम्हाला काय वाटते ? ह्या रेषा कधी मिळतील ?

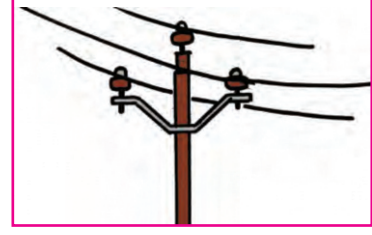
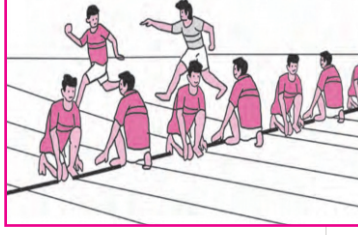
चित्रातील रेल्वे रूळाचे निरीक्षण केल्यावर असे दिसून येते की, रेल्वेचे रूळ एक दुसऱ्यापासून समान अंतरावर आहेत. त्यामुळे ते एकमेकांना कधीच छेदत नाही.

समान अंतरावर व एकमेकांना न छेदणाऱ्या रेषांना 'समांतर रेषा' असे म्हणतात.

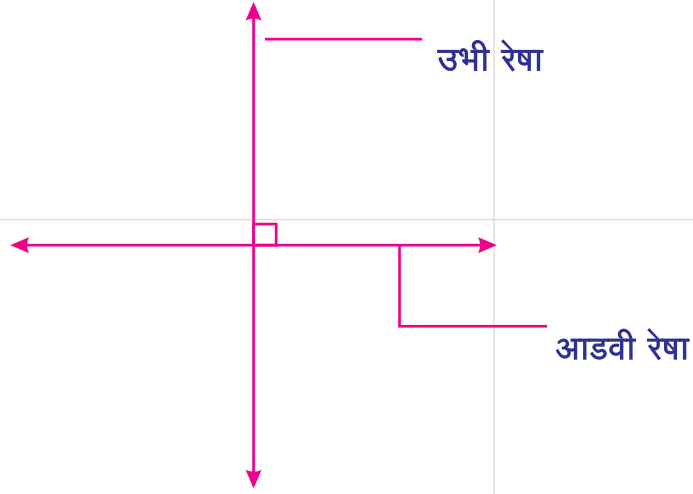

लंब रेषा

खालील चित्र बघा.

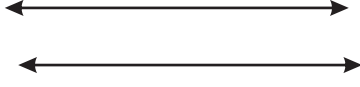
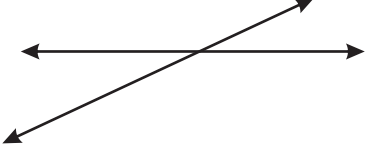
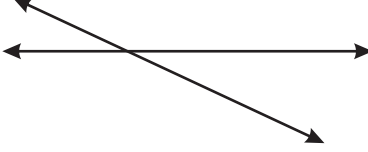

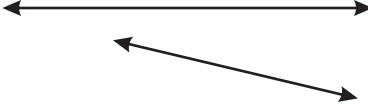
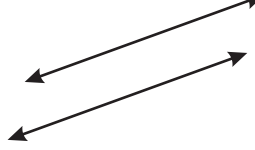

वरील चित्रामध्ये दिसत आहे की, दोन रेषा एकमेकींना छेदत आहेत. सरळ उभी रेषा व आडवी रेषा एका विशिष्ट कोनामध्ये (काटकोन) एकमेकांना छेदतात, तेव्हा ते एकमेकांना लंब असतात.

जेव्हा एकमेकांना छेदणाऱ्या दोन रेषा परस्परांशी काटकोनमध्ये छेदतात, तेव्हा त्या रेषा एकमेकींना लंब आहेत असे म्हणतात.

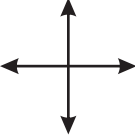

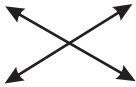
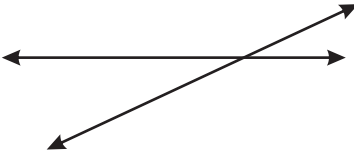
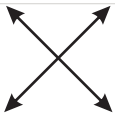
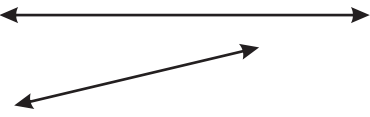
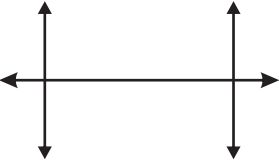
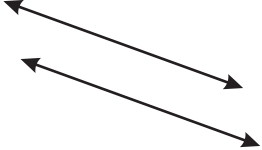
कृती

समांतर रेषा असलेल्या आकृत्या समोर ✓ अशी खूण करा.

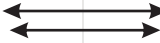
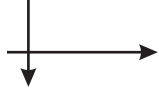
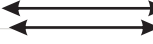
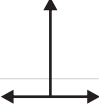
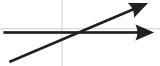

	
	
	
	
	
	
	
	

कृती

लंब रेषा असलेल्या आकृत्या समोर ✓ अशी खूण करा.

सरावसंच - 21

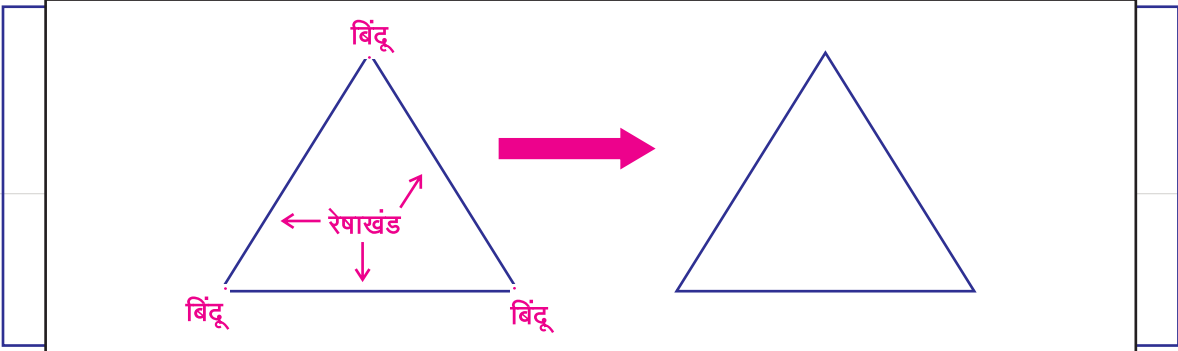
1. ज्या रेषा एकमेकींना कधीच छेदत नाहीत अशा रेषांना काय म्हणतात ? ○○○○
 1) सरळ रेषा 2) आडव्या रेषा 3) समांतर रेषा 4) लंब रेषा
2. जेव्हा एकमेकींना छेदणाऱ्या दोन रेषा परस्परांशी काटकोनामध्ये छेदतात, तेव्हा त्या रेषा एकमेकींना आहेत असे म्हणतात. ○○○○
 1) लांब 2) लंब 3) समांतर 4) यापैकी नाही
3. खालीलपैकी कोणती आकृती समांतर रेषेची आहे ? ○○○○
 1) 2) 3) 4)
4. पुढीलपैकी कोणत्या चिन्हामध्ये समांतर रेषा आहे ? ○○○○
 1) < 2) & 3) × 4) =
5. दोन समांतर रेषा परस्परांना ○○○○
 1) छेदतात 2) छेदत नाही 3) लंब असतात. 4) यापैकी नाही
6. पुढील आकृतीमध्ये लंब रेषा कोणती ? ○○○○
 1) 2) 3) 4)
7. दोन लंब रेषा परस्परांना ○○○○
 1) छेदतात 2) छेदत नाही 3) समांतर असतात 4) यापैकी नाही

6.4 त्रिकोण व चौरस (बाजू व शिरोबिंदू)

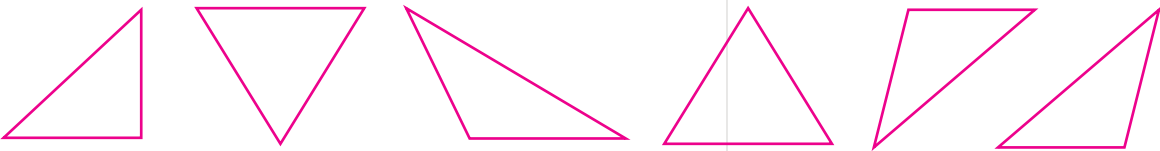
खालील चित्र बघा. कोणता आकार दिसत आहे ?... अगदी बरोबर ! त्रिकोण हा आकार दिसत आहे. त्रिकोणी आकार आपल्या परिसरामध्ये कुठेना कुठे दिसतोच. उदाहरणार्थ वाढदिवसाची टोपी, आईस्क्रीमचा कोन, पिझ्झाचा एक भाग, डोंगर, समोसा, तोरण-पताका इत्यादी.

त्रिकोणी आकार

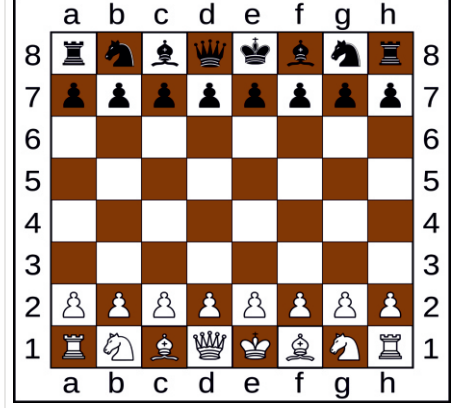
वेगवेगळ्या आकाराचे त्रिकोण

चौरस

तुम्ही बुद्धीबळ खेळ बघितला असेलच...

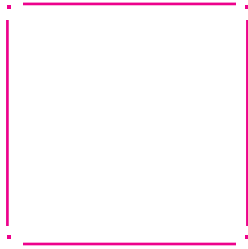
बुद्धीबळ एका चौरस पटावर खेळता जातो. या 8×8 च्या पटावर 64 लहान चौरस असतात. हे तुम्हाला माहीत आहे. त्यातील सर्व चौरस हे समान बाजूच्या लांबीचे असतात.

त्याचप्रमाणे आपल्याला चौरसाची अनेक उदाहरणे आढळतात.

चौरसाची व्याख्या - चार नैकरेषीय बिंदू व समान लांबीच्या बाजूच्या रेषाखंडांनी जोडून तयार होणाऱ्या बंदिस्त आकृतीला चौरस असे म्हणतात.

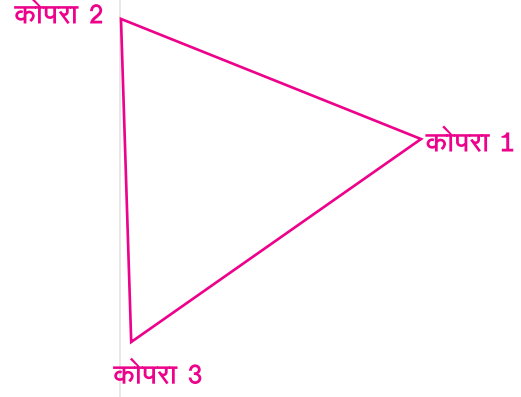
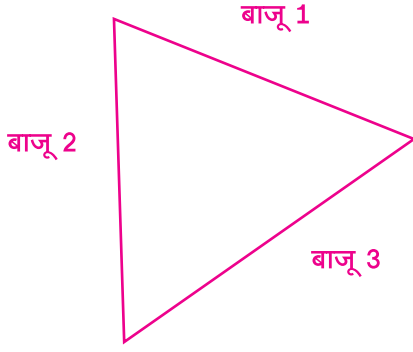

समान लांबी

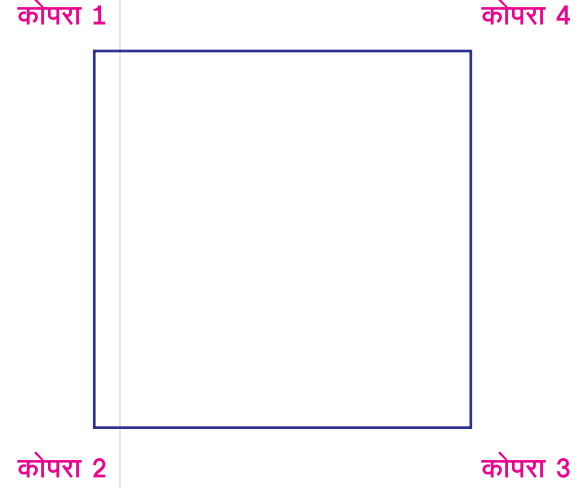
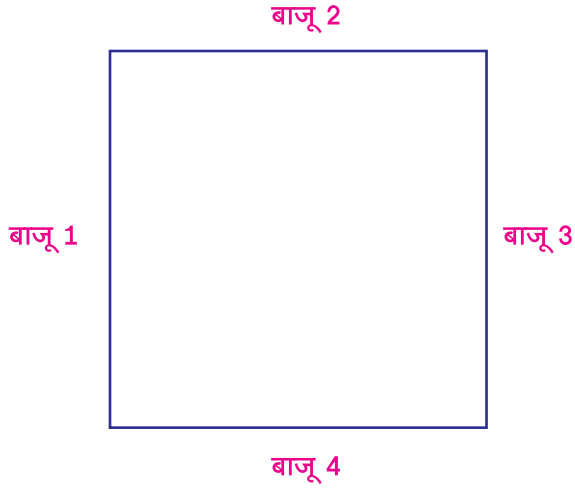

बाजू व कोपरे

त्रिकोणाला तीन बाजू असतात. बाजूची लांबी वेगवेगळी किंवा सारखी असू शकते. त्रिकोणाला तीन कोपरे असतात.

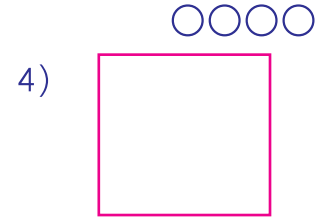
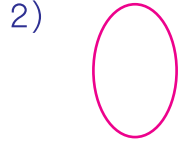

चौरसाला चार बाजू असतात. सर्व बाजूंची लांबी समान असते. चौरसाला एकूण चार कोपरे असतात.

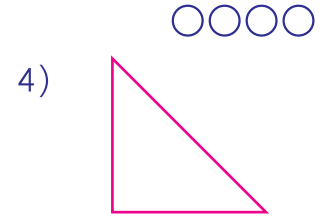
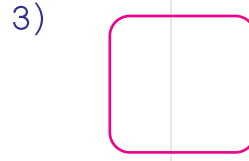
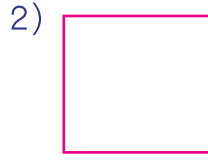

सरावसंच - 22

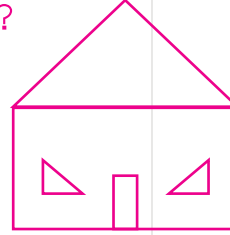
1. खालीलपैकी कोणता आकार त्रिकोणाचा आहे ?

2. खालीलपैकी कोणता आकार चौरसाचा आहे ?

3. खालील आकृतीमध्ये एकूण त्रिकोण किती ?

1) 2

2) 3

3) 4

4) 5

4. कोणत्या आकाराच्या चारही बाजू समान असतात ?

1) चौरस

2) त्रिकोण

3) गोल

4) यापैकी नाही

5. कोणत्या आकारामध्ये चार कोपरे असतात ?

1) त्रिकोण

2) वक्र

3) चौरस

4) यापैकी नाही

6. कोणत्या आकारामध्ये 3 बाजू व 3 कोपरे असतात ?

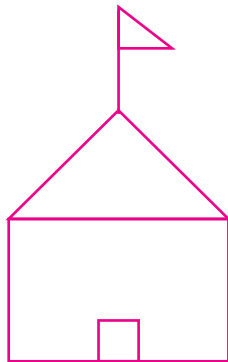
1) चौरस

3) गोल

3) त्रिकोण

4) यापैकी नाही

7. खाली दिलेल्या आकृतीमध्ये किती त्रिकोण व चौकोन आहेत ?

1) 2 त्रिकोण व 2 चौकोन

2) 3 त्रिकोण व 2 चौकोन

3) 2 त्रिकोण व 3 चौकोन

4) 1 त्रिकोण व 1 चौकोन

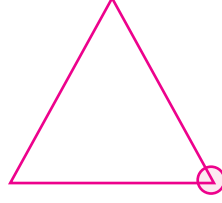
8. कोणते विधान बरोबर आहे ?

○○○○

- 1) त्रिकोणाला तीन बाजू असतात.
- 2) त्रिकोणाला तीन कोपरे असतात.
- 3) चौरसाला सारख्या लांबीच्या चार बाजू व चार कोपरे असतात.
- 4) वरील सर्व

9. चित्रात दाखवलेला भाग कशाचा आहे ?

○○○○

- 1) कोपरा
 - 2) बाजू
 - 3) वक्र
 - 4) यापैकी नाही
10. 'त्रिकोणाच्या बाजू व त्रिकोणाचे कोन यातील फरक किती ?
-
- 1) 6
 - 2) 3
 - 3) 0
 - 4) यापैकी नाही

6.5 वर्तुळ

गोल :

चेंडू गोल असतो हे तुम्हाला माहीत आहे.

चेंडूसारख्या आकाराला गोल म्हणतात.

या गोलाला कडही नाही आणि कोपराही नाही.

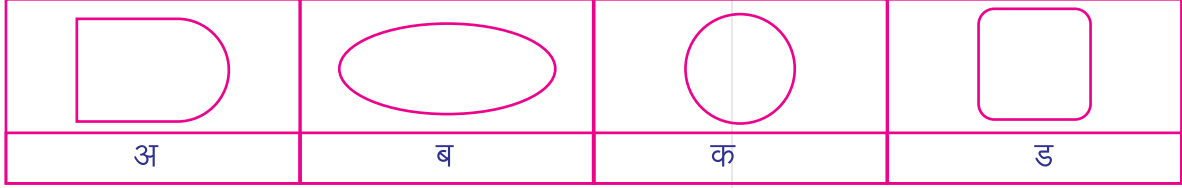
गोलाचा पृष्ठभाग कुठेच सपाट नाही. तो सतत वळत जातो. म्हणून गोलाला फक्त वक्रपृष्ठभाग आहे.

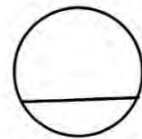
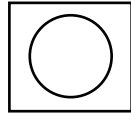
करुन बघ

घसरगुंडीवर गोल ठेवल्यास तो घसरतो व घरंगळतो.

खालीलपैकी गोलाकार आकार कोणता ?

वर्तुळ : वर्तुळकेंद्र, त्रिज्या, व्यास, जीवा

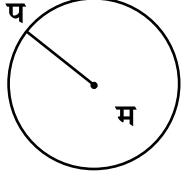
एक वाटी घ्या. वाटी कागदावर ठेवून वाटीच्या कडेने पेन्सिल फिरवा. वाटी बाजूला काढा. कागदावर मिळणारी आकृती वर्तुळ होय अशी दोन-तीन वर्तुळे काढा. वर्तुळाकार कागद कापून घ्या.

यातील एक वर्तुळाकार कागद घेऊन त्याला चित्रात दाखवल्याप्रमाणे घडी घाला. घडीने झालेली रेष पेन्सिलने गिरवा. ही रेष म्हणजे वर्तुळाची जीवा होय.

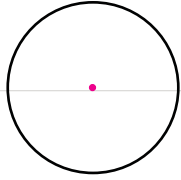
आता दुसऱ्या वर्तुळाकार कागदाचे दोन अर्धे भाग होतील अशी घडी घाला. घडीने दाखवलेली रेष पेन्सिलने गिरवा. ही रेष म्हणजे वर्तुळाचा व्यास असतो.

वर्तुळाचा व्यास ही सुद्धा वर्तुळाची एक जीवा असते.

त्यानंतर कागदाचा पाव भाग होईल अशी आणखी एक घडी घाला.

कंपासच्या सहाय्याने वर्तुळ काढणे

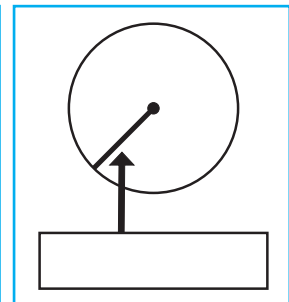
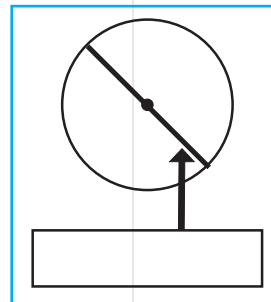
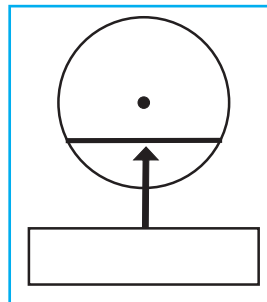
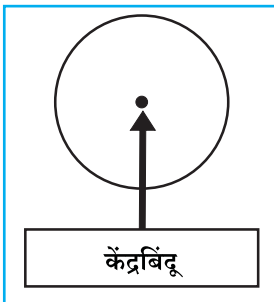
कागदाच्या घड्या उलगडा. मूळचा वर्तुळाकृती कागद दिसेल. घड्यांनी झालेल्या रेघा पेन्सिलने गिरवा. या रेघा एकमेकांना जिथे मिळतात तो बिंदू म्हणजे वर्तुळाचे केंद्र किंवा वर्तुळमध्य असतो.

वर्तुळाच्या मध्यबिंदूला 'म' हे नाव द्या. वर्तुळावर कोठेही 'प' बिंदू द्या. पट्टीने 'मप' ही रेष काढा. 'मप' ही वर्तुळाची त्रिज्या आहे.

एक कागद घ्या. आकृतीत दाखवल्याप्रमाणे कागदाच्या साधारण मध्यावर एक बिंदू घ्या. कंपासचे पोलादी टोक व पेन्सिलचे टोक यामध्ये योग्य अंतर घ्या. कंपासचे पोलादी टोक फिरवून वर्तुळ काढा.

कंपासचे टोक ठेवलेला बिंदू लाल ठिपक्याने दाखवा. आता वर्तुळाकार कागद कापून घेऊन त्याच्या घड्या घालून पूर्वीप्रमाणे दोन व्यास काढा. ते व्यास लाल ठिपक्यावर एकमेकांना मिळतात हे अनुभवा, म्हणजे लाल ठिपका त्या वर्तुळाचे केंद्र किंवा वर्तुळमध्य आहे.

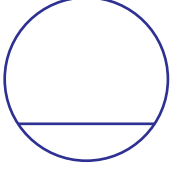
खालील वर्तुळाच्या आकृत्या पाहून बाणाने दाखवलेल्या रेघा, जीवा, व्यास, त्रिज्या यापैकी काय आहेत, हे त्याखालील चौकटीत लिहा.

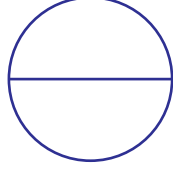
सराव संच - 23

1. खालील कोणत्या वर्तुळामध्ये व्यास दर्शविलेला आहे ?

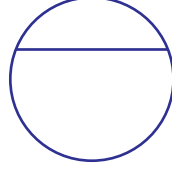
○○○○

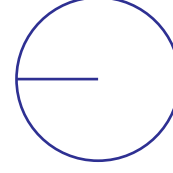
1)

2)

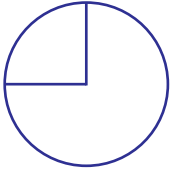
3)

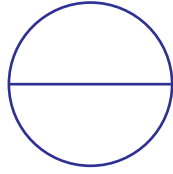
4)

2. खालील वर्तुळापैकी कोणत्या क्रमांकाच्या वर्तुळात त्रिज्या नाही ?

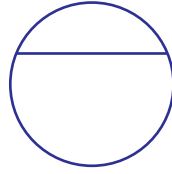
○○○○

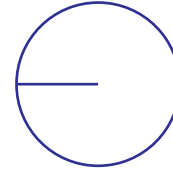
1)

2)

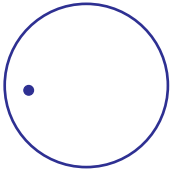
3)

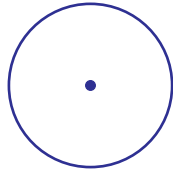
4)

3. केंद्रबिंदू असणारी आकृती कोणती ?

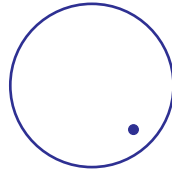
○○○○

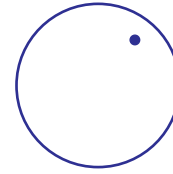
1)

2)

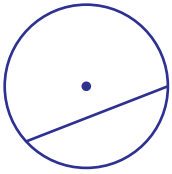
3)

4)

4. खालीलपैकी कोणत्या आकृतीत वर्तुळाची त्रिज्या 2 सें.मी. दाखविली आहे ?

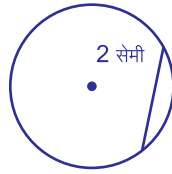
○○○○

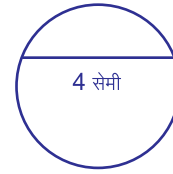
1)

2)

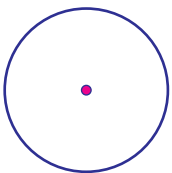
3)

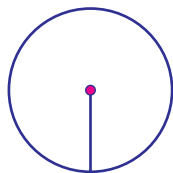
4)

5. खालील आकृतीमधील जीवा असलेली आकृती ओळखा ?

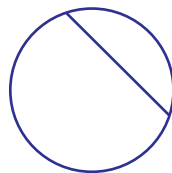
○○○○

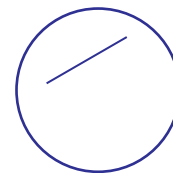
1)

2)

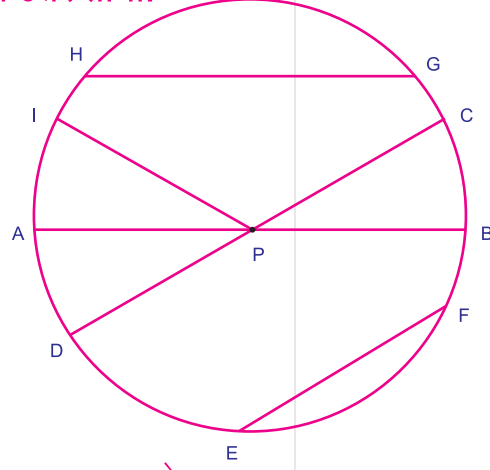

3)

4)

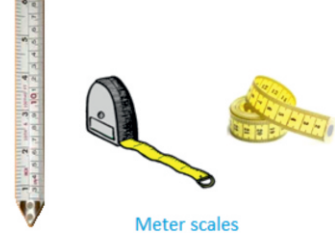
दिलेल्या आकृतीवरून पुढील प्रश्नाची उत्तरे शोधा.

6. वर्तुळाचा केंद्रबिंदू..... हा आहे. ○○○○
 1) A 2) B 3) P 4) I
7. या वर्तुळातील जीवांची संख्या किती ? ○○○○
 1) 4 2) 3 3) 2 4) 1
8. या वर्तुळात त्रिज्या किती आहेत ? ○○○○
 1) 1 2) 3 3) 5 4) 7
9. वर्तुळातील सर्वात मोठी जीवा कोणती ? ○○○○
 1) रेषाखंड GH 2) रेषाखंड CD 3) रेषाखंड IP 4) रेषाखंड EF
10. 'रेषाखंड AB ही सर्वात मोठी जीवा आहे.' हे विधान बरोबर की चूक आहे ? ○○○○
 1) चूक 2) बरोबर 3) यापैकी नाही 4) दोन्हीही

6.6 परिमिती (त्रिकोण, आयत, चौरस व बहुभुजाकृती)

तुम्ही मोजमाप करतांना पाहिले असेलच... कापड घेण्याकरीता गेले असता कापड विकणारा लोखंडी किंवा लाकडापासून बनविलेला एक मीटर रॉड वापरतो. पलंग बनवणारा सुतार मोजमापाकरीता टेप (मीटर पट्टी) वापरतो. कपडे शिवताना टेलर मीटर टेपचा वापर करतो.

Meter scales

कोणत्याही बाबीची लांबी मोजण्यासाठी आपण मोजपट्टी, मीटरपट्टी किंवा फूटपट्टी (टेप) वापर करतो.

परिमिती

खालील चित्र हे फूटबॉलच्या मैदानाचे आहे. तुम्ही जर या मैदानाच्या कडेने एका ठिकाणावरून चालत गेलात आणि त्याच ठिकाणावर परत आलात. म्हणजेच तुम्ही त्या मैदानाची संपूर्ण लांबी चालत पूर्ण केले.

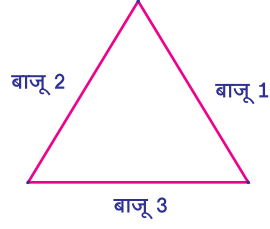

जर आपण एखाद्या आकाराच्या बाजूनेच चालत राहिलो तर प्रवास केलेले एकूण अंतर म्हणजे त्याची परिमिती होय.

शेताला चारही बाजूंनी तारेचे कुंपण घालायचे आहे. त्यासाठी किती लांबीची तार लागेल ते काढायचे असल्यास शेताच्या सर्व बाजूंच्या लांबीची बेरीज करावी लागेल. म्हणजेच परिमिती काढावी लागेल.

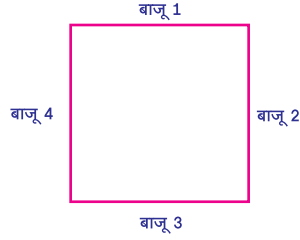

- * त्रिकोणाची परिमिती ही त्रिकोणाच्या तीनही बाजूंच्या लांबीची बेरीज होय.

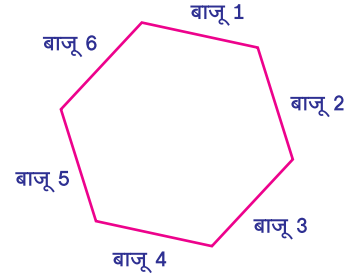
त्रिकोणाची परिमिती =
बाजू 1 + बाजू 2 + बाजू 3

- * चौरसाची परिमिती ही चौरसाच्या चारही बाजूंच्या लांबीची बेरीज होय.

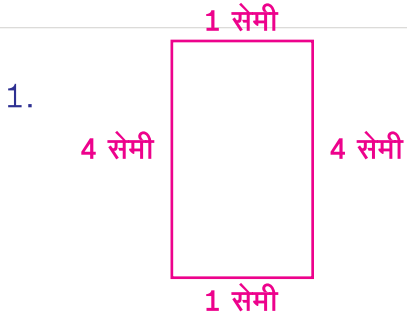

चौरसाची परिमिती =
बाजू 1 + बाजू 2 + बाजू 3 + बाजू 4

- * बहुभुजाकृती आकृतीची परिमिती ही सर्व बाजूंच्या लांबीची बेरीज होय.

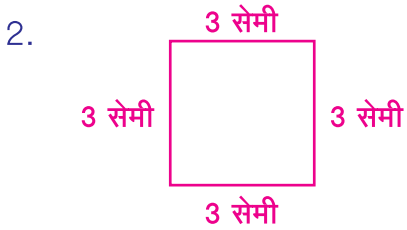
सरावसंच - 24

- 1) 5 2) 10
3) 18 4) 20

परिमिती = सेमी

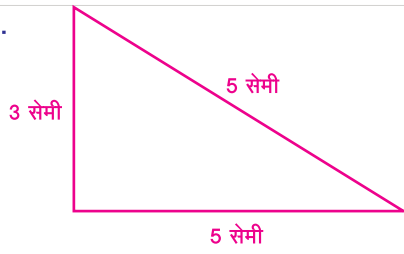

- 1) 10 2) 11
3) 12 4) 13

परिमिती = सेमी

3.

परिमिती = सेमी

1) 9 2) 10

3) 11 4) 13

○○○○

4.

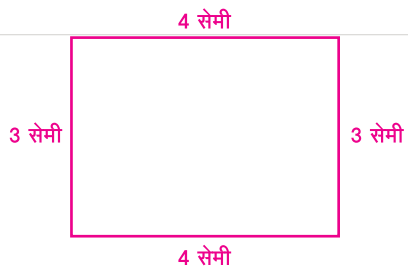
परिमिती = सेमी

1) 10 2) 15

3) 18 4) 20

○○○○

5.

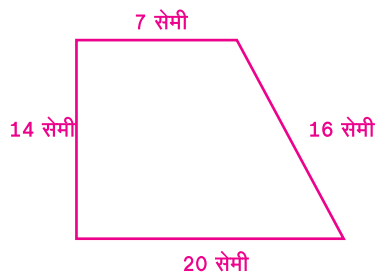
परिमिती = सेमी

1) 12 2) 14

3) 10 4) 16

○○○○

6.

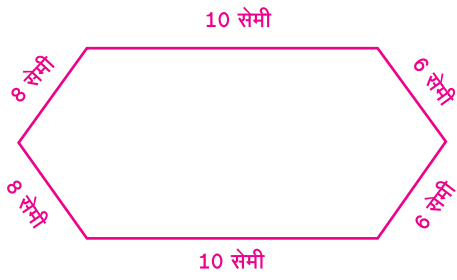
परिमिती = सेमी

1) 57 2) 58

3) 59 4) 60

○○○○

7.

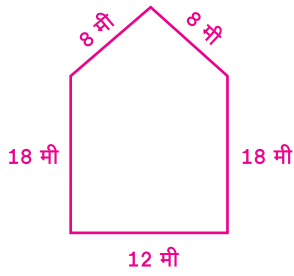

- 1) 45 2) 48
3) 50 4) 52

परिमिती = सेमी

8.

- 1) 60 2) 65
3) 64 4) 66

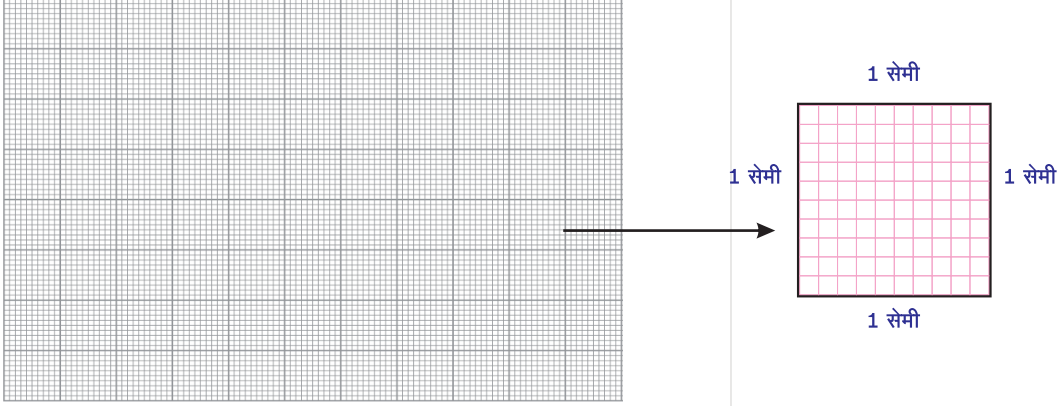

परिमिती = मी

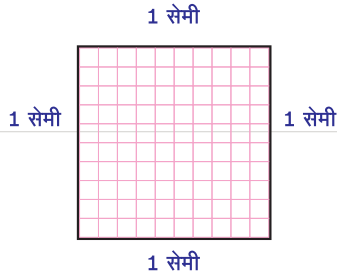
6.7 क्षेत्रफळ : आयत व चौरस

'क्षेत्रफळ' या शब्दाचे वर्णन रेषाखंडांनी बांधलेली जागा म्हणून केले जाऊ शकते. रेखा विभागांनी बांधलेले कोणतेही क्षेत्र आलेख कागद वापरून चांगल्या प्रकारे स्पष्ट केले जाऊ शकते.

उदाहरणार्थ

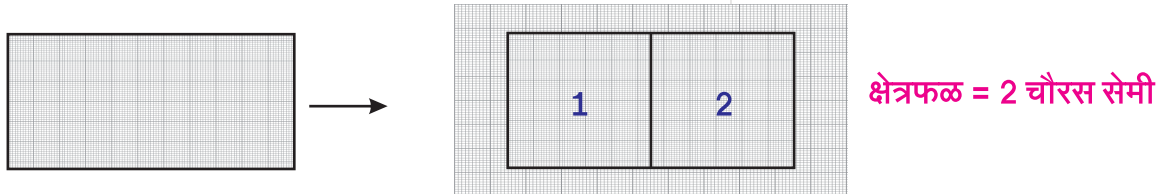
वरील आलेखामधील चौरसाचे मापन केले असता लांबी व रुंदी 1 सेमी येईल. जर आलेखामधील एका चौरसाचे क्षेत्रफळ काढले असता **1 चौरस सेमी** इतके होईल.

क्षेत्रफळ = 1 चौरस सेमी

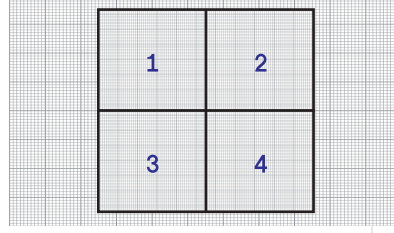
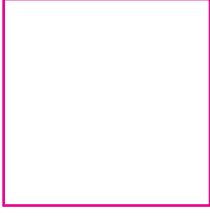
म्हणजेच आलेखामधील एका चौरसाचे क्षेत्रफळ 1 चौरस सेमी आहे. हे लक्षात ठेवा. यावरून वेगवेगळ्या आकाराचे चौरस व आयताचे क्षेत्रफळ काढता येईल.

उदा. 1. खालील आयताचे क्षेत्रफळ काढा.

वरील आकृतीचे कात्रण आलेख कागदावर ठेवा. त्याचे रेखाटन आलेख कागदावर करा. प्रत्येक चौरसाला अनुक्रमांक द्या. शेवटचा अनुक्रमांक हा त्या आकृतीचे क्षेत्रफळ होय.

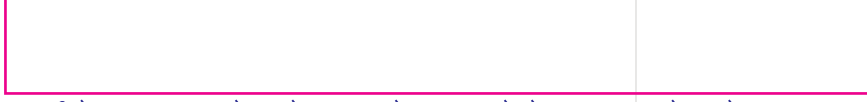
2. खालील चौरसाचे क्षेत्रफळ काढा.

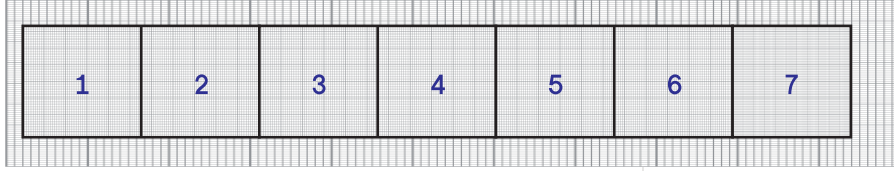
क्षेत्रफळ = 4 चौरस सेमी

वरील आकृतीचे कात्रण आलेख कागदावर ठेवा. त्याचे रेखाटन आलेख कागदावर करा. प्रत्येक चौरसाला अनुक्रमांक द्या. शेवटचा अनुक्रमांक हा त्या आकृतीचे क्षेत्रफळ होय.

3. खालील आयताचे क्षेत्रफळ काढा.

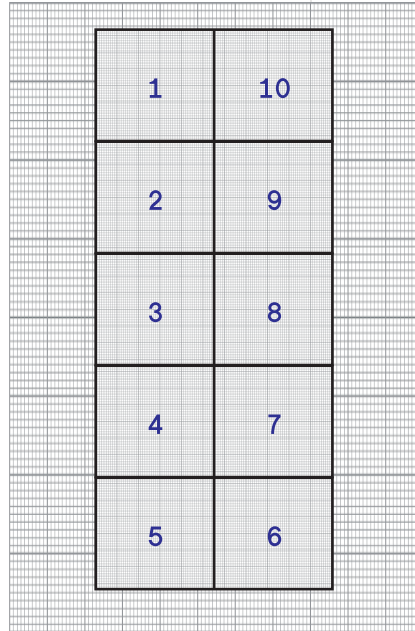
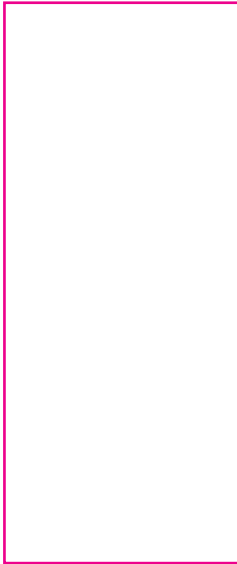

वरील आकृतीचे कात्रण आलेख पेपरावर ठेवा. त्याचे रेखाटन आलेख पेपरावर करा. प्रत्येक चौरसाला अनुक्रमांक द्या. शेवटचा अनुक्रमांक हा त्या आकृतीचे क्षेत्रफळ होय.

क्षेत्रफळ = 7 चौरस सेमी

4. खालील आयताचे क्षेत्रफळ काढा.

क्षेत्रफळ = 10 चौरस सेमी

5. खालील चौरसाचे क्षेत्रफळ काढा.

1	2	3	4
5	6	7	8
9	10	11	12
13	14	15	16

क्षेत्रफळ = 16 चौरस सेमी

सराव संच - 25

- क्षेत्रफळ म्हणजे बांधलेली जागा होय.
- आलेखामधील चौरसाचे मापन केले असता लांबी व रुंदी सेमी येते.
- आलेखामधील एका चौरसाचे क्षेत्रफळ असते.
- खालील आकृतीचे क्षेत्रफळ सांगा.

4.

1	2	3	4
5	6	7	8
9	10	11	12
13	14	15	16
17	18	19	20

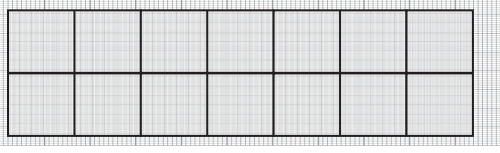
- 8 चौरस सेमी
- 4 चौरस सेमी
- 12 चौरस सेमी
- 20 चौरस सेमी

5.

1	2	3	4
5	6	7	8
9	10	11	12

- 4 चौरस सेमी
- 8 चौरस सेमी
- 12 चौरस सेमी
- 11 चौरस सेमी

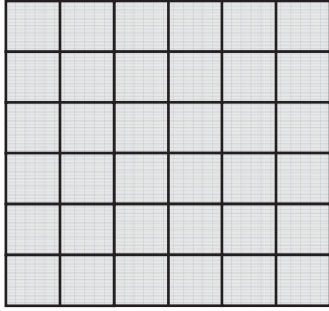
6.

- 1) 14 चौरस सेमी 2) 15 चौरस सेमी
3) 16 चौरस सेमी 4) 18 चौरस सेमी

○○○○

7.

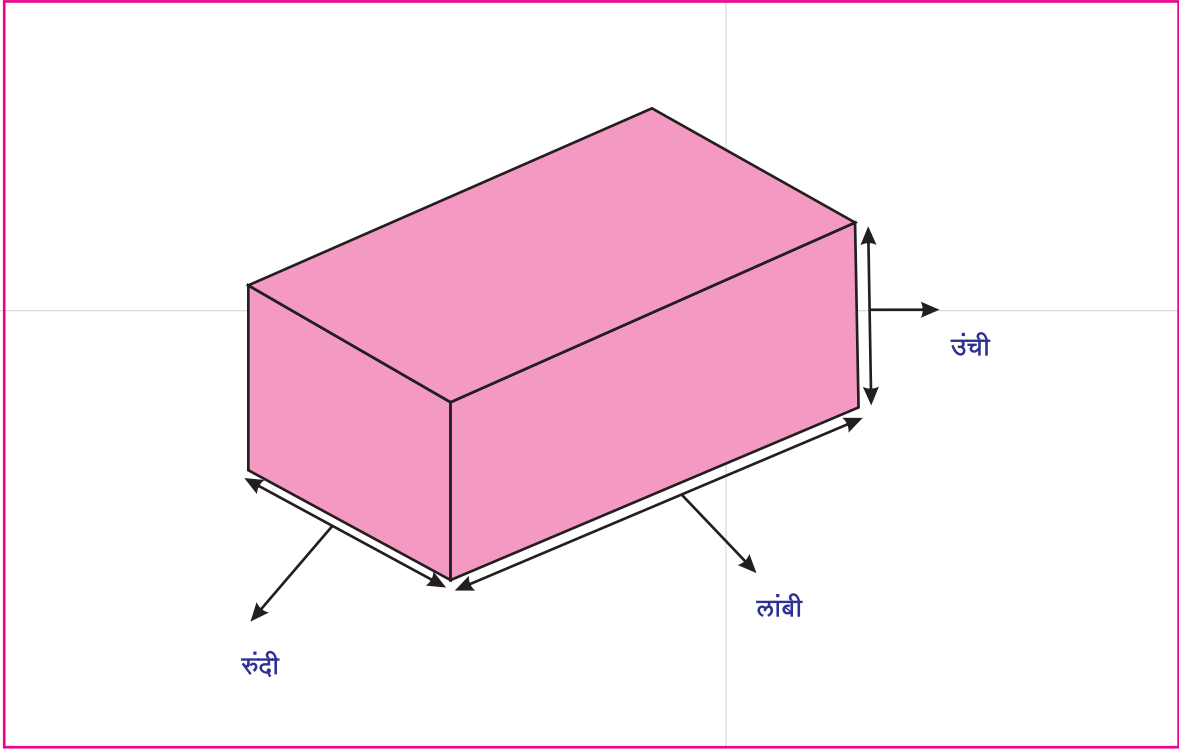

- 1) 35 चौरस सेमी 2) 36 चौरस सेमी
3) 25 चौरस सेमी 4) 26 चौरस सेमी

○○○○

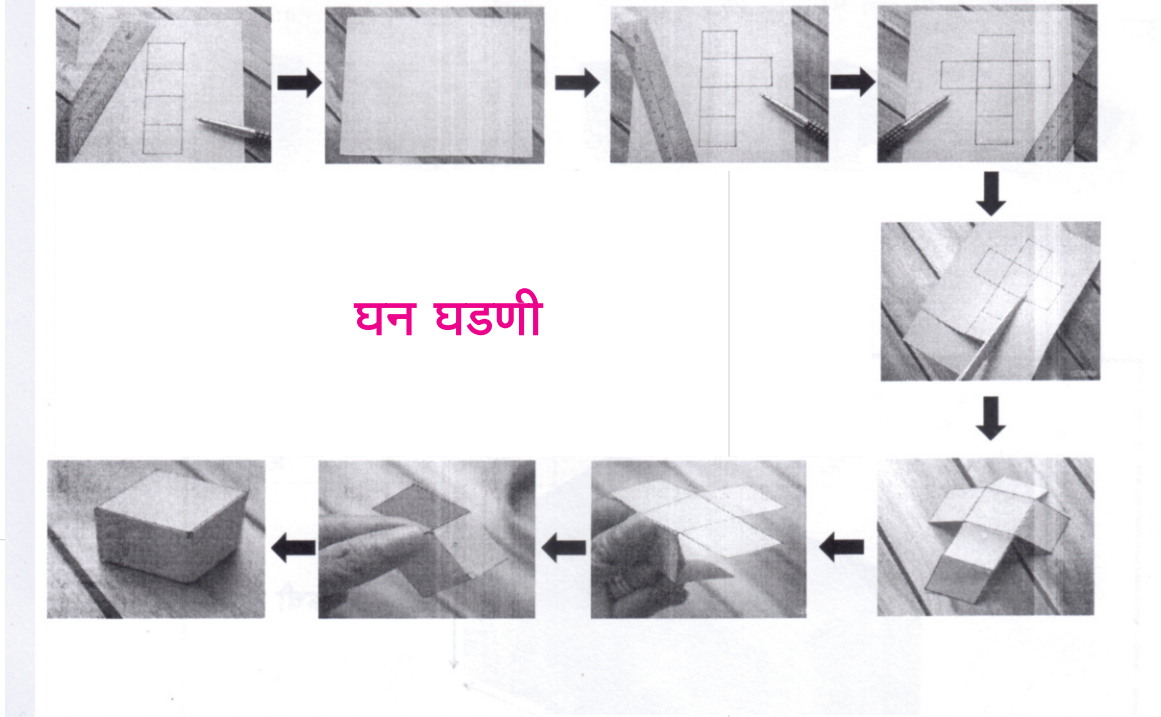
6.8 त्रिमिती वस्तू व घडणी

ज्या वस्तूंना लांबी, रुंदी व उंची असते. म्हणजेच ही तिन्ही मापे मोजता येतात त्यांना त्रिमिती वस्तू असे म्हणतात. उदा. पुस्तक, ग्लास, टेबल, पाण्याची बाटली या त्रिमितीय वस्तू आहेत. तसेच फक्त लांबी व रुंदी असते पण जाडी नसते किंवा जाडी नगण्य असते. अशा वस्तूंना द्विमितीय वस्तू म्हणतात.

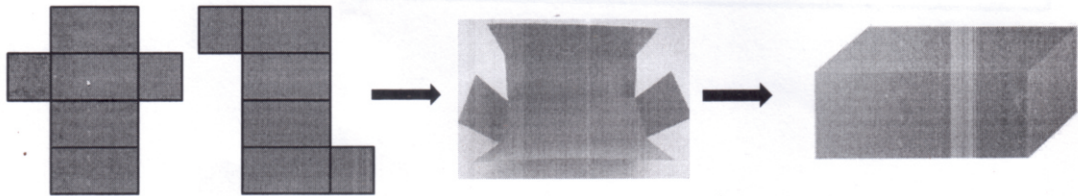

त्रिमिती वस्तू घडण - द्विमितीय आकार घेऊन त्यावरील घड्यांवर दुमडला असता. त्रिमितीय आकार मिळतो. त्या द्विमितीय आकारास मिळालेल्या त्रिमितीय आकाराची घडण असे म्हणतात.

1) घन - चौरसाकार पुढ्यांच्या आराखड्यातील रेषांवर घड्या घालून आपल्याला त्रिमितीय आकाराची वस्तू (खोके) मिळते. या आकाराची सर्व पृष्ठे चौरसाकार असतात. अशा आकाराला घन म्हणतात.

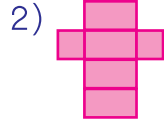
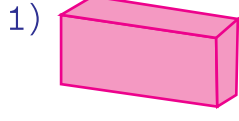

2) इष्टिकाचिती - आयताकार पुढ्यांच्या आराखड्यातील रेषांवर घड्या घालून आपल्याला त्रिमितीय आकाराची वस्तू (खोके) मिळते. ज्या आकाराची सर्व पृष्ठे आयताकार असतात अशा आकाराला इष्टिकाचिती म्हणतात.

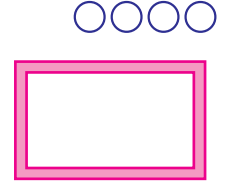

सरावसंच - 26

1. खालीलपैकी त्रिमितीय वस्तू कोणती ?

4)

2. त्रिमितीय वस्तूला लांबी, रुंदी व असते.

1) वजन

2) रंग

3) उंची

4) यापैकी नाही

3. ही त्रिमितीय वस्तू कोणती ?

1) घन

2) इष्टिकाचिती

3) पेंटोमिनो

4) यापैकी नाही

4. ही त्रिमितीय वस्तू कोणती ?

1) पेंटोमिनो

2) इष्टिकाचिती

3) घन

4) यापैकी नाही

5. द्विमितीय वस्तूला व रुंदी असते.

1) उंची

2) रंग

3) लांबी

4) यापैकी नाही

6.9 आकृतिबंध

आकृतिबंध - वेगवेगळे आकार, आकृत्या, संख्या यांची विशिष्ट क्रमाने पुनरावृत्ती होते व त्यातून आकृतिबंध तयार होतो.

अक्षरांमधील आकृतिबंध

* अक्षरांच्या क्रमामध्ये कोणते आकृतिबंध आहेत ते लक्षात घ्या.

वरील आकृतिबंधामध्ये ABC, ABC आकृतीबंध तयार होतो.

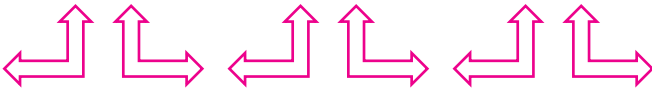
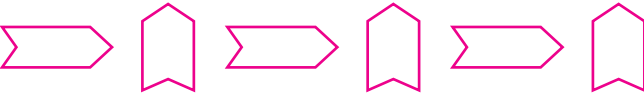
* अक्षरांच्या क्रमामध्ये कोणते आकृतिबंध आहेत ते लक्षात घ्या.

वरील आकृतिबंधामध्ये XXY, XXY आकृतिबंध तयार होतो.

आकृतीमधील आकृतिबंध

खालील आकृतिबंध पाहा. त्यामध्ये कोणता आकृतिबंध आहेत ते चौकटीत लिहा.

संख्येमधील आकृतिबंध

पुढील संख्यामालिका पाहा.

उदाहरण - 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20

वरील संख्येमधील आकृतिबंध मालिकेमध्ये एखाद्या संख्येत 2 मिळवल्यास पुढील संख्या मिळते.

उदाहरण - 99, 88, 77, 66, 55, 44, 33, 22, 11

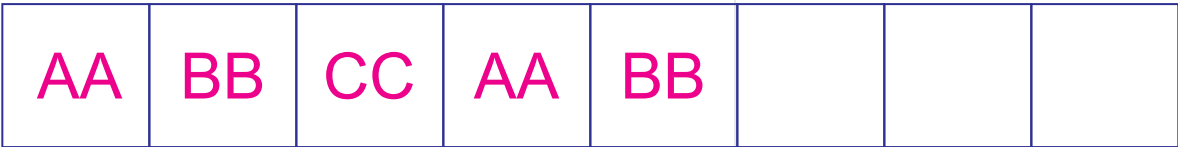
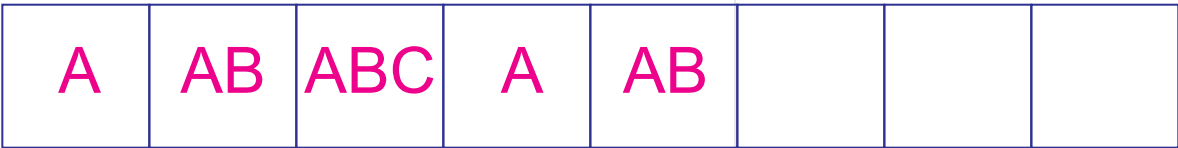
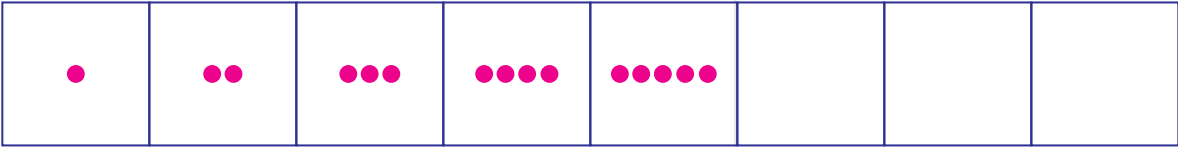
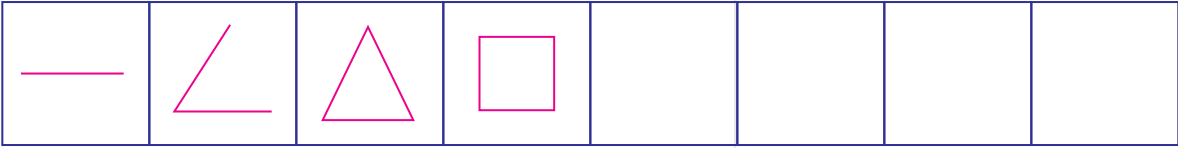
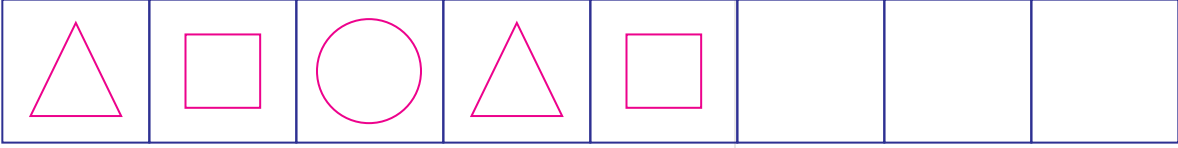
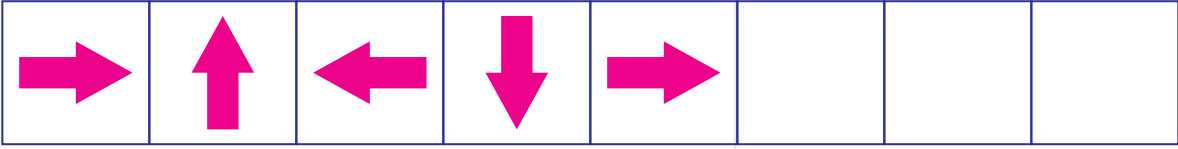
वरील संख्येमधील आकृतिबंध मालिकेमध्ये एखाद्या संख्येत 11 वजा केल्यास पुढील संख्या मिळते.

सराव प्रश्न

खाली दिलेला आकृतिबंध पूर्ण करा.

A	A	O	A	A	O	
*	**	***	*	**	***	
XX	YY	ZZ	XX	YY	ZZ	
\$	@	\$	@	\$	@	
→	↑	→	↑	→	↑	
↔	↕	↔	↕	↔	↕	

खाली दिलेला आकृतिबंध बघा व पूर्ण करा.

सरावसंच - 27

पुढील आकृतिबंध पाहून रिकाम्या जागी येणारा आकृतिबंध शोधा.

1. I P L I P L I P L.....

1) IPL

2) IIL

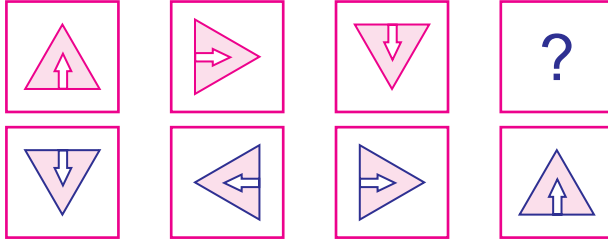
3) LIP

4) PLI

○○○○

2. पुढीलपैकी कोणती आकृती प्रश्नचिन्हाच्या जागी येईल ?

○○○○

1.

2.

3.

4.

दिलेल्या आकृतिबंधात रिकाम्या जागी कोणती संख्या येईल ?

3. 4, 8, 12, 16

1) 20

2) 24

3) 28

4) 32

○○○○

4. 80, 70, 60, 50

1) 50

2) 60

3) 40

4) 50

○○○○

5. 5, 10, 15, 20

1) 35

2) 30

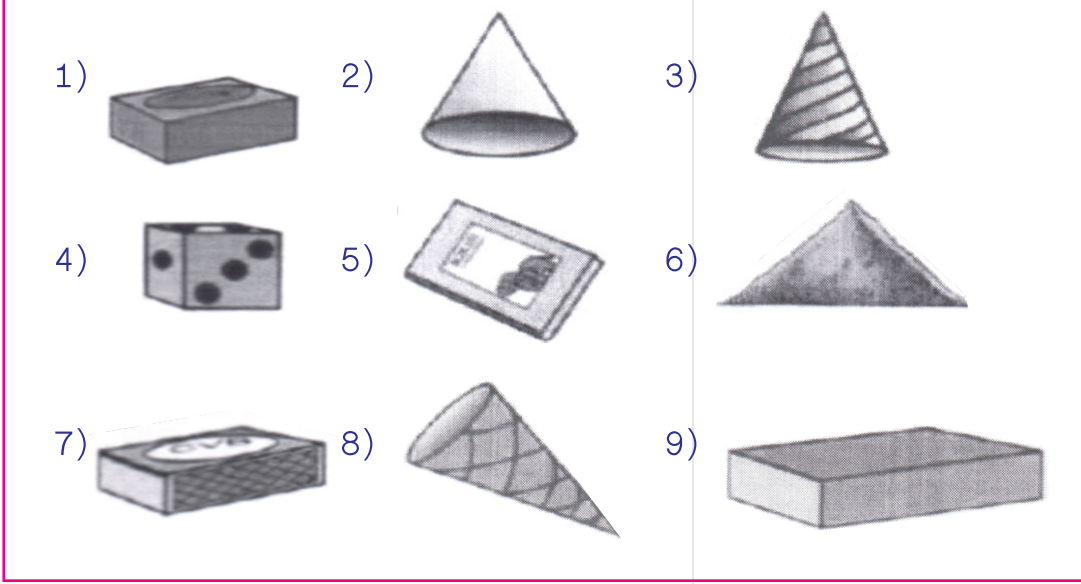
3) 20

4) 25

○○○○

6.10 चिती

खालील चित्रे पहा. त्यांचे दोन गटांत वर्गीकरण करा. चित्रांचे क्रमांक गटांत लिहा.

सपाट पृष्ठभाग – 1, 4, 5, 7, 9

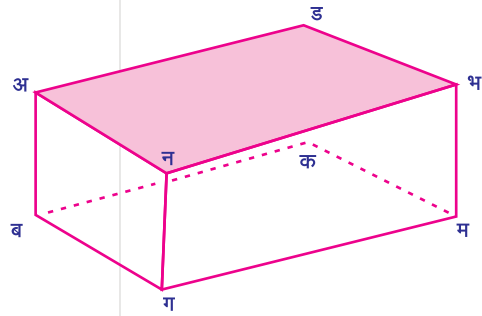
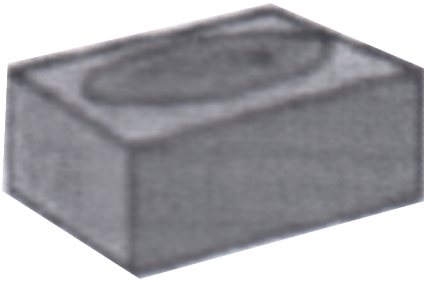
वक्र (गोल) पृष्ठभाग – 2, 3, 6, 8

वरील चित्रामध्ये काही वस्तूंचे पृष्ठभाग गोलाकार आहे, तर काही वस्तूंचे पृष्ठभाग सपाट आहेत.

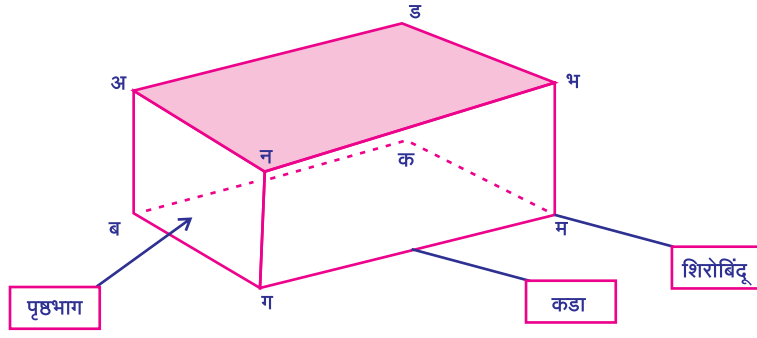
तर आपण सपाट पृष्ठभाग असलेल्या आकाराची माहिती घेऊ.

इष्टिकाचिती

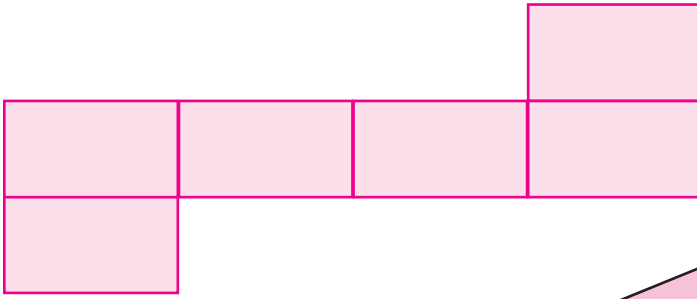
खालील चित्रातील वीट ही इष्टिकाचिती आकाराची आहे.

वरील आकृतीचे नाव इष्टिकाचिती आहे. तिला 8 कोपरे आहेत. या कोपऱ्यांना शिरोबिंदू म्हणतात. म्हणजेच प्रत्येक इष्टिकाचितीला 8 शिरोबिंदू असतात. अ, ब, क, ड, ग, म, भ, न. हे इष्टिकाचितीचे शिरोबिंदू आहेत.

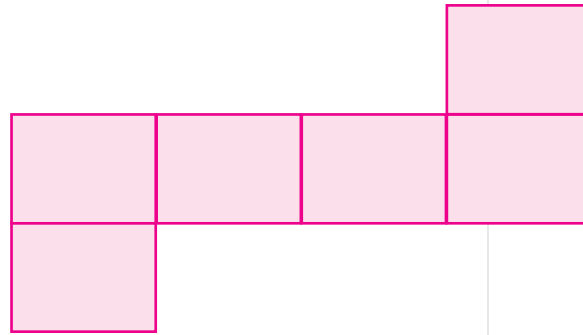
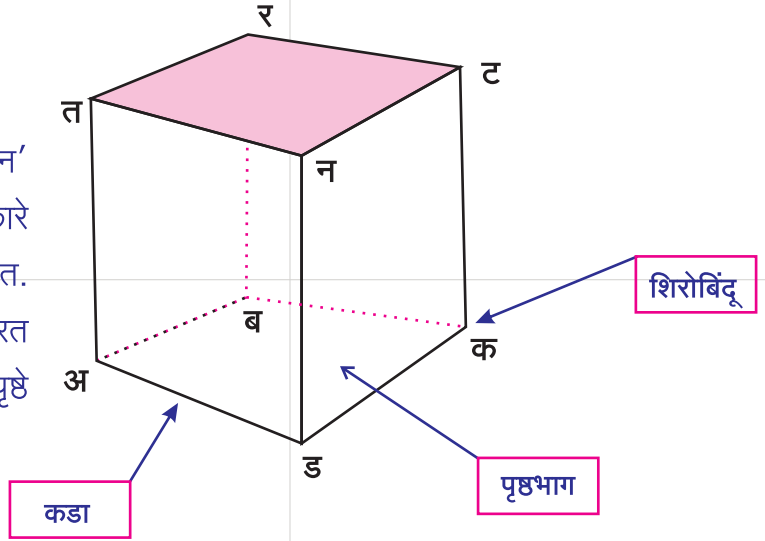

वरील आकृतीत रंगवलेला भाग 'अडभन' इष्टिकाचितीचा पृष्ठभाग किंवा पृष्ठ आहे. अशा प्रकारे प्रत्येक इष्टिकाचितीला एकूण 6 पृष्ठभाग असतात. अडभन, अबकड, गमभन, भमकड, अनगब, बकमग हे इष्टिकाचितीचे सहा पृष्ठभाग आहेत. इष्टिकाचितीची पृष्ठे आयताकृती किंवा चौरसाकृती असतात.

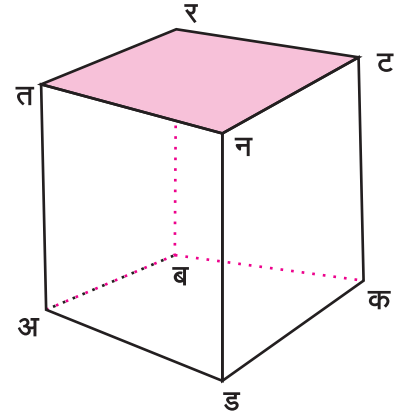
पृष्ठभाग

वरील आकृतीत रंगवलेला भाग 'तरटन' घनाचा पृष्ठभाग किंवा पृष्ठ आहे. अशा प्रकारे प्रत्येक घनाला एकूण 6 पृष्ठभाग असतात. अबकड, अडनत, नटकड, बरटक, अबरत हे घनाचे सहा पृष्ठभाग आहेत. घनाची पृष्ठे चौरसाकृती असतात.

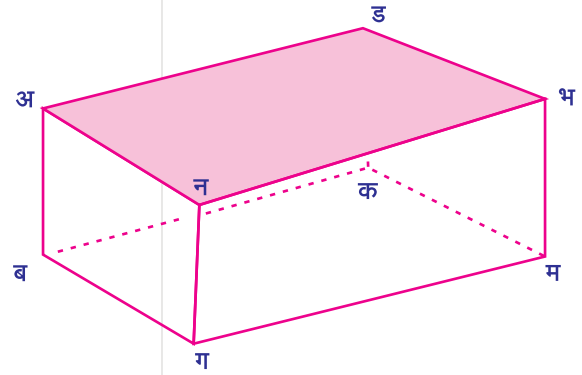

पृष्ठभाग

वरील आकृतीत आडवे व उभे रेषाखंड आहेत. ह्या घनाच्या कडा आहेत. अशा प्रकारच्या घनाला 12 कडा असतात. रट, कट, बर, बक, कड, अड, अब, अत, तर, नत, नड, नट इत्यादी कडा आहेत.

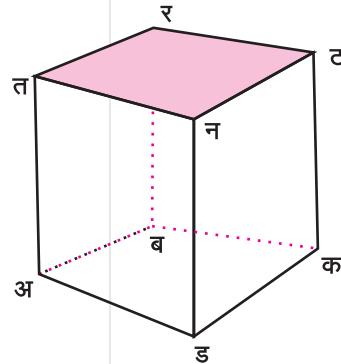
वरील आकृतीत आडवे व उभे रेषाखंड आहेत. या इष्टिकाचितीच्या कडा आहेत. अशा प्रकारच्या इष्टिकाचितीला 12 कडा असतात. बक, कड, अड, गम, मभ, भन, नग, अन, डभ, बग, कम इत्यादी कडा आहेत.

घन

खालील चित्रातील फासा हा घन आकाराचा आहे. त्याचे निरीक्षण करूया.

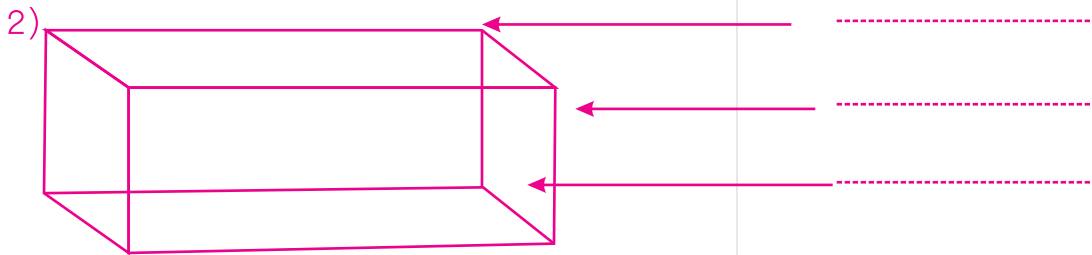
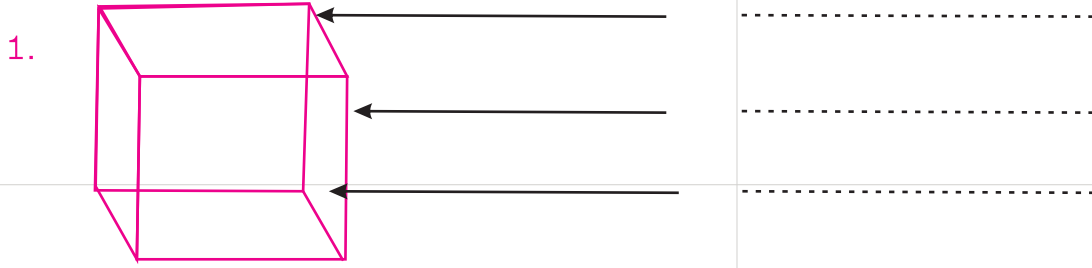
निरीक्षण करा.

वरील आकृतीचे नाव घन आहे. तिला 8 कोपरे आहेत. या कोपऱ्यांना शिरोबिंदू म्हणतात. म्हणजेच प्रत्येक घनाला 8 शिरोबिंदू असतात. अ, ब, क, ड, त, र, न, ट हे घनाचे शिरोबिंदू आहेत.

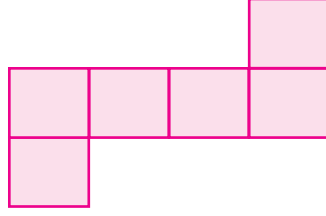
सरावसंच - 28

1. घनाचे सर्व पृष्ठभाग आकाराचे असतात. ○○○○
1) आयाताकार 2) त्रिकोणी 3) चौरस 4) गोल
2. इष्टिकाचितीचे पृष्ठभाग चौरस व आकाराचे असतात. ○○○○
1) गोल 2) आयाताकार 3) त्रिकोणी 4) चौरस
3. खालीलपैकी घन चिती कोणती ? ○○○○
1) फासा 2) कपाट 3) कंपास 4) यापैकी नाही
4. खालीलपैकी कोणती वस्तू इष्टिकाचिती नाही ? ○○○○
1) कंपास 2) फासा 3) कपाट 4) मोबाईल
5. घनाला शिरोबिंदू असतात. हे विधान चूक आहे की बरोबर ? ○○○○
1) चूक 2) बरोबर 3) यापैकी नाही 4) दोन्ही
6. रिकाम्या जागा भरा.

7. खालील पृष्ठभाग कोणत्या चितीचे आहे ?

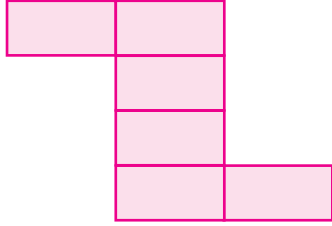
○○○○

- 1) इष्टिकाचिती 2) घन 3) यापैकी नाही 4) चौरस

8. खालील पृष्ठभाग कोणत्या चितीचे आहे ?

○○○○

- 1) घन 2) इष्टिकाचिती 3) यापैकी नाही 4) आयत

6.11 चित्ररूप माहितीचे संकलन

व्यवहारात एखाद्या बाबीसंबंधी संख्याच्या रूपात माहिती गोळा केली जाते. ही माहिती चित्ररूपात दाखवली, तर ती सहज समजते. तुलना करणे सोपे जाते. अशा प्रकारे दाखवलेल्या चित्ररूप माहितीला चित्रालेख असे म्हणतात.

सरावसंच - 29

पुढील तक्त्यातील माहिती समजून घेऊन त्या खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

1. एका गावातील लोकांनी पूरग्रस्तांसाठी मदत जमा केली त्याचा चित्ररूप तक्ता.

मदतीचे स्वरूप	मदत करणारी कुटुंबे
औषधे	
खाद्यपदार्थ	
कपडे	
इतर	

प्रमाण : म्हणजे 20 कुटुंबे

1. किती कुटुंबांनी मदत म्हणून औषधे दिली ? ○○○○
1) 20 2) 30 3) 40 4) 60
2. कोणत्या स्वरूपातील मदत करणारी कुटुंबे सर्वात जास्त आहेत ? ○○○○
1) औषधे 2) खाद्यपदार्थ 3) कपडे 4) इतर
3. कोणत्या स्वरूपातील मदत करणारी कुटुंबे सर्वात कमी आहेत ? ○○○○
1) खाद्यपदार्थ 2) औषधे 3) इतर 4) कपडे

2. एका खेड्यातील 160 घरांमध्ये स्वयंपाकासाठी कोणते इंधन वापरतात, त्याच्या माहितीचा तक्ता.

इंधन	इंधन वापरणारी घरे
गॅस	
केरोसिन	
लाकूड	
गोबरगॅस	

प्रमाण : म्हणजे 10 घरे

- कोणत्या प्रकारचे इंधन वापरणारी घरे सर्वाधिक आहेत ? ○○○○
 - गॅस
 - केरोसिन
 - लाकूड
 - गोबरगॅस
- गोबरगॅस वापरणारी घरे किती ? ○○○○
 - 20
 - 30
 - 40
 - 50
- गॅस वापरणारी घरे किती ? ○○○○
 - 40
 - 50
 - 60
 - 70
- लाकूड वापरणारी घरे किती ? ○○○○
 - 5
 - 10
 - 15
 - 20
- केरोसिन वापरणारी घरे किती ? ○○○○
 - 70
 - 80
 - 90
 - 100

3. एका गावातील शेतकरी शेतात कोणते पीक घेतात याची माहिती देणारा तक्ता.

पीक	शेतकरी
ज्वारी	
कडधान्य	
भाजीपाला	
इतर	

प्रमाण : म्हणजे 10 शेतकरी

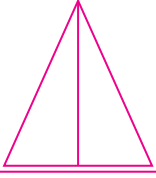
- ज्वारी पिकवणाऱ्या शेतकऱ्यांची संख्या किती ? 1) 20 2) 30 3) 40 4) 50 5) 60
- कोणते पीक घेणारे शेतकरी सर्वात कमी आहेत ? 1) ज्वारी 2) कडधान्य 3) भाजीपाला 4) इतर
- भाजीपाला पिकवणारे शेतकरी कडधान्ये पिकवणाऱ्या शेतकऱ्यांपेक्षा कितीने जास्त आहेत ? 1) 10 2) 20 3) 30 4) 40 5) 50
- कडधान्ये पिकवणाऱ्या शेतकऱ्यांची संख्या किती ? 1) 10 2) 30 3) 20 4) 40

घटक 7 : सममिती

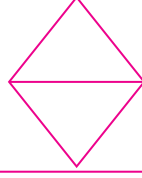
7.1 सममित व असममित

शिक्षकांसाठी सूचना : 'सममिती' या घटकाची ओळख शिक्षकांनी पाठ्यपुस्तकांतील घटकांच्या आधारे विद्यार्थ्यांना करून द्यावी.

खाली दिलेल्या आकृत्या सममित आहेत की असममित आहेत ते ओळख व बरोबर पर्यायाला ✓ खूण कर.

Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

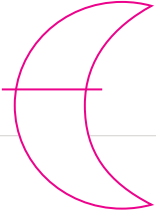
Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

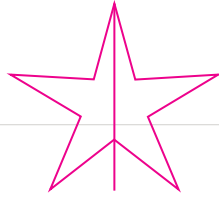
Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

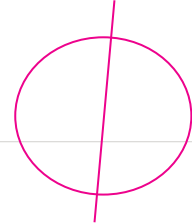
Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

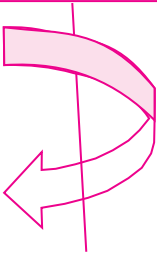
Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

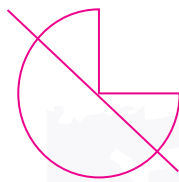
Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

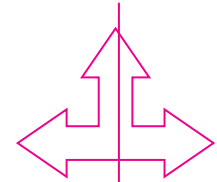
Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

Symmetrical सममित	☐
Not symmetrical असममित	☐

सरावसंच - 30

1. खालीलपैकी कोणते मुळाक्षर असममित आहे ?

○○○○

- 1) U 2) V 3) R 4) D

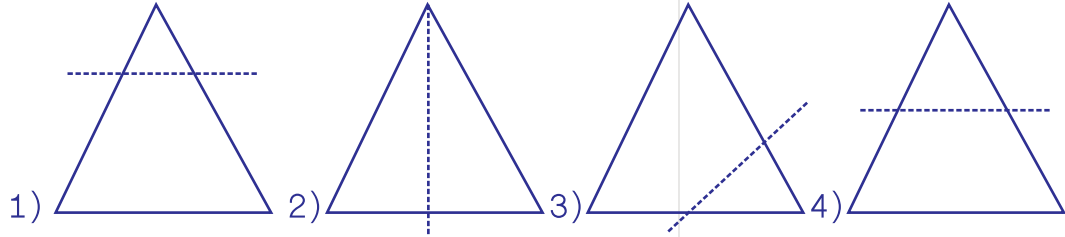
2. खालीलपैकी कोणते मुळाक्षर सममित आहे ?

○○○○

- 1) G 2) N 3) J 4) H

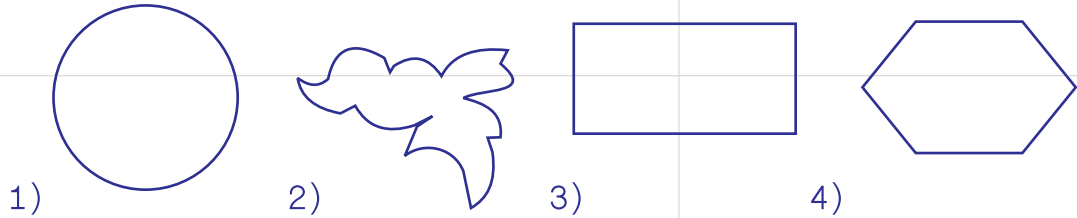
3. खालीलपैकी सममित आकृती कोणती ?

○○○○

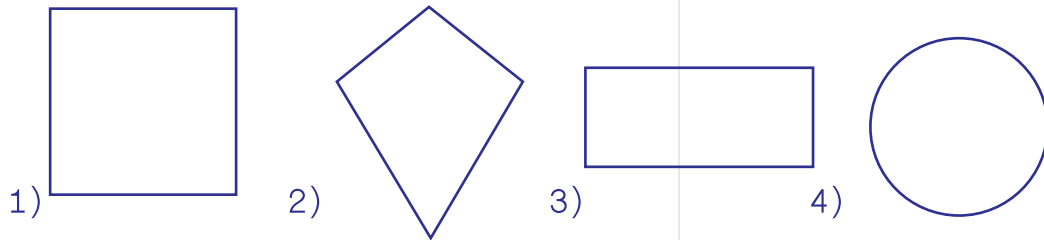
4. खालीलपैकी कोणती आकृती सममित नाही ?

○○○○

5. खालीलपैकी कोणती आकृती फक्त एकाच रेषेसंदर्भात सममित दाखवता येईल ?

○○○○

विभाग II : गणित : उत्तरसूची

घटक 1 : संख्याज्ञान

1.1 तीन व चार अंकी संख्याचे वाचन व लेखन

सरावसंच - 1

1. 1) ●○○○ 2) ○○○● 3) ○○●○ 4) ○○○● 5) ○●○○
2. 1) ○○○● 2) ○●○○ 3) ○○●○ 4) ○○○● 5) ○○●○

1.2 लहान मोठ्या संख्यांची ओळख

सरावसंच - 2

1. 1) ●○○○ 2) ○○●○ 3) ●○○○ 4) ○○●○ 5) ○○○●

1.3 संख्यांचा चढता व उतरता क्रम

सरावसंच - 3

1. 1) ○○○● 2) ○○●○ 3) ○●○○ 4) ●○○○ 5) ○○○●

1.4 मोठ्यात मोठी व लहानात लहान संख्या तयार करणे.

सरावसंच - 4

1. 1) ○●○○ 2) ○●○○ 3) ○○●○
2. 1) ○○○● 2) ○○●○

1.5 स्थानिक किंमत व विस्तारीत रूप

सरावसंच - 5

1. 1) ○○●○ 2) ●○○○ 3) ○○●○ 4) ○○○● 5) ○●○○

1.6 सम व विषम संख्या

सरावसंच - 6

1. 1) ○○●○ 2) ○●○○ 3) ○●○○ 4) ○○●○ 5) ○●○○

सरावसंच - 7

1. 1) ○○○● 2) ○○●○ 3) ○○○●
2. 1) ○○●○ 2) ●○○○ 3) ○○○●
3. 1) ●○○○ 2) ○●○○
4. 1) ○○●○ 2) ○○○●
5. 1) ○○○● 2) ●○○○
6. 1) ○○○● 2) ●○○○

7. 1) ○●○○ 2) ○○●○ 3) ○○●○
8. 1) ○○○● 2) ●○○○
9. 1) ●○○○ 2) ○○○●
10. 1) ○○○● 2) ●○○○
11. 1) ○●○○ 2) ●○○○ 3) ○●○○ 4) ○○○●
12. 1) ○●○○ 2) ○○●○ 3) ○○○●
13. 1) ○○●○ 2) ○●○○ 3) ●○○○

घटक 2 : संख्यांवरील क्रिया

2.1 बेरीज : सरावसंच - 8

- 1) ○○●○ 2) ●○○○ 3) ○●○○ 4) ○○○● 5) ○○○●
- 6) ○●○○ 7) ○○●○

2.2 वजाबाकी : सरावसंच - 9

- 1) ●○○○ 2) ○○○● 3) ○○●○ 4) ●○○○ 5) ○○○●
- 6) ●○○○ 7) ○●○○

2.3 गुणाकार : सरावसंच - 10

- 1) ●○○○ 2) ○○●○ 3) ●○○○ 4) ○●○○ 5) ○○●○
- 6) ●○○○ 7) ●○○○ 8) ○○●○ 9) ○●○○ 10) ●○○○
- 11) ○○○● 12) ○●○○

2.4 भागाकार : सरावसंच - 11

- 1) ○○○● 2) ○○○● 3) ○○●○ 4) ○○●○ 5) ○○○●
- 6) ●○○○ 7) ○○○● 8) ○○●○ 9) ○○○●

घटक 3 : अपूर्णांक

सरावसंच - 12

- 1) ○○●○ 2) ○●○○ 3) ○●○○ 4) ○●○○ 5) ○●○○
- 6) ○○●○ 7) ○●○○ 8) ○○○● 9) ●○○○ 10) ○●○○
- 11) ○○●○ 12) ○●○○

घटक 4 : मापन

4.1 दशमान परिमाणे

सरावसंच - 13

- 1) ○●○○ 2) ○○●○ 3) ○●○○ 4) ○●○○ 5) ○○●○
6) ○○●○ 7) ●○○○ 8) ○○○● 9) ○○●○ 10) ○●○○

4.2 कालमापन

सरावसंच - 14

- 1) ○●○○ 2) ○●○○ 3) ○○○● 4) ○●○○ 5) ○○●○
6) ○○●○

4.3 दिनदर्शिका

सरावसंच - 15

- 1) ○○●○ 2) ○●○○ 3) ○○○● 4) ○●○○ 5) ○○●○
6) ○○●○

घटक 5 : व्यावहारिक गणित

5.1 नाणी व नोटा

सरावसंच - 16

- 1) ○○○● 2) ●○○○ 3) ○●○○ 4) ○●○○ 5) ○○●○
6) ○○●○ 7) ○○●○

5.2 नफा व तोटा

सरावसंच - 17

- 1) ○●○○ 2) ●○○○ 3) ○●○○ 4) ○○○● 5) ●○○○

5.3 बँकेची ओळख

सरावसंच - 18

- 1) ●○○○ 2) ○○●○ 3) ○●○○ 4) ○○●○ 5) ○○○●

घटक 6 : भूमिती

6.1 भौमितीक आकार

सरावसंच - 19

- 1) ○●○○ 2) ○●○○ 3) ●○○○ 4) ○○○● 5) ○○●○
6) ○○●○

6.2 कोन

सरावसंच - 20

- 1) ●○○○ 2) ○●○○ 3) ○○○● 4) ○○○● 5) ○○○●

- 6) ●○○○ 7) ○○●○ 8) ●○○○ 9) ○●○○ 10) ○●○○
 11) ○○●○ 12) ●○○○ 13) ●○○○ 14) ○●○○

6.3 समांतर व लंबरेषा

सरावसंच - 21

- 1) ○○●○ 2) ○●○○ 3) ○○●○ 4) ○○○● 5) ○●○○
 6) ○●○○ 7) ●○○○

6.4 त्रिकोण व चौरस (बाजू व शिरोबिंदू)

सरावसंच - 22

- 1) ○○●○ 2) ○●○○ 3) ○●○○ 4) ●○○○ 5) ○○●○
 6) ○○●○ 7) ●○○○ 8) ○○○● 9) ●○○○ 10) ○○●○

6.5 वर्तुळ

सरावसंच - 23

- 1) ○●○○ 2) ○○●○ 3) ○●○○ 4) ○●○○ 5) ○○●○
 6) ○○●○ 7) ●○○○ 8) ○○●○ 9) ○●○○ 10) ○●○○

6.6 परिमिती (त्रिकोण, आयत, चौरस व बहुभुजाकृती)

सरावसंच - 24

- 1) ○●○○ 2) ○○●○ 3) ○○○● 4) ○○●○ 5) ○●○○
 6) ●○○○ 7) ○●○○ 8) ○○●○

6.7 क्षेत्रफळ : आयत व चौरस

सरावसंच - 25

- 1) ●○○○ 2) ○○○● 3) ○○●○ 4) ○○○● 5) ○○●○
 6) ●○○○ 7) ○●○○

6.8 त्रिमिती वस्तू व घडणी

सरावसंच - 26

- 1) ●○○○ 2) ○○●○ 3) ●○○○ 4) ○●○○ 5) ○○●○

6.9 आकृतिबंध

सरावसंच - 27

- 1) ●○○○ 2) ○●○○ 3) ●○○○ 4) ○○●○ 5) ○○○●

6.10 चिती

सरावसंच - 28

- 1) ○○●○ 2) ○●○○ 3) ●○○○ 4)○●○○ 5) ○●○○
6) 1) शिरोबिंदू, कडा, पृष्ठभाग 2) शिरोबिंदू, कडा, पृष्ठभाग 7)○●○○ 8) ○●○○

6.11 चित्रमय माहितीचे संकलन

सरावसंच - 29

- प्रश्न 1 : 1) ○○○● 2) ○●○○ 3) ○○○●
प्रश्न 2 : 1) ○●○○ 2) ○●○○ 3) ●○○○ 4)○○○○● 5) ●○○○
प्रश्न 3 : 1) ○●○○ 2) ○●○○ 3) ○●○○ 4)○○●○

घटक : 7 सममिती

7.1 सममित व असममित

सरावसंच - 30

- प्रश्न 1 : 1) ○○●○ 2) ○○○● 3)○●○○ 4)○●○○ 5) ○●○○

शिक्षण विभाग (प्राथमिक) जिल्हा परिषद अहमदनगर

नवोदय व पूर्व उच्च प्राथमिक शिष्यवृत्ती पूर्वतयारी परीक्षा (इ. 3 री)

नमुना प्रश्नपत्रिका क्र. 1

पेपर क्र. 1

विषय : प्रथम भाषा (मराठी) व गणित

एकूण गुण : 150

- : सूचना :-

- 1) प्रश्नपत्रिकेतील विभाग I मध्ये 1 ते 25 प्रश्न मराठीचे आणि विभाग II मध्ये 26 ते 75 प्रश्न गणिताचे आहेत.
- 2) उत्तरपत्रिकेत प्रश्नक्रमांकासमोर उत्तराचा योग्य पर्याय छायांकित करताना काळ्या/निळ्या रंगाच्या बॉलपेनचाच वापर करावा.
- 3) उत्तरपत्रिका तपासणी संगणकीय असल्याने उत्तरपत्रिकेस घडी घालू नये, स्टेपल करू नये व खाडाखोड करू नये.
- 4) एकापेक्षा अधिक रंगविलेली वर्तुळे ग्राह्य धरली जाणार नाहीत.

योग्य पध्दत ○●○○○

अयोग्य पध्दत ⊗⊗⊙⊙

विभाग I : प्रथम भाषा (मराठी)

प्रश्न 25, गुण 50

प्र. 1 ते 3 : खालील सूचना फलक वाचा आणि विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे द्या.

सूचनाफलक

रविवार दि. 12 सप्टेंबर 2022

आपल्या गावात आरोग्य विभागातर्फे असे कळविण्यात येते की, गावातील दवाखान्यात रविवार दि. 19 सप्टेंबर 2022 रोजी वय वर्षे 0 ते 5 वयोगटातील सर्व बालकांना पोलिओचे डोस मोफत देण्यात येणार आहे. तरी सर्व मातापित्यांनी आपल्या बालकांना पोलिओ डोस देण्यासाठी घेऊन यावे.

आरोग्याधिकारी

1. सूचना कोणत्या आजारावरील आहे ?

1. ताप
2. कोरोना
3. पोलिओ
4. मलेरिया

2. पोलिओ डोस कोणाला देण्यात येणार आहे ?

1. आई
2. वडील
3. बालकांना
4. लोकांना

3. पोलिओ डोस कोणत्या दिवशी देण्यात येणार आहे ?

1. सोमवार
2. मंगळवार
3. बुधवार
4. रविवार

4. खालील अक्षरांपासून अर्थपूर्ण शब्द बनवा.

- ळी सं का ध्या
1. संकाळीध्या
 2. संध्याकाळी
 3. संध्याळीका
 4. काळीसंध्या

5. कपाळावर हात मारणे म्हणजे.....

1. डोक्याला लागणे
2. निराश होणे
3. खूप खूप रागावणे
4. नवल वाटणे

6. खालील शब्दास जोडून येणारा शब्द लिहा.

जसे : गमतीजमती तसे पाला

1. लाकुड
2. पाचोळा
3. सारीक
4. भाजी

7. जशी लाकडांची मोळी तसा पुस्तकांचा

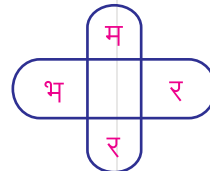
1. भारा
2. गड्डा
3. जुडा
4. ढीग

8. पाणी या शब्दाचा खालीलपैकी समानार्थी शब्द कोणता ?

1. घन
2. धरणी
3. ढग
4. जल

9. पुढील शब्दकोडे पूर्ण करा. योग्य पर्याय निवडा.

1. ट
2. ब
3. ग
4. त

10. खालील वाक्यात किती विरामचिन्हे वापरली आहेत ?

“आई, मला खेळायला जाऊ दे ना ग!” मीना म्हणाली.

1. एक 2. दोन 3. तीन 4. चार

11. रिकाम्या जागी योग्य पर्याय शोधा.

..... गोठ्यात राहते.

1. ससा 2. घोडा 3. गाय 4. सिंह

12. खालीलपैकी शुद्ध शब्दाचा पर्याय क्रमांक शोधा.

1. वर्नन 2. वर्नण 3. वर्णन 4. वरणन

13. आकृतीत कोणती म्हण दडलेली आहे ?

	आ			
	धी			
पो	टो	बा	ग	वि
	म			
	ठो			
	बा			

1. आधी विठोबा मग पोटोबा
2. आधी मग पोटोबा विठोबा
3. आधी पोटोबा मग विठोबा
4. मग विठोबा आधी पोटोबा

प्र. 14 ते 16. वाक्य पूर्ण करण्यासाठी योग्य शब्द निवडा व पर्यायास गोल करा.

सुसंगत परिच्छेद तयार करा.

14. जंगलात अनेक प्रकारचे असतात.

1. पक्षी 2. प्राणी 3. झाडे 4. किटक

15. जंगलाचा राजा मात्र ला म्हणतात.

1. हत्ती 2. वाघा 3. हरीणा 4. सिंहा

16. त्याच्या आवाजास म्हणतात.

1. डरकाळी 2. गर्जना 3. हंबरणे 4. चित्कारणे

17. खालीलपैकी कोणता शब्द इंग्रजी नाही ?

1. टेबल 2. यंत्र 3. ग्लास 4. कप

18. पास या शब्दाचा विरुद्धार्थी शब्द लिहीतांना खालील पैकी कोणते अक्षर वापरले जाईल ?

1. अ 2. त 3. स 4. ना

19. चौकोनातील जागी एका गटातील अक्षरे क्रमाने घातली तर अर्थपूर्ण शब्द होतो. त्या गटास पर्याय शोधा.

सं	सं.	सं.
त	त	त

1. ग म प
2. च प ग
3. ग गी द
4. गी ध प

20. 'बिनभाड्याचे घर' या अलंकारिक शब्दाचा अर्थ कोणता ?

1. मंदीर 2. शाळा 3. तुरुंग 4. झोपडी

21. खूप दानधर्म करणारा -

1. समाजसेवक 2. दानशूर 3. अंगचोर 4. संशोधक

22. आपले राष्ट्रगीत कोणते ?

1. वंदेमातरम 2. जन - गण - मन
3. विजयी विश्व 4. सत्य मेव जयते

23. 'कडू' चव असणारा पदार्थ कोणता ?

1. आंबा 2. मिरची 3. आवळा 4. कारले

24. 'लोकमान्य' ही पदवी कोणत्या महापुरुषास दिली आहे ?

1. पंडीत नेहरू 2. महात्मा गांधी 3. सुभाषचंद्र बोस 4. बाळ गंगाधर टिळक

25. 'रानवेडी' या कवितेचे कवी कोण आहेत ?

1. तुकाराम धांडे 2. राजा ढाले 3. उमाकांत काणेकर 4. इंद्रजित भालेराव

विभाग II : गणित

प्रश्न 50, गुण 100

26. 359 ही संख्या अक्षरात कशी लिहितात ?

- 1) तीनशे नऊ 2) तीनशे एकोणसत्तर 3) तीनशे एकोणसाठ 4) तीनशे पंचाण्णव

27. 8, 0, 9 हे अंक एकदाच वापरून तयार होणारी लहानात लहान तीन अंकी संख्या खालीलपैकी कोणती ?

- 1) 980 2) 809 3) 089 4) 890

28. 589, 598, 585 व 558 या संख्या चढत्या क्रमाने लिहिल्यास तिसऱ्या क्रमांकावर कोणती संख्या येईल ?

- 1) 589 2) 598 3) 585 4) 558

29. जर $349 > \square$ तर रिकाम्या चौकटीतील योग्य संख्या कोणती ?

- 1) 431 2) 508 3) 602 4) 342

30. 135 या संख्येतील अधोरेखित अंकाची स्थानिक किंमत कोणती ?

- 1) 3 2) 300 3) 30 4) 3000

31. खालीलपैकी विषम संख्या कोणती ?

- 1) 192 2) 94 3) 426 4) 197

32. $70 + 453 + 6 =$ किती ?

- 1) 592 2) 529 3) 459 4) 523

33. $700 - 199 =$ किती ?

- 1) 601 2) 611 3) 501 4) 511

34. $12 \times 14 \times 0 =$ किती ?

- 1) 168 2) 120 3) 140 4) 0

35. $918 \div 6 =$ किती ?

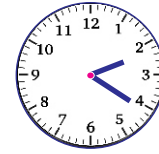
- 1) 150 2) 91 3) 155 4) 153

36. खालील पर्यायांपैकी सममित अक्षर कोणते ?

- 1) R 2) Z 3) B 4) S

37. सोबतच्या घड्याळात किती वाजले आहेत ?

- 1) 4 वाजून 10 मिनिटे 2) 3 वाजून 20 मिनिटे
3) 2 वाजून 20 मिनिटे 4) 3 वाजून 10 मिनिटे

38. काटकोनापेक्षा मोठा असणारा कोन कोणता ?

- 1) त्रिकोण 2) विशालकोन 3) लघुकोन 4) यांपैकी नाही

39. बुधवार ते सोमवार या दरम्यान किती दिवस येतात ?

- 1) 3 2) 6 3) 4 4) 5

40. दिलेल्या आकृतिबंधाचे निरीक्षण करून प्रश्नचिन्हाच्या जागी येणारा आकृतिबंध पूर्ण करणारा योग्य पर्याय निवडा.

- 1) ← 2) ↓ 3) ↑ 4) →

41. 500 रु. म्हणजे 10 रुपयांच्या किती नोटा ?
 1) 5000 2) 50 3) 5 4) 500
42. अथर्वने 700 रु ला खरेदी केलेला पंखा 825 रुपयास विकला, तर त्याला या व्यवहारात नफा किंवा तोटा किती होईल ?
 1) 125 रु. तोटा 2) 75 रु नफा 3) 125 रु. नफा 4) यांपैकी नाही
43. 40 किलोग्रॅम साखरेचा पाऊण भाग म्हणजे किती ?
 1) 10 कि.ग्रॅ. 2) 20 कि.ग्रॅ. 3) 30 कि.ग्रॅ. 4) 160 कि.ग्रॅ.
44. चार बाजू व चार कोन समान असणाऱ्या आकृतीला काय म्हणतात ?
 1) आयत 2) चौरस 3) चौकोन 4) यांपैकी नाही.
45. सव्वापाच वाजता मिनिटकाटा वर असेल.
 1) 3 2) 9 3) 6 4) 12

प्र. 46 व 47 साठी सूचना : खालील चित्ररूप माहितीमध्ये विविध व्यवसाय करणाऱ्या व्यवसायिकांची संख्या दर्शविली आहे. त्यावरून विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे शोधा.

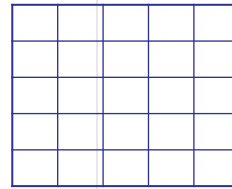
व्यवसाय	व्यवसाय करणाऱ्यांची संख्या
कुंभारकाम	
सुतारकाम	
लोहारकाम	

प्रमाण : = 10 व्यवसायिक

46. कुंभारकाम करणाऱ्या व्यवसायिकांची एकूण संख्या किती ?
 1) 80 2) 30 3) 40 4) 8
47. सुतारकाम व लोहारकाम करणाऱ्या व्यवसायिकांची एकूण संख्या किती ?
 1) 7 2) 30 3) 70 4) 40

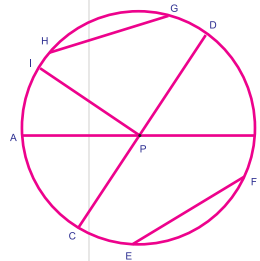
48. सोबतच्या आकृतीचे क्षेत्रफळ किती ?

- 1) 5 चौरस सेमी 2) 25 चौरस सेमी
 3) 20 चौरस सेमी 4) 30 चौरस सेमी

49. सोबतच्या वर्तुळातील जीवांची संख्या किती ?

- 1) 2 2) 3
 3) 1 4) 4

50. त्रिमितीय वस्तूला लांबी, रुंदी व असते.

- 1) वजन 2) उंची 3) रंग 4) यांपैकी नाही

51. 20 लीटर दूधाचा पाव भाग किती ?

- 1) 10 लीटर 2) 15 लीटर 3) 5 लीटर 4) 40 लीटर

52. 7 किलोग्रॅम = किती ग्रॅम ?

- 1) 700 2) 7000 3) 7 4) 70

53. आपली रक्कम बँकेत ठेवण्याअगोदर बँक काढणे आवश्यक असते.

- 1) खाते 2) खत 3) पैसे 4) यांपैकी नाही

54. 7 रु. 50 पैसे म्हणजे किती पैसे ?

- 1) 75 पैसे 2) 70050 पैसे 3) 750 पैसे 4) 705 पैसे

55. 15 मी = किती सेमी ?

- 1) 150 2) 1500 3) 15000 4) 15

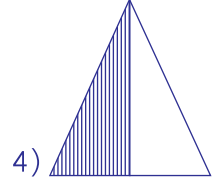
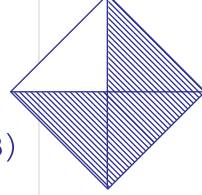
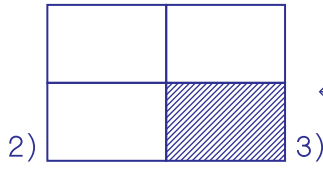
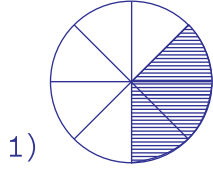
56. 17 तारखेनंतर 7 दिवस मोजल्यास कोणती तारीख येईल ?

- 1) 23 2) 25 3) 24 4) 26

57. सुहासने 975 रु. ला खरेदी केलेला टेबल 925 रुपयाला विकला, तर या व्यवहारात नफा किंवा तोटा किती होईल ?

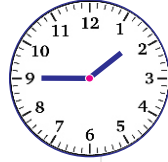
- 1) 50 रु नफा 2) 150 रु तोटा 3) 50 रु. तोटा 4) 100 रु. तोटा

58. खालीलपैकी कोणत्या आकृतीत पाऊण भाग रंगविलेला दाखविला आहे ?

59. सोबतच्या घड्याळात आणखी किती मिनिटांनी दोन वाजतील ?

- 1) 9 2) 15
3) 10 4) 20

60. 6000 मिलिलीटर = किती लीटर ?

- 1) 60 2) 600 3) 7 4) 6

61. महेशकडे 100 रु असून त्यांत 20 रुपयांच्या 4 नोटा आहेत व इतर 5 रुपयांची नाणी आहेत, तर 5 रुपयांची नाणी किती ?

- 1) 5 2) 4 3) 10 4) 20

62. 5 तारखेपासून किती दिवस मोजल्यास 13 तारीख येईल ?

- 1) 10 2) 8 3) 9 4) 7

63. लीटर हे मोजण्याचे प्रमाणित एकक आहे.

- 1) धारकता 2) लांबी 3) वस्तुमान 4) यांपैकी नाही

64. 'तीन हजार सत्तावीस' ही संख्या अंकात कशी लिहाल ?

- 1) 327 2) 30027 3) 3027 4) 3072

65. 626, 685, 647, 633 या संख्या उतरत्या क्रमाने लिहिल्यास शेवटची संख्या कोणती येईल ?
1) 626 2) 647 3) 633 4) 685
66. $20 + 5 + 400$ या विस्तारित मांडणीने तयार होणारी संख्या पर्यायांतून शोधा.
1) 245 2) 524 3) 425 4) 452
67. 590 या संख्येच्या लगतची अगोदरची संख्या कोणती येईल ?
1) 591 2) 579 3) 588 4) 589
68. 24 मीटर कापडातील अर्धे कापड कापले तर ते किती मीटर होईल ?
1) 12 2) 6 3) 18 4) 14
69. 200 चा पाऊण भाग किती होईल ?
1) 125 2) 75 3) 175 4) 150
70. अतुलकडे 30 गोळ्या असून त्याला त्या 6 मुलांना समान वाटायच्या आहेत, तर एका मुलाला किती गोळ्या मिळतील ?
1) 36 2) 4 3) 6 4) 5
71. एका पुस्तकाची किंमत 85 रूपये असल्यास, 9 पुस्तकांची एकूण किंमत किती ?
1) 725 रु. 2) 774 रु. 3) 765 रु. 4) 7245 रु.
72. योगेशजवळ 670 रु होते, त्यापैकी 571 रु. सहलीसाठी खर्च झाले, तर त्याच्याजवळ किती रूपये शिल्लक राहिले ?
1) 100 2) 99 3) 101 4) 98
73. शामरावांच्या गोठ्यात 538 गाई होत्या. काही दिवसांनी त्यांनी 275 गाई विकत घेतल्या, तर त्यांच्या गोठ्यात एकूण गाई किती ?
1) 263 2) 713 3) 813 4) 803
74. सोबतच्या बेरजेच्या उदाहरणात * च्या जागी समान अंक आहे, तर * च्या जागी असणारा अंक पर्यायांतून शोधा.
- $$\begin{array}{r} * 6 * \\ + 1 9 0 \\ \hline 7 * * \end{array}$$
- 1) 0 2) 5 3) 8 4) 6
75. एका जंगलात 120 वाघ, 145 लांडगे, 266 घोडे व उरलेले हत्ती आहेत. जर जंगलातील एकूण प्राण्यांची संख्या 594 असल्यास हत्तींची संख्या किती ?
1) 63 2) 70 3) 69 4) 145

शिक्षण विभाग (प्राथमिक) जिल्हा परिषद अहमदनगर

नोदय व पूर्व उच्च प्राथमिक शिष्यवृत्ती पूर्वतयारी परीक्षा (इ. ३ री)

पेपर क्र. 1

उत्तरपत्रिका - नमुना प्रश्नपत्रिका 1

प्रथम भाषा (मराठी) व गणित

प्रश्न 75, गुण 150

Seat No.

Name

विद्यार्थ्याची स्वाक्षरी

उत्तरे नोंदविण्याची योग्य पध्दत

① ● ③ ④

चुकीच्या पध्दती

⊗ ② ③ ④

① ② ③ ④

① ② ● ④

① ② ③ ④

① ② ③ ④

① ② ● ●

- सर्वसामान्य सूचना.
- पेन्सिलने नोंदविलेली उत्तरे ग्राह्य धरली जाणार नाहीत.
 - प्रत्येक प्रश्नाच्या समोर उत्तराचा योग्य पर्याय वर्तुळात नोंदविताना काळ्या किंवा निळ्या रंगाच्या बॉलपेनचाच वापर करावा.
 - एकदा रंगविलेले वर्तुळ बदलता येणार नाही.
 - एकापेक्षा अधिक रंगविलेली वर्तुळे ग्राह्य धरली जाणार नाहीत.
 - खाडाखोड केलेल्या अर्धवट भरलेल्या वर्तुळाच्या उत्तरास शून्य गुण दिले जातील.
 - उत्तरपत्रिकेस घडी घालू नये. स्टेपल करू नये. तसेच उत्तरपत्रिकेवर खाडाखोड करू नये.
 - उत्तरपत्रिका फाटल्यामुळे अथवा खराब केल्यामुळे उत्तरपत्रिकेत रंगविलेले पर्याय दिसत नसतील तर सदर प्रश्नांचे गुण दिले जाणार नाहीत. त्यासाठी उत्तरपत्रिका व्यवस्थितपणे हाताळावी.

उपस्थित P अनुपस्थित A

प्र.क्र.	उत्तरांचे पर्याय	प्र.क्र.	उत्तरांचे पर्याय	प्र.क्र.	उत्तरांचे पर्याय
1	① ② ③ ④	26	① ② ③ ④	51	① ② ③ ④
2	① ② ③ ④	27	① ② ③ ④	52	① ② ③ ④
3	① ② ③ ④	28	① ② ③ ④	53	① ② ③ ④
4	① ② ③ ④	29	① ② ③ ④	54	① ② ③ ④
5	① ② ③ ④	30	① ② ③ ④	55	① ② ③ ④
6	① ② ③ ④	31	① ② ③ ④	56	① ② ③ ④
7	① ② ③ ④	32	① ② ③ ④	57	① ② ③ ④
8	① ② ③ ④	33	① ② ③ ④	58	① ② ③ ④
9	① ② ③ ④	34	① ② ③ ④	59	① ② ③ ④
10	① ② ③ ④	35	① ② ③ ④	60	① ② ③ ④
11	① ② ③ ④	36	① ② ③ ④	61	① ② ③ ④
12	① ② ③ ④	37	① ② ③ ④	62	① ② ③ ④
13	① ② ③ ④	38	① ② ③ ④	63	① ② ③ ④
14	① ② ③ ④	39	① ② ③ ④	64	① ② ③ ④
15	① ② ③ ④	40	① ② ③ ④	65	① ② ③ ④
16	① ② ③ ④	41	① ② ③ ④	66	① ② ③ ④
17	① ② ③ ④	42	① ② ③ ④	67	① ② ③ ④
18	① ② ③ ④	43	① ② ③ ④	68	① ② ③ ④
19	① ② ③ ④	44	① ② ③ ④	69	① ② ③ ④
20	① ② ③ ④	45	① ② ③ ④	70	① ② ③ ④
21	① ② ③ ④	46	① ② ③ ④	71	① ② ③ ④
22	① ② ③ ④	47	① ② ③ ④	72	① ② ③ ④
23	① ② ③ ④	48	① ② ③ ④	73	① ② ③ ④
24	① ② ③ ④	49	① ② ③ ④	74	① ② ③ ④
25	① ② ③ ④	50	① ② ③ ④	75	① ② ③ ④

पर्यवेक्षकाचे नाव व स्वाक्षरी

सोडविलेल्या

प्रश्नांची संख्या

न सोडविलेल्या

प्रश्नांची संख्या

एकूण प्रश्न संख्या

75

शिक्षण विभाग (प्राथमिक) जिल्हा परिषद अहमदनगर
नवोदय व पूर्व उच्च प्राथमिक (इ. 5 वी) शिष्यवृत्ती पूर्वतयारी परीक्षा (इ. 3 री)

नमुना प्रश्नपत्रिका क्र. 2

पेपर क्र. 1

विषय : प्रथम भाषा (मराठी) व गणित

एकूण गुण : 150

- : सूचना :-

- 1) प्रश्नपत्रिकेतील विभाग । मध्ये 1 ते 25 प्रश्न मराठीचे आणि विभाग ॥ मध्ये 26 ते 75 प्रश्न गणिताचे आहेत.
- 2) उत्तरपत्रिकेत प्रश्नक्रमांकासमोर उत्तराचा योग्य पर्याय छायांकित करताना काळ्या/निळ्या रंगाच्या बॉलपेनचाच वापर करावा.
- 3) उत्तरपत्रिका तपासणी संगणकीय असल्याने उत्तरपत्रिकेस घडी घालू नये, स्टेपल करू नये व खाडाखोड करू नये.
- 4) एकापेक्षा अधिक रंगविलेली वर्तुळे ग्राह्य धरली जाणार नाहीत.

योग्य पध्दत ○●○○

अयोग्य पध्दत ⊗⊗⊗⊗

विभाग - I प्रथम भाषा (मराठी)

प्रश्न 25, गुण 50

प्र. 1 ते 3. खालील उतारा वाचून त्याखालील प्रश्नांची योग्य उत्तरे पर्यायातून शोधा.

पणती मातीची बनवतात. तिच्यात तेल घालतात. त्यात कापसाची वात पेटवतात. पणतीची प्रकाश मिणमिणता असतो. दिवाळीला पणत्यांची आरास करतात. समई देवापुढे लावतात. तिच्यात कापसाची वात पेटवतात. समईत पाच किंवा सहा वाती लावता येतात. समईचा प्रकाश मंद असतो. कंदिलात रॉकेल भरतात. त्यात कापडाची वात पेटवतात. वातीभोवती काच लावतात. कंदील हातातून कोठेही घेऊन जाता येतो.

1. पणतीची वात कशाची असते ?

1. कापसाची 2. कापडाची 3. दोऱ्याची 4. गवताची

2. समईचा प्रकाश कसा असतो ?

1. मिणमिणता 2. लख्ख 3. मंद 4. दाट

3. कंदिलात काय भरतात ?

1. तेल 2. रॉकेल 3. पेट्रोल 4. डिझेल

4. पुढील वाक्याचा काळ ओळखा.

दर्शन शाळेत गेला.

1. वर्तमानकाळ 2. भूतकाळ 3. भविष्यकाळ 4. सर्वबरोबर

5. 'वही' या शब्दाचा अनेकवचनी शब्द पर्यायातून शोधा.

1. वही 2. वहे 3. वह्या 4. वेह्या

6. खालील पर्यायातून पुल्लिंग शब्द पर्यायातून शोधा.

1. शाळा 2. देवी 3. गायक 4. सासू

7. 'गोदावरी ही नदी आहे.' या वाक्यातील नाम ओळखा.

1. गोदावरी 2. ही 3. नदी 4. आहे.

8. खालील वाक्यातील विराम चिन्ह ओळखा व योग्य पर्याय क्रमांक शोधा.

एक प्रश्न विचारू का ?

1. स्वल्पविराम 2. पूर्णविराम 3. प्रश्नचिन्ह 4. उद्गारचिन्ह

9. शुध्द शब्दाचा पर्याय शोधा.

1. तिकिट 2. तीकीट 3. तिकीट 4. तीकट

10. वाक्प्रचाराचा अर्थ ओळखा.

दुर्लक्ष करणे -

1. लक्ष न देणे 2. रागावणे 3. नमस्कार करणे 4. आनंद होणे

11. रिकाम्या जागी योग्य पर्याय शोधा व म्हण पूर्ण करा.

इकडे आड तिकडे

1. नदी 2. झाड 3. पाणी 4. विहीर

प्र. 12 ते 14 साठी सूचना : रिकाम्या जागी योग्य पर्याय निवडून सुसंगत वाक्यांचा परिच्छेद तयार करा.

12. हा फुलाचा राजा आहे.

1. कमळ 2. मोगरा 3. गुलाब 4. झेंडू

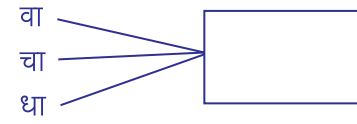
13. गुलाबाच्या झाडाला टोकदार असतात.

1. फुले 2. पाकळ्या 3. काटे 4. फांद्या

14. गुलाबाच्या फुलांच्या समुहाला म्हणतात.

1. हार 2. गुच्छ 3. पेंढी 4. मोळी

15. रिकाम्या चौकटीत कोणते अक्षर लिहिल्यास तीनही अर्थपूर्ण शब्द तयार होतील. तो पर्याय शोधा.

1. चा 2. ट 3. गा 4. रा

16. 'मीठ' या शब्दाला जोडून येणारा शब्द कोणता ?

1. मिरची 2. पाणी 3. खारट 4. समुद्र

17. बातमीदार म्हणजे

1. बातमी वाचणारा 2. बातमी देणारा
3. वर्तमानपत्र वाटणारा 4. नाटक लिहिणारा

18. गुच्छा कशाचा ?

1. माणसांचा 2. फुलांचा 3. खेळाडूंचा 4. वेळींचा

19. घोड्याच्या ओरडण्याला काय म्हणतात ?

1. हंबरणे 2. खिंकाळणे 3. डरकाळी 4. गुंजारव

20. हरणाच्या पिळ्ळाला म्हणतात.

1. पाडस 2. लेकरू 3. बच्चा 4. करडू

21. सुगरणीचे घर कोणते ?

1. पोळे 2. खोपा 3. ढोली 4. खुराडे

22. खालील अक्षरांपासून तयार होणाऱ्या अर्थपूर्ण शब्दाचे पहिले अक्षर कोणते ?

- म रा दा स
1. स 2. रा 3. दा 4. म

23. हा दिवस आपण स्वातंत्र्यदिन म्हणून साजरा करतो.

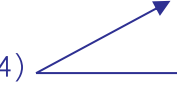
1. 1 मे 2. 2 ऑक्टोबर 3. 26 जानेवारी 4. 15 ऑगस्ट

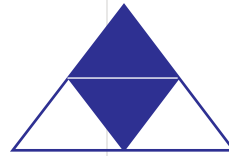
24. खालील पर्यायातून समानार्थी शब्दांच्या चुकीची जोडीचा पर्याय शोधा.

1. वारा - पवन, समीर 2. कमळ - अंबुज, सरोज
3. समुद्र - दिनमणी, मित्र 4. नदी - जीवनदायिनी, सरिता

25. 'श्यामची आई' हे पुस्तक कोणी लिहीले ?

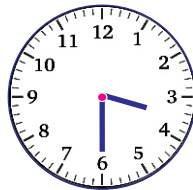
1. महात्मा गांधी 2. सानेगुरूजी 3. विनोबा भावे 4. द.मा.मिरासदार

26. 426 ही संख्या अक्षरात कशी लिहाल ?
 1) चार दोन सहा 2) सहाशे बेचाळीस 3) चारशे बासष्ट 4) चारशे सव्वीस
27. खालीलपैकी कोणत्या गटातील संख्या उतरत्या क्रमाने लिहिल्या आहेत ?
 1) 58, 57, 59 2) 38, 40, 98
 3) 800, 755, 604 4) 504, 520, 500
28. 889 \square 898 रिकाम्या चौकटीत पर्यायांतील योग्य चिन्ह शोधा.
 1) < 2) > 3) = 4) \wedge
29. 169 या संख्येतील कोणत्या स्थानच्या अंकाची स्थानिक किंमत सर्वात जास्त येईल ?
 1) एकक 2) शतक 3) दशक 4) हजार
30. 3, 0, 6 या अंकांपासून तयार होणाऱ्या तीन अंकी मोठ्यांत मोठ्या व लहानांत लहान संख्येतील फरक किती ?
 1) 306 2) 324 3) 603 4) 630
31. कोणत्याही सम संख्येच्या एकक स्थानी खालीलपैकी कोणता अंक येत नाही ?
 1) 0 2) 4 3) 2 4) 3
32. खालील बेरजेत चौकोनाच्या जागी कोणता अंक येईल ?
 $2 \square 8 + 592 = 800$
 1) 8 2) 0 3) 9 4) 2
33. $824 - 670 =$ किती ?
 1) 164 2) 174 3) 154 4) 184
34. $515 \div 5 =$ किती ?
 1) 13 2) 101 3) 103 4) 105
35. $5 \times 8 = 40$, तर $50 \times 8 =$ किती ?
 1) 40 2) 58 3) 400 4) 508
36. खालीलपैकी रेषेची आकृती कोणती आहे ?
 1) 2) 3) 4)
37. खालील पर्यायांतून योग्य जोडीचा पर्याय शोधा.
 1) घनाच्या कडा = 6 2) घनाचे पृष्ठभाग = 8
 3) इष्टिकाचितीच्या कडा = 12 4) इष्टिकाचितीचे पृष्ठभाग = 4
38. सोबतच्या आकृतीतील रंगविलेला भाग कोणता अपूर्णाक दर्शवितो ?
 1) पाव 2) अर्धा
 3) पाऊण 4) पूर्ण

39. सोबतच्या घड्याळात किती वाजले आहेत ?

- 1) 6 वाजून 20 मिनिटे
 2) 3 वाजून 30 मिनिटे
 3) 4 वाजून 30 मिनिटे
 4) 3 वाजून 06 मिनिटे

40. दिलेल्या आकृतीबंधाचे निरीक्षण करून प्रश्नचिन्हाच्या जागी येणारा आकृतिबंध पूर्ण करणारा योग्य पर्याय निवडा.

- 1) 2) 3) 4)

41. प्रणालीकडे 100 रुपयांच्या 4 नोटा होत्या. त्यातील 2 नोटी तिने ओमला दिल्या तर तिच्याकडे किती रुपये शिल्लक राहतील ?

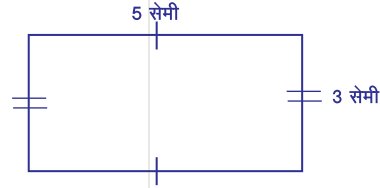
- 1) 200 रु. 2) 400 रु. 3) 300 रु. 4) 100 रु.

42. माधवराव 21 तारखेपासून 29 तारखेपर्यंत रजेवर होते, तर ते एकूण किती दिवस रजेवर होते ?

- 1) 8 2) 9 3) 7 4) 10

43. सोबतच्या आयताची परिमिती किती असेल ?

- 1) 8 सेमी 2) 13 सेमी
3) 11 सेमी 4) 16 सेमी

44. घड्याळात तासकाटा सहावर व मिनिटकाटा बारावर असेल, तर घड्याळात किती वाजले असतील ?

- 1) बारा 2) साडेसहा 3) सहा 4) साडेबारा

45. सुजाताने 600 रु. ला खरेदी केलेले घड्याळ 550 रु. ला विकले, तर तिला या व्यवहारात नफा किंवा तोटा किती होईल ?

- 1) 50 रु. नफा 2) 50 रु. तोटा 3) 150 रु. तोटा 4) 100 रु. नफा

प्र. 46 व 47 साठी सूचना : खालील चित्ररूप माहितीत विविध खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची संख्या दर्शविली आहे. त्यावरून विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे शोधा.

खेळ	खेळ खेळणारे विद्यार्थी
क्रिकेट	
फुटबॉल	
हॉकी	

प्रमाण = 5 विद्यार्थी

46. क्रिकेट खेळणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या किती आहे ?

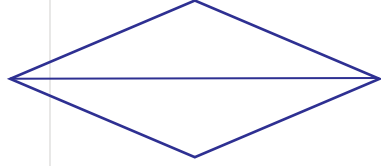
- 1) 5 2) 10 3) 25 4) 15

47. फुटबॉल खेळणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या हॉकी खेळणाऱ्या विद्यार्थ्यांपेक्षा कितीने जास्त आहे ?

- 1) 1 ने 2) 5 ने 3) 10 ने 4) 15 ने

48. खालीलपैकी कोणती आकृती असममित होऊ शकेल ?

- 1) त्रिकोण 2) आयत 3) चौरस 4) वर्तुळ

49. दोन समांतर रेखा परस्पराना
- 1) छेदतात 2) छेदत नाही 3) लंब असतात 4) यांपैकी नाही
50. बँक ही व्यवहार करणारी एक सरकारमान्य संस्था आहे.
- 1) धान्याचे 2) पोस्टाचे 3) फळांचे 4) पैशाचे
51. 900 पैसे म्हणजे किती रूपये ?
- 1) 90 2) 9 3) 900 4) 10
52. 5 लीटर = किती मिलिलीटर ?
- 1) 5000 2) 50 3) 500 4) 5
53. सोमवार ते रविवार यांच्यामध्ये किती दिवस येतात ?
- 1) 7 2) 6 3) 5 4) यांपैकी नाही
54. सोबतच्या आकृतीतील शिरोबिंदूची एकूण संख्या किती ?
- 1) 3 2) 6
3) 4 4) 5
-
55. 5000 ग्रॅम = किती किलोग्रॅम
- 1) 50 2) 5 3) 500 4) 500
56. रमाने 2500 रु. ला विकत घेतलेला मोबाईल फोन 2850 रु. ला विकला तर तिला किती नफा किंवा तोटा होईल ?
- 1) 350 रु. नफा 2) 300 रु. नफा 3) 350 रु. तोटा 4) 300 रु. तोटा
57. दोन डझन केळींचा अर्धा भाग म्हणजे किती केळी ?
- 1) 1 2) 18 3) 12 4) 6
58. 20 रूपयांच्या 2 नोटा, 10 रूपयांच्या 6 नोटा व 5 रु. ची 10 नाणी मिळून किती रूपये होतील ?
- 1) 105 2) 130 3) 100 4) 150
59. 700 सेमी = किती मीटर ?
- 1) 7 2) 70 3) 700 4) 7000
60. घड्याळात 4 वाजले असताना, तास काटा व मिनिट काटा यामध्ये कोणत्या प्रकारचा कोन होईल ?
- 1) लघुकोन 2) विशालकोन 3) काटकोन 4) यांपैकी नाही
61. 13 तारखेनंतर 9 दिवस मोजल्यास कोणती तारीख येईल ?
- 1) 21 2) 23 3) 22 4) 20
62. अनघाकडे 100 रूपये आहेत. त्यांतील पाऊण भाग रक्कम तिने भावाला दिली, तर तिच्याकडे किती रूपये शिल्लक राहतील ?
- 1) 75 2) 25 3) 50 4) काहीच नाही
63. 2023 ही संख्या अक्षरात कशी लिहाल ?
- 1) दोन हजार बत्तीस 2) दोनशे तेवीस
3) दोनशे शून्य तेवीस 4) दोन हजार तेवीस
64. 147 , 194 , 278 , ----- , 403 या संख्या चढत्या क्रमाने मांडल्या आहेत, तर रिकाम्या जागी कोणती संख्या येईल ?
- 1) 579 2) 259 3) 352 4) 405

शिक्षण विभाग (प्राथमिक) जिल्हा परिषद अहमदनगर

नोदय व पूर्व उच्च प्राथमिक शिष्यवृत्ती पूर्वतयारी परीक्षा (इ. ३ री)

पेपर क्र. 1

उत्तरपत्रिका - नमुना प्रश्नपत्रिका 2

प्रथम भाषा (मराठी) व गणित

प्रश्न 75, गुण 150

Seat No.

Name

विद्यार्थ्याची स्वाक्षरी

उत्तरे नोंदविण्याची योग्य पध्दत

① ● ③ ④

चुकीच्या पध्दती

⊗ ② ③ ④

① ② ③ ④

① ② ● ④

① ② ③ ④

① ② ③ ④

① ② ● ●

- सर्वसामान्य सूचना.
- पेन्सिलने नोंदविलेली उत्तरे ग्राह्य धरली जाणार नाहीत.
 - प्रत्येक प्रश्नाच्या समोर उत्तराचा योग्य पर्याय वर्तुळात नोंदविताना काळ्या किंवा निळ्या रंगाच्या बॉलपेनचाच वापर करावा.
 - एकदा रंगविलेले वर्तुळ बदलता येणार नाही.
 - एकापेक्षा अधिक रंगविलेली वर्तुळे ग्राह्य धरली जाणार नाहीत.
 - खाडाखोड केलेल्या अर्धवट भरलेल्या वर्तुळाच्या उत्तरास शून्य गुण दिले जातील.
 - उत्तरपत्रिकेस घडी घालू नये. स्टेपल करू नये. तसेच उत्तरपत्रिकेवर खाडाखोड करू नये.
 - उत्तरपत्रिका फाटल्यामुळे अथवा खराब केल्यामुळे उत्तरपत्रिकेत रंगविलेले पर्याय दिसत नसतील तर सदर प्रश्नांचे गुण दिले जाणार नाहीत. त्यासाठी उत्तरपत्रिका व्यवस्थितपणे हाताळावी.

उपस्थित ○ P अनुपस्थित (A)

प्र.क्र.	उत्तरांचे पर्याय	प्र.क्र.	उत्तरांचे पर्याय	प्र.क्र.	उत्तरांचे पर्याय
1	① ② ③ ④	26	① ② ③ ④	51	① ② ③ ④
2	① ② ③ ④	27	① ② ③ ④	52	① ② ③ ④
3	① ② ③ ④	28	① ② ③ ④	53	① ② ③ ④
4	① ② ③ ④	29	① ② ③ ④	54	① ② ③ ④
5	① ② ③ ④	30	① ② ③ ④	55	① ② ③ ④
6	① ② ③ ④	31	① ② ③ ④	56	① ② ③ ④
7	① ② ③ ④	32	① ② ③ ④	57	① ② ③ ④
8	① ② ③ ④	33	① ② ③ ④	58	① ② ③ ④
9	① ② ③ ④	34	① ② ③ ④	59	① ② ③ ④
10	① ② ③ ④	35	① ② ③ ④	60	① ② ③ ④
11	① ② ③ ④	36	① ② ③ ④	61	① ② ③ ④
12	① ② ③ ④	37	① ② ③ ④	62	① ② ③ ④
13	① ② ③ ④	38	① ② ③ ④	63	① ② ③ ④
14	① ② ③ ④	39	① ② ③ ④	64	① ② ③ ④
15	① ② ③ ④	40	① ② ③ ④	65	① ② ③ ④
16	① ② ③ ④	41	① ② ③ ④	66	① ② ③ ④
17	① ② ③ ④	42	① ② ③ ④	67	① ② ③ ④
18	① ② ③ ④	43	① ② ③ ④	68	① ② ③ ④
19	① ② ③ ④	44	① ② ③ ④	69	① ② ③ ④
20	① ② ③ ④	45	① ② ③ ④	70	① ② ③ ④
21	① ② ③ ④	46	① ② ③ ④	71	① ② ③ ④
22	① ② ③ ④	47	① ② ③ ④	72	① ② ③ ④
23	① ② ③ ④	48	① ② ③ ④	73	① ② ③ ④
24	① ② ③ ④	49	① ② ③ ④	74	① ② ③ ④
25	① ② ③ ④	50	① ② ③ ④	75	① ② ③ ④

सोडविलेल्या

प्रश्नांची संख्या

न सोडविलेल्या

प्रश्नांची संख्या

एकूण प्रश्न संख्या

75

पर्यवेक्षकाचे नाव व स्वाक्षरी

शिक्षण विभाग (प्राथमिक) जिल्हा परिषद अहमदनगर

नवोदय व पूर्व उच्च प्राथमिक शिष्यवृत्ती पूर्वतयारी परीक्षा (इ. 3 री)

पेपर क्र. 1

प्रथम भाषा (मराठी) व गणित

नमुना प्रश्नपत्रिका क्र. 1

उत्तरसूची

1. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	26. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	51. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
2. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	27. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	52. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
3. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	28. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	53. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
4. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	29. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	54. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
5. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	30. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	55. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
6. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	31. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	56. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
7. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	32. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	57. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
8. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	33. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	58. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
9. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	34. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	59. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
10. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	35. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	60. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4
11. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	36. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	61. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
12. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	37. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	62. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
13. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	38. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	63. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
14. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	39. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	64. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
15. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	40. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	65. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
16. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	41. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	66. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
17. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	42. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	67. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4
18. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	43. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	68. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
19. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	44. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	69. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4
20. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	45. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	70. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4
21. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	46. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	71. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
22. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	47. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	72. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
23. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	48. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	73. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
24. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	49. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	74. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
25. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	50. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	75. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4

शिक्षण विभाग (प्राथमिक) जिल्हा परिषद अहमदनगर

नवोदय व पूर्व उच्च प्राथमिक शिष्यवृत्ती पूर्वतयारी परीक्षा (इ. 3 री)

पेपर क्र. 1

प्रथम भाषा (मराठी) व गणित

नमुना प्रश्नपत्रिका क्र. 2

उत्तरसूची

1. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	26. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	51. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
2. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	27. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	52. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
3. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	28. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	53. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
4. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	29. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	54. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
5. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	30. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	55. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
6. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	31. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	56. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
7. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	32. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	57. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
8. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	33. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	58. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4
9. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	34. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	59. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
10. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	35. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	60. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
11. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	36. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	61. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
12. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	37. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	62. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
13. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	38. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	63. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4
14. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	39. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	64. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
15. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	40. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	65. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
16. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	41. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	66. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4
17. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	42. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	67. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
18. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	43. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	68. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
19. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	44. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	69. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
20. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	45. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	70. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
21. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	46. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	71. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4
22. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	47. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	72. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4
23. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	48. ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	73. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4
24. ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	49. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	74. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4
25. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	50. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☒ 4	75. ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4